

**T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN ÜNİVERSİTESİ**

**SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

**ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI  
ANABİLİM DALI**

**KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE  
YALANCI EŞ DEĞERLER**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**HAZIRLAYAN  
Yaşar ÖZLEM**

**DANIŞMAN  
Yrd. Doç. Dr. Gülsine UZUN**

**HAZİRAN, 2013  
MUĞLA**

T.C.  
MUĞLA SITKI KOÇMAN  
ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI  
ANABİLİM DALI

**KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE  
YALANCI EŞ DEĞERLER**

Yaşar ÖZLEM

Sosyal Bilimler Enstitüsünde  
“Yüksek Lisans”

Diploması Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 05/07/2013

Tezin Sözlü Savunma Tarihi : 27.06.2013

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Gülsine UZUN

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ali AKAR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Ekrem AYAN

Enstitü Müdürü: Namık Kemal ÖZTÜRK

HAZİRAN, 2013

MUĞLA

## TUTANAK

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 14./06/2013. tarih ve 593./5. sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 2-4. maddesine göre, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı Yüksek lisans öğrencisi Yaşar ÖZLEM'in "Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler" adlı tezini incelemiş ve aday 27./06/2013 tarihinde saat 14.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra 90... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin kabul..... olduğuna oy...birliği... ile karar verildi.


Tez Danışmanı

  
Yrd. Doç. Dr. Gülsine UZUN

Üye

  
Prof. Dr. Ali AKAR

Üye

  
Yrd. Doç. Dr. Ekrem AYAN

## YEMİN

Yükseklisans tezi olarak sunduğum “Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurulmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

05.07.2013

Y.Özlem  
Yaşar ÖZLEM

**YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ**  
**TEZ VERİ GİRİŞ FORMU**

**YAZARIN**

**MERKEZİMİZCE DOLDURULACAKTIR.**

**Soyadı : ÖZLEM**

**Adı : Yaşar**

**Kayıt No:**

**TEZİN ADI**

**Türkçe : Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler**

**Y. Dil : Kyrgyz Turkish and Turkey Turkish False Friends**

**TEZİN TÜRÜ: Yüksek Lisans**

**Doktora**

**Sanatta Yeterlilik**

**TEZİN KABUL EDİLDİĞİ**

**Üniversite : Muğla Üniversitesi**

**Fakülte : -**

**Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Diğer Kuruluşlar : -**

**Tarih :**

**TEZ YAYINLANMIŞSA**

**Yayınlayan : -**

**Basım Yeri : -**

**Basım Tarihi : -**

**ISBN : -**

**TEZ YÖNETİCİSİNİN**

**Soyadı, Adı : UZUN, Gülsine**

**Ünvanı : Yrd. Doç. Dr.**

TEZİN YAZILDIĞI DİL : TÜRKÇE

TEZİN SAYFA SAYISI: VI+151

**TEZİN KONUSU (KONULARI) :**

1. Yalancı Eş Değerler
2. Kırgız Türkçesi
3. Türkiye Türkçesi

**TÜRKÇE ANAHTAR KELİMELER :**

1. Yalancı Eş Değerler
2. Tam Yalancı Eş Değer
3. Kısmî Yalancı Eş Değer
4. Kırgız Türkçesi
5. Türkiye Türkçesi

**İNGİLİZCE ANAHTAR KELİMELER:**

1. False Friends
2. Full False Friends
3. Partial False Friends
4. Kyrgyz Turkish
5. Turkey Turkish

- 1- Tezimden fotokopi yapılmasına izin vermiyorum
- 2- Tezimden dipnot gösterilmek şartıyla bir bölümünün fotokopisi alınabilir
- 3- Kaynak gösterilmek şartıyla tezin tamamının fotokopisi alınabilir

Yazarın İmzası :



Tarih : 05.07.2013

## ÖZET

### KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YALANCI EŞ DEĞERLER

Türk lehçeleri arasında tarihi, coğrafi, siyasi şartlar sebebiyle kelimelerde meydana gelen değişiklikler Türk toplulukları arasında iletişim kopukluğuna sebep olmuş ve Türk boyları birbirini anlayamaz hale gelmiştir. Türk dünyasında bir kültür bütünlüğü sağlamak ve Türk lehçelerinde bilimsel araştırmaları arttırmak amacıyla üretilen her tür eseri karşılıklı olarak aktarma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

Türk lehçeleri arası aktarma faaliyetleri 1990'lı yıllardan itibaren hız kazanmıştır. Bu aktarma faaliyetleri sırasında birçok aktarma sorunları da ortaya çıkmıştır. Bu aktarma sorunlarından biri de ses bakımından aynı fakat iki lehçede farklı anlamlara gelen yalancı eş değerler olmuştur. Bir dilin iki lehçesi olan Kırgız ve Türkiye Türkçeleri, birçok yönden ortak yönleri bulunsa da, bazı yönlerden birçok farklılıklar gösterebilmektedir. Bunlardan biri de sesteş olan fakat anlamları farklılaşan yalancı eş değerlerdir.

Yalancı eş değerler konusu bugün lehçeler arası aktarma yaparken sık karşılaştığımız sorunlardan biridir. Çünkü kaynak lehçedeki bir kelimeyi hedef lehçeye aktarırken aynı ses değerine sahip olan kelimelerin anlamlarının da aynı olabileceği düşünülerek yanlış aktarmalar ortaya çıkmaktadır. Bu da lehçeler arası aktarmada ciddi bir sorun teşkil etmektedir. Türk lehçeleri arasında aktarmaların doğru yapılabilmesi için, anlam kaymasına uğramış bu kelimelerin yani yalancı eş değerlerin araştırılması ve öğrenilmesi; yanlış aktarmalar, anlamalar ve anlaşmazlıkların önüne geçilmesi, aktarmaların doğru yapılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Bu çalışmada, Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinin söz varlığında bulunan yalancı eş değer kelimeler üzerinde durulmuştur. Bu doğrultuda ortaya konulan çalışmanın aktarım faaliyetlerinde faydalı olacağı ve bundan sonraki çalışmalara da ışık tutabileceği düşünülmektedir.

## **ABSTRACT**

### **KYRGYZ TURKISH AND TURKEY TURKISH FALSE FRIENDS**

The changes occurring in the words due to the historical, geographical and political conditions in between the Turkish dialects resulted in the lack of communication among the Turkish societies and Turkish tribes have become not to understand each other. As for providing a cultural integrity in Turkish world and with the aim of increasing the scientific researches in Turkish dialects, mutually the necessity of transfer for every work of art composed emerged.

The transfer activities among the Turkish dialects have sped up since 1990s. During these transfer activities a lot of transfer problems have arisen as well. One of these transfer problems is the false friends which mean the same in terms of sound but have different meanings in two dialects. The Kyrgyz and Turkish which are the two dialects of a language differ in some aspects though having a lot of common properties. One of them is the false friends which are homonyms but differentiates in meanings.

The subject of false friends is one of the frequently confronted problems while making transfer inter-dialects today. Because wrong transfers arise while transferring a word in source dialect to target dialect, as the words which have the same sound value are thought to have the same meanings. And this causes a critical problem in terms of transferring inter-dialects. As for making the transfers accurately among Turkish dialects, searching and learning the false friends of these words which have the semantic shifts is significant in terms of making correct transfers and avoiding wrong transfers, apprehensions and controversies.

In this study, the emphasis is put on the false friends which exist in Kyrgyz and Turkish lexicology. Accordingly, this study is thought to shed light on the following studies and be useful in transfer activities.



## İÇİNDEKİLER

<b>İÇİNDEKİLER</b> .....	I
<b>ÖN SÖZ</b> .....	II
<b>KISALTMALAR</b> .....	IV
<b>GİRİŞ</b> .....	1
1. KIRGIZ ADI.....	1
2. KIRGIZ TÜRKÇESİ.....	2
<b>BİRİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>1. YALANCI EŞ DEĞERLİK</b> .....	8
1.1. YALANCI EŞ DEĞERLİK KAVRAMI .....	8
1.2. YALANCI EŞ DEĞERLİK TÜRLERİ .....	11
1.3. YALANCI EŞ DEĞERLERİN OLUŞMA SEBEPLERİ .....	13
1.4. YALANCI EŞ DEĞERLER KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR	15
<b>İKİNCİ BÖLÜM</b>	
<b>2. KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YALANCI EŞ DEĞER KELİMELER</b> .....	21
2.1. TAM YALANCI EŞ DEĞERLER.....	21
2.1.1. İSİMLER .....	21
2.1.2. FİİLLER.....	63
2.2. KISMÎ YALANCI EŞ DEĞERLER .....	78
2.2.1. İSİMLER .....	78
2.2.2. FİİLLER.....	123
<b>SONUÇ</b> .....	138
<b>DİZİN</b> .....	143
<b>KAYNAKÇA</b> .....	147

## ÖN SÖZ

En eski dillerden biri olan Türkçe, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, bazı tarihî ve siyasi sebeplerden dolayı farklı yazı dillerine ayrılmıştır. Özellikle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında Türk boylarının ağızlarına dayalı yazı dilleri oluşturulmuş ve bugün yirmiyi aşkın Türk lehçesi ortaya çıkmıştır. Türk topluluklarının birbirini anlayamaz hâle gelmeleri, üretilen bilim, kültür ve sanat eserlerinin karşılıklı olarak aktarılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

Türk lehçelerine ait eserlerin aktarılması ile farklı coğrafyalar ve değişik siyasi yapılarda yaşayan Türk toplulukları arasındaki etkileşim daha da artacaktır. Bu yüzden de aktarmaların daha iyi ve daha doğru yapılması gerekmektedir.

Ülkemizde 90'lı yılların ortalarından itibaren lehçeler arası aktarma faaliyetleri hız kazanmış, bu faaliyetlerle birlikte diğer Türk lehçelerinin söz varlıkları tanınmaya başlanmıştır. Bu aktarma faaliyetleri sırasında birçok aktarma problemleri ile karşılaşmıştır. Bu problemlerin başında lehçeden lehçeye aktarmalarda yanlışlığa yol açan, şekil olarak aynı fakat anlam olarak farklılaşan “yalancı eş değer kelimeler” gelmektedir.

Bu çalışmada, Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimeler tespit edilerek karşılaştırması yapılmıştır. Amacımız, Kırgız Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılacak olan aktarmalarda en önemli sorunların başında gelen yalancı eş değer kelimelerden kaynaklanan problemlerin giderilmesine katkıda bulunmak, yalancı eş değerler konusunda Kırgız Türkçesinde yapılan ilk araştırma olması nedeniyle bu alandaki boşluğu kısmen doldurabilmek ve bundan sonra yapılacak olan araştırmalara ışık tutabilmektir.

Çalışmamızın giriş bölümünde Kırgız adı ve Kırgız Türkçesi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Birinci bölümde ise yalancı eş değerlik kavramı, türleri, oluşma

sebepleri ve bugüne kadar bu konuda araştırmacıların yaptıkları çalışmalar tanıtılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Kırgız Türkçesi için *Kırgız Sözlüğü* (KS I, II) ve Türkiye Türkçesi için Türk Dil Kurumunun *Türkçe Güncel Sözlük*' (<http://tdk.org.tr>) esas alınarak yalancı eş değer kelimeler tespit edilmiştir. Tespit edilen kelimeler tam yalancı eş değer kelimeler ve kısmî yalancı eş değer kelimeler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir. Tam/kısmî yalancı eş değer kelimeler ise isim ve fiiller olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır.

Yalancı eş değer kavramını ilk olarak ortaya çıkaran ve konuyla ilgili çalışmalar yapılmasına n ayak olan, zaman zaman bilgilerine başvurduğum değerli hocam Prof. Dr. Mustafa UğURLU'ya ve yine çalışmam sırasında değerli fikirlerini benimle paylaşan Prof. Dr. Ali AKAR hocama, benden desteğini esirgemeyen değerli bölüm hocalarıma, aileme, nişanlıma ve çalışmam süresince engin bilgilerini ve yardımlarını benden esirgemeyen, beni yönlendiren değerli hocam Yrd. Doç. Dr. Gülsine UZUN'a teşekkürlerimi sunarım.

**Yaşar ÖZLEM**

**KISALTMALAR**

<i>anat.</i>	Anatomi
<i>ar.</i>	Arapça
<i>argo.</i>	Argo söz
<i>ask.</i>	Askerlik
<i>ats.</i>	Atasözü
<i>bit. b.</i>	Bitki bilimi
<i>biy.</i>	Biyoloji
<i>coğ.</i>	Coğrafya
<i>db.</i>	Dilbilgisi
<i>den.</i>	Denizcilik
<i>ed.</i>	Edebiyat
<i>ekon.</i>	Ekonomi
<i>esk.</i>	Eskimiş
ET	Eski Türkçe
<i>far.</i>	Farsça
<i>fel.</i>	Felsefe

<i>folk.</i>	Folklor
<i>fr.</i>	Fransızca
<i>gram.</i>	Gramer
<i>harf.</i>	Harfiyen
<i>hay. b.</i>	Hayvan bilimi
<i>hlk.</i>	Halk ağzında
<i>ing.</i>	İngilizce
<i>it.</i>	İtalyanca
<i>jeol.</i>	Jeoloji
<i>kaba.</i>	Kaba söz
<i>karş.</i>	Karşılaştır
<i>kim.</i>	Kimya
<i>kon.</i>	Konuşma dili
<i>Krg.</i>	Kırgız Türkçesi
<i>KS I:</i>	Kırgız Sözlüğü Cilt I
<i>KS II:</i>	Kırgız Sözlüğü Cilt II
<i>mat.</i>	Matematik
<i>mec.</i>	Mecaz anlam

<i>mes.</i>	Mesela
<i>mim.</i>	Mimarlık
<i>müz.</i>	Müzik
<i>ruh b.</i>	Ruh bilim
<i>sp.</i>	Spor
<i>tar.</i>	Tarihi söz
<i>tkz.</i>	Teklifsiz konuşmada
<i>tiy.</i>	Tiyatro
TTü.	Türkiye Türkçesi
<i>ünl.</i>	Ünlem
<i>vb.</i>	ve benzerleri
<i>vs.</i>	vesaire
<i>yar.</i>	Yardımcı fil
<i>zf.</i>	Zarf

## GİRİŞ

### 1. KIRGIZ ADI

Tarihi bilinen en eski Türk boylarından biri olan Kırgızlardan, M.Ö. II. yüzyıla ait kaynaklarda “Gekun”, I. yüzyıla ait kaynaklarda “Jiankun”, VI. yüzyıla ait kaynaklarda Qigu ve Hegu, VI-VIII yüzyıla ait kaynaklarda Jiegu adıyla söz edilmektedir (Pulleyblank 2002: 99).

İlk olarak Kırgız adına *Orhun ve Yenisey Yazıtları*’nda rastlanılmaktadır. Kırgız adı, bu yazıtlara kırkız (qurquz) biçiminde yazılmıştır. Kırgız isminin menşei konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Ligeti’nin ifadesine göre Vambery, bu adın “kır” ile “gez” kelimelerinin birleşmesinden oluştuğunu ve “kır gezen” anlamına geldiğini; Radloff ise “kırk” ve “yüz” sayılarının birleşmiş şekli olduğunu belirtir (1925: 235-236). S. Malov, Kırgız adının “girk (kırk)” kelimesiyle “z” çokluk ekinin birleşmesinden oluştuğunu ve “kırk boydan oluşan Kırgız” anlamına geldiğini ifade etmektedir (1951: 417).

Gömeç, Kırgızların, Oğuzlarla olan irtibatına dikkat çekmiş, Kırgız isminin “Kır Oğuz” yani kır Oğuzları veya “Kırk Oğuz” kelimelerinden çıkmış olabileceğini ifade etmektedir. Kırgızların Oğuz Han’ın yirmi dört komutanından türediği ve kırk Çinli kızın Oğuz bölgesine gelip, onlarla evlenerek, doğan çocuklarının Kırk Oğuz adıyla anıldığı yolundaki efsaneler olduğunu ifade eden Gömeç, ayrıca Türklerde kabile adlarının sayı ile verilmesi âdetine uygun olarak da Kırgız adının kırk sayısının çoğulu olabileceğini belirtmektedir (Gömeç 2011: 5-6).

K. Petrov ise Kırgız etnoniminin “Kırgız” ve çoğul eki “z” çoğul ekinden oluşmuş kızıl anlamındaki “kırıg” ya da “kırğu” sıfatından oluştuğunu, Kırgız adının yerin kırmızı renginden dolayı etnonim olarak ortaya çıktığını ifade etmektedir. İlk önce yer adı olarak kullanılan bu terim daha sonraları üzerinde yaşayan toplulukları ifade etmek için kullanılan bir ad olarak ortaya çıkmıştır. Yani Kırgun bölgesinde

yaşayanlar Kırgız olarak adlandırılmışlardır. Petrov, Hakas bölgesinde bulunan ve kırmızı renkteki coğrafi alanları örnek göstererek bu fikrini desteklemiştir (1964: 81-94). Fakat bu hipotez çoğu âlim tarafından kabul görmemiştir. Çünkü Hakas teriminin zaten Kırgız adının başka bir söyleniş tarzı olduğu ve coğrafi bir renkten dolayı bu ismin verilemeyeceğini savunmuşlardır (Uzun 2011: 1900).

## 2. KIRGIZ TÜRKÇESİ

Türk tarihinin bilinen en eski kavimlerinden olan Kırgız Türkleri, ilk devletlerini M.Ö. 3. yüzyılda kurmuşlardır. Çin kaynaklarında bu devletin ismi “Ki-Ku, Kie-Ku” olarak geçer (Saray 1993: 15). M.Ö. 2. yüzyılda, Büyük Türk İmparatorluğu’na dahil olan Kırgızlar, Hun İmparatorluğu’nun dağılmasından sonra 4. yüzyılda büyük bir devlet kurarlar. Çin kaynaklarında Hakas İmparatorluğu olarak geçen bu devletin sınırları Baykal Gölü’nden Tibet’e kadar uzanmaktaydı (İnan 1987: 37).

Kırgızlar adları Orhun yazıtlarında sık sık geçen eski bir Türk halkıdır. Kırgızlar 8. yüzyıl başlarında Kögmen (Sayan) dağlarının kuzeyinde yerleşmiş bulunuyorlardı. Önce Göktürklerle, daha sonra da Uygurlarla iktidar için sık sık mücadele eden Kırgızlar, 9. Yüzyıl ortalarına doğru, 840 tarihinde, Moğolistan’daki Uygur egemenliğine son vermişlerdir. Kırgızların egemenliğine de 12. yüzyılda Moğollar son vermiştir. Uzun süre Altay dağları bölgesinde yaşayan Kırgızlar nihâyet 16. yüzyılda Issık Kөл bölgesindeki bugünkü yurtlarına göçmüşlerdir (İnan 1987: 40). Bugün Kırgızların büyük çoğunluğu Kırgızistan Cumhuriyeti’nde yaşar. Kırgızistan dışında, Özbekistan ve Tacikistan Cumhuriyetleri ile Kuzey Afganistan, Pakistan ve Çin’in Şincan Uygur Özerk bölgesinde de Kırgız toplulukları vardır (Özkan 2007: 131).

Kırgızistan ve diğer ülkelerdeki Kırgızlarla birlikte bu dili konuşanların toplam sayısının 3 milyon civarında olduğu söylenebilir (Tekin-Ölmez 1999: 93).



Kırgız Türkçesi, Türk lehçeleri tasnifinde değişik gruplarda yer almıştır. Radloff, tasnifinde Kırgız Türkçesini Kazak, Karakalpak ve Başkurt Türkçeleri ile birlikte “Batı” grubuna almaktadır. Ramstedt de tasnifinde yine Kırgızca’yı “Batı grubuna dahil etmiştir. Samoyloviç, Kırgızca’yı “taw grubu (Kuzey-batı, Kıpçak)” adını verdiği gruba dahil ederek, Altay, Teleüt, Kumandı, Kumuk, Karaçay, Balkar, Tobol, Baraba, Karaim, Başkurt, Nogay, Kazak lehçeleri ile birlikte değerlendirilmiştir. R. R. Arat, Kırgızca’ya “taw” grubunda yer vermiştir. Benzing ile Menges, Kırgızca’yı Aral-Hazar grubunda değerlendirmiştir. T. Tekin tarafından yapılan tasnifte ise Kırgız Türkçesi “tawlı (Kıpçak)” grubundan ayrı olarak değerlendirilmiş “tölü” grubunda yer verilmiştir (Tekin 1989: 141-168).

Yapılan bu tasnif çalışmalarından en dikkate değer olanlarına göre Kırgız Türkçesi, “Batı”, “Kuzey” veya “Kuzey-batı” diyebileceğimiz Kıpçak grubu Türk lehçeleri içinde değerlendirilmektedir. Bunun yanında bazı sınıflandırmalarda ise Kırgız Türkçesinin Altayca gibi Sibiry Türk lehçeleriyle olan yakınlığı sebebiyle aynı grupta değerlendirildiği de görülmektedir (Ercilasun 2007: 603).

Yunusaliyev’e göre Kırgız Türkçesinin tarihi oluşumunun uzun bir süreç içinde gerçekleşmiş olması, oluşumun bir tek toprak üzerinde gelişmemesi, bir çok yakın ve uzak akraba diller ile çeşitli zamanlarda yakın temas içinde olması sebebiyle Kırgızca, en eski devir (IX-X yüzyıl), ortaçağ (XV- XVI yüzyıl) ve yeni Kırgızca devri (XVI’yy.dan günümüze kadar) olmak üzere üç ayrı devre ayrılmıştır (Yunusaliyev 1971: 30-48).

Eski Kırgız Türkçesi, Yenisey-İrtiş bölgesinde yaşayan Kırgızların 8.-12. yüzyıllar arasında kullandığı ve yazılı belgelerini Yenisey Yazıtları’nın oluşturduğu Türkçedir. Bu yazıtlar dil özellikleri bakımından Türkçenin /d/ grubu özelliklerini taşır. Ancak Yenisey havzasında yaşayan Kırgız Türklerinin bu dönemdeki konuşma dili /z/ grubuna dâhildir. Eski Kırgız Türkçesini bugün Çin’in Fu-Yu bölgesinde yaşayan Kırgızlar temsil etmektedir. Ayrıca Eski Kırgız dil özelliklerini, Sarı Uygurların ve Güney Sibiry Türk topluluklarından Hakasların, Şorların ve Çulumların kullandığı Türkçede bulmak mümkündür (Özkan 2007: 132).

Ortaçağ Kırgız dili, X. yüzyıldan itibaren özellikle de XII.- XIII. yüzyıllarda Yenisey Kırgızlarının büyük bir kısmının batıya göç etmesi ile başlar. Batıya göç etmesi sırasında Kırgızlar uzun zaman Altay'da kalıp, oradaki Türkçe konuşan Altaylılar ile yakın temasa girmişlerdir. Bu boylar genel olarak Kıpçak grubuna mensup oldukları için Kırgızcanın Kıpçaklaşma süreci burada başlamış olur. Bu süreç içinde Kırgızca ortaçağ dönemini yaşar. Bu döneme ait herhangi bir yazılı belgenin korunamamasına rağmen, onun en önemli özelliği de Kırgızca'yı Kuzeydoğu Türk lehçelerinden ve sonradan komşu oldukları Kıpçak lehçelerinden ayıran, sadece Altayca ile ortak yönler içeren birtakım özelliklerin meydana gelmiş olmasıdır (Cumakunova 2002: 600).

Bu dönemden sonra, Tanrı Dağlarının eteklerine yerleşen Kırgızların kullandığı dil, XV.-XVI. yüzyıllar arasında son şeklini almıştır. Böylece bugünkü Kırgızistan'da kullanılan "Yeni Kırgız Türkçesi" ortaya çıkmıştır (Tenişev 1997: 56-71).

Kırgız ağızlarının gelişmesini de yansıtan bu dönem Moğol-Cungar dönemi (XVI-XVIII. yüzyıl); XVIII. yüzyıl- Sovyet dönemine kadar olan dönem ve Sovyet sonrası dönem olmak üzere üç ayrı süre içinde değerlendirilebilmektedir. İlk dönemde Kırgızlar önce Doğu Türkistan'a, sonra Merkezi Tanrı Dağları bölgesine yerleşerek, orada yaşayan halklarla, özellikle de Uygurlarla yakın temasta bulunmuşlardır. Bu nedenle Moğolistan'da Kırgız ağızları ile Uygur ağızları arasında karşılıklı büyük bir etkileşim gerçekleşmiştir. Bilhassa kelime hazinesinde görülen bu değişimlerin izi, Kırgız Uygur ağızlarındaki ortaklıklar ve Kırgızcadaki Uygur dilinin tesiri ile alınmış Arapça, Farsça kelimelerde sürdürülmüştür. Merkezi Asya'daki Cungarların Doğu Türkistan ve Orta Asya'ya baskı yapmaları sebebi ile Kırgızlar daha güneye inmişler, Özbek, Tacik ve Uygur grupları arasında yaşamışlardır. XVIII. yüzyılda Cungarların yenilgiye uğratılmasıyla yeni bir dönem başlar. Kırgızlar eski yerleşim yerlerine yani bugün yaşadıkları bölgelere geri dönerler. Bugün kullanılan Kırgız Türkçesi ağızlarında Özbekçe, Uygurca ve Tacikcenin yanı sıra Kazakçanın da etkileri baş gösterir (Cumakunova 2002: 602).

Kırgız Türkçesi kendi tipolojisi ve genel özellikleri itibari ile Kıpçak dillerine asimile edilmiştir. Ancak, Kırgız dilinin asli özellikleri, meselâ, uzun ünlülerin mevcudiyeti, son sesteki tonlunun tonsuzlaşması, iki ünlü arasındaki tonsuzun tonlulaşması vb. özellikler dolayısıyla Kırgız Türkçesi, Güney Sibiry Türk lehçelerine yakındır ve bu sebeplerden dolayı Kırgız Türkçesi, Doğu Hun dilleri arasında Kırgız Kıpçak grubunda yer alır. Kırgız dilinin diğer bir özelliği de Türk dilleri ailesinde muhafazakâr olmasıdır, çünkü eski Türk lehçelerinin başta gelen özelliklerinden olan uyum vb. temel özellikler tümüyle korunmuştur; Kırgız Türkçesi Eski Türkçeye en yakın lehçelerden birisidir. Ancak eski Türk dillerinden, ayrıca Yenisey Kırgız dilinden kaynaklanan ve Türk dil birliği arasında geniş bir alana hâkim olan son devir Kırgız dili, dil olaylarının dışında bazı faktörler sebebi ile kendi eski yazı dili geleneğini kaybetmiştir; yazı dilinin yeniden oluşması 19. yüzyılda ancak başlayabilmiştir (Beybutova 2001: 27-28).

Bugün, Kırgızcanın Kuzey, Güney-doğu ve Güney-batı olmak üzere üç diyalektiği bulunmaktadır. Kırgız yazı dili bu diyalektlerden kuzey diyalektleri temeline dayanır (Tekin 2005: 448).

Kırgız Türkleri, 20. yüzyıla kadar Arap alfabesini kullanmış, 1925-1930 yılları arasında Sovyetlerdeki tüm Türk boyları Lâtin alfabesine geçirilmiş fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin Lâtin alfabesini kabul etmesinin ardından, bütün Türk boyları ile birlikte Kırgızlar da 1937-1940 yılları arasında Kiril alfabesine geçirilmiştir (Ercilasun 1993: 167).

Kırgız alfabesi 34 harften oluşmaktadır. Bunların 22'si ünsüz 8'i ünlüdür. /я/, /ë/, /e/, /ю/ sembolleri, bir ünsüz ve bir ünlünün birleşmesinden oluşmuştur. Ayrıca Rusçadan giren kelimelerde /ь/, /ь/ kesme ve yumuşatma işaretleri kullanılır. Kırgızcada /a/, /e/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ ünlülerindeki uzunluklar, imlada şu şekilde gösterilir: aa: aa; əə: ee; oo: oo; өө: öö; yy: uu; үү: üü. Kırgız Türkçesinde kelime başındaki /e/ sesi, /ə/; kelime içindeki /e/ sesi ise /e/ harfiyle gösterilir. Rusçada bulunmayan /ö/, /ü/, /ɲ/ sesleri için ise /ø/, /ɣ/ ve /ɨ/ sembolleri kullanılır. Kırgızcada ön damak ünsüzü /k/ ve art damak ünsüzü /q/, yazıda /k/ ile gösterilir. Bu sesin, ön

damak veya art damak ünsüzü olduğunu kelime içindeki ünlüler belirlemektedir. /g/ ve /ɣ/ ünsüzü, yazıda /ɣ/ ile gösterilir. Bu sesin ön damak veya art damak ünsüzü olduğu kelime içindeki ünlülerle ortaya çıkmaktadır. Kırgızcada /ж/ harfi de iki sesi karşılamaktadır. Rusçadan veya Rusça kanalıyla başka dillerden giren kelimelerde yer alan /j/ ile Türkçe kökenli veya Arapça ve Farsçadan giren kelimelerdeki /c/, yazıda /ж/ ile gösterilir. Kırgızcadaki /ц/, /ш/ harfleri ile /ь/, /ь/ işaretleri Rusçadan veya Rusça kanalıyla yabancı dillerden giren kelimelerde görülür. /ц/ (ts) ve /ш/ (şç) çift ünsüzü karşılamaktadır. /ь/ kesme ve /ь/ ise yumuşatma işareti olarak kullanılır. /x/ harfi, Rusçadan ve Arapçadan giren kelimelerde görülür (Çengel 2005: 34-35).

Kırgız Türkçesinin belli başlı ses özellikleri şunlardır;

1. /d/ foneminin /y/ ye değişmesi: *ayak* < ET *adağ*, *toy-* < ET *tod-* “doymak” vb.
2. Çok heceli sözcüklerin sonundaki /ɣ/ ve /ug/ ses gruplarının uzun /u/ya, /iğ/ ve /üğ/ ses gruplarının uzun /ü/ye değişmesi: *tooluu* < ET *tağlığ* “dağlı”, *uluu* < ET *uluğ* “ulu”, *bilüü* < ET *bilig* “bilgi” vb.
3. Sözbaşı /y/lerin /c/ye dönüşmesi: *caş* < ET *yaş*>, *cıl* < ET *yıl* vb.
4. Bazı birincil uzun ünlülerin korunması: *baarı* < ET *baarı* “hepsi”, *caa* < ET *yaa* “yay” vb.
5. Türlü ses gruplarının büzülmesi sonucu pek çok ikincil uzun ünlünün oluşması: *too* < ET *tağ* “dağ”, *boor* < *bağır* “karaciğer”, *kıroo* < ET *kırağ*, *caak* < ET *yañak* “çene” vb.
6. Düzlük-yuvarlaklık uyumundan ayrı olarak dudak çekiminin (labial attraction) de bulunması: *boordoş*, *coldoş*, *korkok* vb. (Tekin-Ölmez 1999: 95-96).
7. Dudak çekiminin üçüncü, dördüncü, beşinci hecelere kadar gitmesi: *boordoştor*, *coldordon*, *köldördö*, *körsötmö*, *körsötmölör*, *körsötmölörgö* vb.

8. Uzun ünlülerin fonemik olup anlam farkı yaratması: *aarı, arı; baala, bala; baatır, batır-, boor, bor* vb. (Tekin 2005: 448-449)

9. Eski Türkçede tek heceli kelimelerin sonunda bulunan /b/ ünsüzünün /w/ye dönüp erimesi ile uzunluk meydana gelir: *uu* < ET *ab* “av”, *suu* < ET *sub* “su” vb.

10. Kırgızcada /p/ ile biten tek heceli fiiller, -Ip/-Up zarf-fiil ekini alınca fiilin son sesi olan /p/ ünsüzünün önce /b/ye, daha sonra /w/ ye dönüp erimesiyle uzunluk meydana gelir: *çap-ıp>çawıp>çaap* “koşup”, *tap-ıp>tawıp>taap* “bulup” vb.

11. /m/ ile biten tek heceli fiiller, -Ip/-Up zarf-fiil ekini aldığıında zarf-fiil ekinin önünde bulunan bağlantı ünlüsünün düşmesiyle önceki hecede yer alan ünlü uzar: *tam-ıp>taamp* “damlayıp”, *em-ıp>eemp* vb.

12. Kırgız Türkçesine giren alıntı kelimelerdeki uzunluklar genellikle kısalmış, bazı kelimelerde uzunluk korunmuştur.

13. İki veya daha fazla heceli alıntı kelimelerde hece ortasındaki ve tek heceli alıntı kelimelerdeki iki ünsüzle biten sözcüklerdeki /g/ ve /w/ düşerek uzunluk oluşturmaktadır: *maal* “mahal”, *daarat* “teharet”, *iraat* “rahat”, *coop* “cevap”, *soop* “sevap”, *meer* “mihir” vb. (Çengel 2002: 580).

Ayrıca Kırgız Türkçesinin kelime hazinesini diğer Türk lehçelerinden ayıran husus, Kırgız Türkçesinde en eski ödünç kelimeler arasında Moğolca ve Çince kelimelerin bulunması ve sayıca çok olması, buna karşılık, Arapça ve Farsça kelimelerin sayıca az olması ve eski Türkçenin kelime kadrosunun büyük çoğunluğunun korunmuş ve hâlen işlek bir biçimde yaşıyor olmasıdır (Beybutova 2001: 28).

## BİRİNCİ BÖLÜM

### 1. YALANCI EŞ DEĞERLİK

#### 1.1. YALANCI EŞ DEĞERLİK KAVRAMI

Dilin anlamlı birer birimi olan kelime, biçimi, anlamı, kavram alanı, çeşitli çağrışımları ile başlı başına bir dünyadır. Sürekli değişen ve gelişen canlı varlık olarak dilin içerisinde kelimelerde kimi zaman sadece ait olduğu dilin tarihi seyri içerisinde, kimi zaman da alıntılanma yoluyla başka dillerin içerisinde biçimsel ve anlamsal planda farklı yolculuklar yapar. Mensubu olduğu dilin içerisinde zaman zaman hem biçim hem de anlam açısından değişiklikler geçirebilen özellikle anlam açısından bakıldığında söz konusu bir kelime anlam daralması, anlam genişlemesi veya tamamen zıt anlama geçiş şeklinde farklı yollar izleyerek tekâmül edebilmektedir (Yazıcı Ersoy 2012: 47).

Yalancı eş değerlik konusuna geçmeden önce “eş değerlik” terimini açıklamanın daha uygun olacağını düşünmekteyiz. Mustafa Uğurlu, “kelime eş değerliği” terimini, kaynak anlaşma birliğindeki bir kelimenin kavram alanıyla, hedef anlaşma birliğindeki bir kelimenin kavram alanlarının, birbirine “eş değer” veya “denk olma” durumu; bir başka deyişle birbiriyle “örtüşmesi” olarak tanımlamaktadır (2002: 392; 2004: 21; 2007a: 1864; 2007: 209).

Asker Resulov, “eş değer” sözcüğünün, Arapçadan gelen “muadil” kelimesinin karşılığı olduğunu “değer yönünden birbirine eşit, denk olan” anlamına geldiğini belirtmektedir.

Resulov, “Yalancı eş değerler”in ise sözde eş değer olup gerçekte eş değer olmadığını, bu kelimelere Türkçede “sahte karşılıklar” veya “sözde denkteşler” denilebileceğini ifade etmektedir. Çeviri biliminde “yalancı eş değerler” terimi ile

kaynak dildeki bir kelimeyle amaç dildeki bir kelimenin köken yazılış ve söylenişlerinin aynı, anlamlarının ayrı olması durumu ifade edilmektedir (1995: 916).

Mustafa Uğurlu, bir kelimenin, ses ve yapı bakımından aynı veya lehçeler arasındaki düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen şekliyle, Türk lehçelerindeki bu iki kelimenin anlam alanları tamamen veya az bir oranda örtüşmüyorsa, bu kelimeleri yalancı eş değer olarak adlandırmaktadır (2000: 63).

Ahmet Karadoğan, yalancı eş değeriği “kaynak lehçe ve hedef lehçede ses bakımından aynı veya düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldikleri bilinen, fakat kullanım alanları az oranda örtüşen ya da hiç örtüşmeyen yapılar” olarak tanımlamıştır (2004: 1596).

Türk lehçelerinde yapılan çalışmalarda, yalancı eş değeriği farklı terimlerle adlandırılmıştır: Yalancı eş değeriği (Akbaba 2007; Arnazarov 2004; Can 2008; Ersoy 2007; Ertuğ 2007; Kara 2009; Karadoğan 2004; Kirişçioğlu 2006; Uğurlu 2009; Yıldız 2009); sahte karşılıklar ve sözde denkteşler (Resulov 1994); sesteş kelimeler (Gedikli 1998; İlker 1999; Yusuf 2009); aldatıcı kelimeler (Yıldırım 2005); eş adlı kelimeler (Sultanzade 2010); eş sesli (Şavk 2007; Merhan 2012); iletişimi zorlaştıran kelimeler (Özkan 1999); diller arası benzeşimler (Sultanzade 2010); yalancı eş anlamlı kelimeler (Demir 1997); okşar kelimeler (Sultanzade 2010). Bu farklı adlandırmalar arasında yalancı eş değeriği terimi daha yaygın olduğundan, çalışmamızda bu ad kullanılmaktadır.

Fatma Özkan; yalancı eşdeğerleri iletişimi zorlaştıran kelimeler olarak adlandırmıştır. Bu kelimelerin, günlük konuşma dilinde sıklıkla kullanıldığı için, Türkiye Türkleri ile diğeri Türk boyları arasında anlaşmayı güçleştirdiğini söylemiştir. Bu tür kelimelerin bir kısmının, aynı kökten gelmekle birlikte değışik lehçelerde farklı anlamlar kazandığını; diğeri bir kısmının ise, çeşitli ses değışmeleri sonucunda aynı sesleri taşıyan, ancak başka kökenli, farklı anlamlardaki kelimeler olduğunu ve bu kelimelerin bazılarının Türkçe bazılarının ise alınma olduğunu belirtmiştir (1999: 884).

Fatma Özkan, çalışmasının sonunda; lehçelerden aktarmalar yapılırken veya söz konusu lehçeleri okuturken, hataya düşmemek için her kelime üzerinde dikkatle durulması gerektiğini, sırf aynı sesleri taşıyor diye, Türkiye Türkçesindeki karşılığı yakıştırılarak yanlış anlam verme tehlikesini göz ardı etmemek gerektiğini vurgulamıştır (1999: 889).

Berdak Yusuf, Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde yalancı eş değerleri mukayese ettiği çalışmasında; yalancı eşdeğer terimini; görünüşü, söylenişi aynı veya yakın, fakat anlam bakımından farklı kelimeler olarak tanımlamaktadır (2007: 2083).

Berdak Yusuf, yalancı eş değerlerin yabancı dili iyi bilmeyenleri bile yanıltmasının bilinen bir şey olduğunu, fakat bu tip kelimelerin yabancı dili iyi bilen, hatta profesyonel çevirmenleri de yanıltabileceğini vurgulamıştır (2007: 2085).

N. Mahmudov, yabancı dil öğretimindeki metodların, akraba dilleri öğretmede başarılı metodlar olmadığını belirtmektedir. Akraba dilleri öğretmede yeni metodlar geliştirilmediğini ve bu metodların geliştirilmesinde akraba dillerin bir takım özelliklerinin araştırılması gerekliliğini savunmaktadır (1994 :15).

Mahmudov, Türkçeyi öğrenen Özbek veya Özbekçeyi öğrenen Türk için ortak kelimeler kolaylık yaratıyor olsa da, bu akraba dillerdeki ortak kelimelerin farklı anlamlarının da olmasının, bu dili öğrenmelerini zorlaştırdığını belirtmektedir (1994: 16).

Ayşe İlker, lehçeden lehçeye aktarma üzerine yazdığı bildirisinde, yüz yıla yakın bir zaman diliminde, birbirlerinden ayrı düşmüş, aynı kökten ve aynı soydan insanların; farklı kültürler, farklı bakış açıları ve farklı hayat tarzı geliştirmelerinin kaçınılmaz olduğunu ve bu durumların söz varlığına da yansımalarını belirtmiştir. Bildiride aktarma sorunları sıralanmış ve bu sorunlardan birinin sesteş kelimelerin,



farklı anlam taşımalarına rağmen, kendi lehçelerindeki anlamıyla verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (1999: 555-556).

S. Tokatlı, her dilde, aynı ses değerine sahip; fakat anlamı ve fonksiyonu farklı olan eş sesli şekillerin bulunduğunu, bu eş seslilerin farklı ve birden fazla anlamı olabileceğini belirtmiştir (2004: 141).

Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde düzenli ses denklikleri bulunmaktadır. Aynı kaynaktan gelen, iki lehçede ses değişikliği bulunan sözcüklerin bazıları anlam değişikliğine uğramış veya çok anlamlılık ve yan anlamlılık oluşturarak yalancı eş değerlik oluşturmuştur. Düzenli ses denkliklerini bilen aktarıcılar, bu sözcüklerin anlamlarında aynı olabileceğini düşünerek yanlış aktarım yapabilmektedir. Bu sebeplerden dolayı, sesteş olmamasına rağmen aktarıcıyı yanıltabileceği düşüncesi ile bu sözcükleri çalışmamızda, yalancı eş değer sözcüklere dâhil ettik.

Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında yaygın olarak bilinen bir ses değişiminin o sözcüklerde bulunmamasına rağmen, aktarıcı tarafından böyle bir ses denkliği varmış gibi kaynak lehçeden, hedef lehçeye aktarma yapmasından dolayı hatalı aktarımlar yapabilmektedir. Bu sözcükleri de yalancı eş değer kabul ederek çalışmamızda yer verdik.

## **1.2. YALANCI EŞ DEĞERLİK TÜRLERİ**

Asker Resulov, genel çeviri kuramında “yalancı eş değerler” adı altında tanımlanan kelimelere Türkçede “sahte karşılıklar” veya “sözde denkteşler” denilebileceğini söylemiş ve üç gruba ayırmıştır;

1. Eş adıllı sözcükler; yazılış ve söylenişleri aynı, köken ve anlamları ayrı olan kelimeler.

2. Yazılış ve söylenişleri ile beraber kökenleri de aynı olan, fakat değişik anlamlarda kullanılan kelimeler.

3. Yazılış, söyleniş ve köken bakımından aynı olup, anlamlarından biri veya birkaçı her iki dilde örtüşen, fakat bu dillerden birinde öteki dildekinden farklı anlam ve üsluplarda da kullanılan kelimeler (1995: 917).

Mustafa Uğurlu, yalancı eş değerleri “anlam alanları tam örtüşmeyen yalancı eş değerler/yarım yalancı eş değer”, “anlam alanları hiç örtüşmeyen “gerçek” yalancı eş değerlik/tam yalancı eş değerlik” olarak iki ayırmaktadır. Tam yalancı eş değerliği “ses ve yapı bakımından aynı veya lehçeler arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen, ancak kavram alanı olarak hiç örtüşmeyen kelimeler” olarak tanımlamıştır. Ayrıca aynı kaynaktan gelmeyen sesteş kelimelerin de buraya dâhil edilebileceğini belirtmiştir. Yarım yalancı eş değerliği ise “iki lehçede, ses ve yapı bakımından aynı olan veya ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen kelimelerin kavram alanlarının az bir oranda örtüşmesi” olarak tanımlamaktadır (2000: 63-64; 2004: 23).

Ahmet Karadoğan, yalancı eş değerlikleri “tam yalancı eş değerlik” ve “kısımlı yalancı eş değerlik” olarak ikiye ayırmıştır. Tam yalancı eş değerliği “kaynak lehçe ve hedef lehçe arasında ses bakımından aynı olan veya lehçeler arası düzenli ses denklikleriyle aynı kaynaktan geldiği bilinen, fakat kullanım alanı veya görevi bakımından hiç örtüşmeyen yapılar” olarak tanımlamaktadır. Hem kaynak lehçede hem de hedef lehçede bulunan yapının kullanım alanları kısmî oranda örtüşüyorsa, yani kullanımları bazı durumlarda aynı, bazı durumlarda farklı ise bu yapıları “kısımlı yalancı eş değerlik” olarak tanımlamaktadır (2004: 1597-1600).

Berdak Yusuf, yalancı eş değerleri iki gruba ayırmıştır.

1. Rastlantısal yalancı eş değerler.
2. Etimolojik bakımdan birbiriyle bağlı olan yalancı eş değerler.

Kökenleri bakımından aynı kelimedenden türeyen bu kelimeleri de üçe ayırmıştır:

1. Birbirinden tamamen farklı saltık etimolojik yalancı eş değerler.
2. Anlamlarından biri veya birkaçı örtüşen, fakat mana birimlerinden biri veya birkaçı değişik manalarda kullanılan kelimeler.
3. Anlamları birbirine yakın olan yalancı eş değerler (2007: 2084-2085).

### 1.3. YALANCI EŞ DEĞERLERİN OLUŞMA SEBEPLERİ

Lehçeler arası aktarmalarda özellikle de yakın lehçelerin aktarılması, çoğu zaman kolay bir iş olarak görülmektedir. Bu durum aktarıcıyı yanlış sevk eden bir tutumdur. Oysa Türkçenin farklı dönemlerinde ondan ayrılmış, bugün her biri ayrı bir yazı dili olarak kullanılmaya devam eden Türk lehçeleri, tarihi seyirde kendi yapıları içerisinde değişmeye ve gelişmeye devam etmişlerdir. Bu değişim ve gelişim sürecinde ise kelimeler kimi zaman anlamlarını kaybedip başka anlamlar kazanmışlar, kimi zaman çok anlamlılık çerçevesi içerisinde anlamlarından birini ya da birkaçını devam ettirirken diğerlerini kaybetmişler, kimi zaman yan anlamlar kazanmış veya tamamen zıt anlamlara geçiş yapmışlardır. İşte kelimelerin tarihi süreçten günümüz çağdaş lehçelerine veya Türkiye Türkçesine seyahati sırasında anlam alanlarında meydana gelen bu türden değişimleri ifade eden yalancı eş değerlik, sadece bugün çağdaş lehçeler arasında değil, Türkçenin tarihi lehçeleri ile günümüz lehçeleri arasında da söz konusu olmaktadır (Yazıcı Ersoy 2004: 479).

Resulov, akraba dillerde kelimelerin “yalancı eş değer” konumuna geçmesinin değişik nedenleri olduğunu belirtmiş ve Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinde yalancı eş değerlerin ortaya çıkma sebeplerini şöyle açıklamıştır:

1. Bu nedenlerin başında bu iki lehçenin de ana dili sayılan Türk dilinin çok uzun tarihsel gelişim ve dönemler içerisinde çeşitli kollara, gruplara ve alt birimlere ayrılması gelmektedir. Türkiye Türkleri ve Azerbaycan Türkleri çok ayrı siyasal-

toplumsal birlikler ve devletler kurmaları, son yıllarda bir bayrak altında yaşamamış olmaları ve dolayısıyla dilin gelişimi için önemli olan ortak kültürü paylaşmamış olmaları Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinin ses dizgesi, söz dağarcığı ve gramer yapısında bir takım ayrılıkları ortaya çıkarmıştır.

2. Yalancı eş değerlerin ortaya çıkışının bir başka nedeni de, her iki dile yabancı dilden giren aynı bir kelimenin bu dillerde değişik kavramlara karşılık olarak kabul edilmesi ve yazı dilinde bu şekilde resmîleştirilmesidir.

3. Bir diğer sebep de ana dilden gelen bazı kelimelerin bu dillerden birinde yazı diline alınmaması sonucu bu kelimelerin konuşma dilinde kalarak zamanla ilk anlamından ve dolayısıyla öteki dildeki anlamından farklı bir mana ve üslupla kullanılmasıdır (1995: 917-918).

Mahmudov, Türk lehçelerinin daha iyi öğrenilebilmesi için, Türk lehçelerinde ortak olan fakat farklı anlamlara gelen kelimeleri gündeme getiren sebeplerin bilmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu sebeplerin en önemlilerini şöyle sıralamaktadır:

1. Birden fazla anlamlı ortak kelimelerin zaman içinde dillerden birinde anlamlarından birini kaybetmesi mümkündür.

2. Muayyen bir zaman içerisinde ortak kelimeye dillerden birisinde yeni anlam yüklenmesi ve neticede anlamı farklı ortak kelime gündeme gelmesi mümkündür.

3. En eski zamanlarda muayyen bir anlamda kullanılan kelimelerin iki dilde yavaş yavaş birbirinden tamamen bağımsız bir şekilde semantik gelişme neticesinde, şeklen ortak ama anlam bakımından birbirine zıt kelimelerin ortaya çıkması da mümkündür.

4. Arap ve Fars dillerinden alınan kelimelerin Türk lehçelerinde kullanılmasında da bir çok husus vardır. Bu da iki dilde farklı anlamlı ortak sözleri meydana getiren sebeplerden birisidir.

5. Arap ve Fars dillerinden geçen kelimelere, mevcut anlamlarının dışında, Özbek ve Türk dillerinden birisinde yeni anlamlar yüklenmesi neticesinde de farklı anlamlı ortak kelimelerin ortaya çıkması mümkündür (1994: 16-18).

#### 1.4. YALANCI EŞ DEĞERLER KONUSUNDA YAPILAN ÇALIŞMALAR

Yalancı eş değerlik konusunda birçok araştırmacı tarafından çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalarda Türk lehçeleri karşılaştırılmış, yalancı eş değerler konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

Asker Resulov, yapmış olduğu çalışmasında, Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesinde yalancı eş değer kelimelerden örnekler vererek, yalancı eş değerler sorunun boyutlarının sanıldığından büyük olduğunu ve tespitlerine göre Türkiye Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesinde kullanılan yalancı eş değerlerin sayısının yaklaşık 2000 kadar olduğunu belirtmiştir. Üstelik bu kelimelerin büyük çoğunluğunun, dilin söz dağarcığının “işlek” diye nitelendirilen kelimelerden oluştuğunu söylemiştir (1995: 924).

S. Tokatlı, Çalışmasında eş seslilik ve çok anlamlılığın sebepleri bağlamında Türkiye Türkçesi ile Azerbaycan Türkçesindeki eş sesli kelimelerin özelliklerini örnekler vererek incelemiştir (2004: 141).

Yalancı eş değer terimi yerine “eş seslilik ve çok anlamlılık” terimini kullanan Tokatlı, yalancı eş değerleri “ses değişmelerinin yol açtığı eş seslilik”, “çok anlamlılığın yol açtığı eş seslilik”, “alıntı kelimelerin yol açtığı eş seslilik” olarak üç grupta ele almıştır (2004: 151-156).

V. Sultanzade, Çalışmasında Bahtiyar Vahabzade'nin aktarılan eserlerindeki yalancı eş değerlerden kaynaklanan aktarım hatalarını, “kelimelerde yalancı eş değerlik”, “kelime gruplarında yalancı eş değerlik”, “eklerde yalancı eş değerlik” ve “harflerde yalancı eş değerlik” olarak ayırmış ve çözümlenmiştir (2010: 165-172).

Mehmet Kara, lehçeler arası aktarmalarda temel sorunlara değindiği çalışmasında, bu sorunlardan birinin yalancı eş değeri meselesi olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmada, yalancı eş değeri, iki Türk lehçesinde köken ve yazılış bakımından aynı oldukları halde, anlamları farklı olan kelimeler olarak tanımlamış ve anlamları farklı olan bu kelimelerin aralarında fark yok zannedilerek eşleştirilmesinin en önemli aktarım sorunlarından olduğunu söylemiştir (2009: 1062).

Ünal Zal, Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine çevirilen “İki Ağaç” adlı şiir kitabındaki aktarım hatalarını incelediği çalışmasında, yalancı eş değerlerden kaynaklanan aktarım hatalarını tespit etmiştir. Anlamlı kelimelerde olduğu gibi görevli kelimeler dediğimiz edatlarda da yalancı eş değerliğin söz konusu olabileceğini örneklerle açıklamış, aynı kaynaktan gelen bazı edatların görevleri veya kullanıldıkları durumların iki lehçe arasında farklı olabileceğini belirtmiştir (2009: 437).

Türk lehçelerindeki aktarma sorunları ile ilgili yaptığı doktora tezinde Ahmet Karadoğan, Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değeri yapıları, ek düzeyinde ve kelime düzeyinde, kısmî yalancı eş değeri ve tam yalancı eş değerler olmak üzere iki grupta incelemiştir (2004a: 32-43; 103-114).

Yapılan çalışmalar genellikle kelimelerdeki yalancı eş değerlere yoğunlaşmasına rağmen; Ahmet Karadoğan bildirisinde, yalancı eş değeri yapıların eklerde de karşımıza çıktığını belirtmiş, Türkmen Türkçesi ile Türkiye Türkçesinde eklerdeki yalancı eş değeri yapıları örneklerle açıklamıştır (2004b: 1596-1602).

Fatih Ersoy, Türkçenin en uzak lehçesi olan Çuvaş Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki sesteş olan yalancı eş değerleri isimler ve fiiller olarak iki grupta incelemiştir (2007: 60-68).

Dilek Ergönenç Akbaba, çalışmasında Nogay Türkçesi ile yazılmış eserleri taramış ve Nogay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerleri tespit

etmiştir. Tespit edilen yalancı eş değerler; Türkçe kelimeler ve alınma kelimeler olarak iki bölümde ele alınmış, bu kelimeler, örnekleriyle birlikte verilmiştir. Eski Türkçedeki veya alındığı dildeki şekil ve anlamları gösterilmiştir. Bu sayede kökeni aynı olan kelimelerin sonradan anlam yönünden nasıl değişikliğe uğradığı görülmüştür (2007: 151-176).

Eda Gül, hazırlamış olduğu yüksek lisans tezinde, Özbek Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerli kelime çiftlerini, her iki lehçenin sözlüklerini kullanarak tespit etmiştir. Yalancı eş değerleri; tam yalancı eş değerli fiiller, kısmî yalancı eş değerli fiiller ve tam yalancı eş değerli isimler, kısmî yalancı eş değerli isimler olarak dört grupta incelemiştir. İncelenen bu kelimelerin sayısal verileri şu şekildedir: Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerli kelime sayısı 185'tir. Bunların 124 tanesi tam yalancı eş değerli; 61 tanesi de kısmî yalancı eş değerlidir. Tam yalancı eş değerli kelimelerin 21 tanesi fiil, 103 tanesi isim türündedir. Kısmî yalancı eş değerli kelimelerin ise 16 tanesi fiil, 45 tanesi isimdir (2011: 150-151).

Sadiye Ertuğ, Oğuz grubu Türk lehçeleri olarak adlandırılan Türkiye, Azerbaycan, Türkmen ve Gagauz Türkçesi sözlüklerinde yer alan hareket fiillerindeki yalancı eş değerlikleri incelediği yüksek lisans tezinde, adı geçen dört lehçe sözlüğünün karşılaştırılması sonucunda 132 hareket fiili tespit etmiştir. Bu fiiller çalışmanın inceleme bölümünde alfabetik sıraya göre ele alınmıştır. Tespit edilen bu hareket fiileri arasında yapılan tasnif çalışması sonucunda ise 12 hareket fiilinin Türkiye, Azerbaycan, Türkmen ve de Gagauz Türkçesi sözlüklerinde eş değer olduğu görülürken 95'inin kısmî yalancı eşdeğerlik özelliği taşıdığı, 25'inin ise tam yalancı eş değer olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada, söz konusu kelimelerin yalancı eş değerlik durumuna gelmesinde çeşitli etkenlerin olduğu belirtilmiş ve bu etkenler sınıflandırılarak açıklanmıştır (2007: 162-165).

Hüseyin Yıldız'ın çalışmasında Karay Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değerler tespit edilmiştir. Yıldız, yalancı eş değer kelimeleri, kelimenin kaynağına göre "Aynı Kökten Gelen Yalancı Eş Değer Kelimeler" ve

“Farklı Kökten Gelen (Sesteş) Yalancı Eş Değer Kelimeler” olmak üzere iki grupta incelemiştir. Bu grupların ilki olan aynı kökten gelen yalancı eş değer kelimeler ise “tam” ve “kısmî” olmak üzere iki alt başlığa ayrılmıştır (2009: 611-659).

Yıldız, çalışmasının sonucunda, toplam 275 yalancı eş değer kelime tespit etmiştir; bunların 211’i aynı kökten gelen yalancı eş değer kelime ve 64 tanesi farklı kökten gelen yalancı eş değer kelimelerdir. Aynı kökten gelen yalancı eş değer kelimelerin 71’i tam yalancı eş değer kelimeler ve 140’ı kısmen yalancı eşdeğer kelimelerdir (2009: 655).

Seyit N. Arnazarov, “Türkmen ve Türkiye Türkçelerinde Aynı Kelimeler İle İfade Edilen, Bazı Sıfatlardaki Anlam Farklılıkları Üzerine” adlı çalışmasında, iki lehçede ortak olan sıfatların, anlam farklılıklarına dikkat çekmiş ve yalancı eş değer sıfatlar üzerinde durmuştur (2002: 72-77).

Bir başka çalışmasında Arnazarov, Türkmen ve Türkiye Türkçesinin ortak fiillerini anlam bakımından mukayese ettiği çalışmasında, yalancı eş değer fiiller üzerinde durmuştur (2004: 194-220).

Fatih Kirişçi, Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine yapılan aktarmalarda karşılaşılan bazı problemlere değindiği çalışmasının sonucunda, yapılan hata ve yanlışların istatistiksel verilerini değerlendirmiş ve bu tabloya göre yalancı eş değerlerden kaynaklanan hata ve yanlışlar %20 ile ilk sırada yer almıştır (2006: 31).

Yalancı eş değerler konusunda kapsamlı bir araştırma yapan Habibe Yazıcı Ersoy, Başkurt Türkçesinde 1159 madde başı kelime tespit etmiştir. Bunlardan 887’si tam yalancı eş değer, 272’si ise kısmi yalancı eş değer kelimedir. Yalancı eş değerlik oluşturan bu kelimelerden 304’ü fiildir (2012: 479).

H. Yazıcı Ersoy çalışmasında ulaştığı sonuçları şöyle açıklamıştır:



1. İki lehçe arasındaki (Başkurt-Türkiye Türkçesi) yalancı eş değerlerin bir kısmı eş sesli olup, anlam alanları birbiri ile hiçbir şekilde örtüşmeyen kelimelerdir.
2. İki lehçe arasındaki yalancı eş değerlerin bazıları da, kelimelerin çok anlamlılık, yan anlamlılık gibi ayrıntılarından meydana gelmiştir.
3. Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer kelimelerin bir kısmı, her iki lehçe arasında var olan düzenli ses değişimlerinin uygulanmaması neticesinde ortaya çıkmaktadır.
4. Kimi zaman da iki lehçe arasında bu türden bir ses değişiminin olmamasına rağmen, aktarıcı tarafından böyle bir ses değişimi varmış gibi hedef lehçeye aktarma yapılmasından dolayı yalancı eş değer kelimeler ortaya çıkmaktadır.
5. Başkurt Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında görülen yalancı eş değer kelimelerin bir kısmı da Arapça ve Farsçadan alınan kelimeler ile Rusçadan alınmış ya da kaynağı başka bir dil iken yine Rusça yoluyla alıntılanmış kelimelerdir.
6. Çalışmada, yalancı eş değerlik oluşturan alıntı kelimelerin büyük kısmı tam yalancı eş değer kelimeler olarak karşımıza çıkmaktadır (2012: 479-481).

Hanife Alkan, yapmış olduğu çalışmasında, Özbek ve Yeni Uygur Türkçelerinin söz varlığında yer alan yalancı eş değerli fiiller üzerinde durmuş; bu lehçeler ile Türkiye Türkçesi arasındaki yalancı eş değer fiilleri tespit etmiş ve anlam farklılıklarına dikkat çekmiştir. Çalışmasında Özbek Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 54, Yeni Uygur Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 75 yalancı eş değerli fiil tespit etmiştir (2012: 686).

Kısmet Koç, hazırlamış olduğu bitirme tezinde Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesi sözlüklerinden faydalanarak Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde bulunan yalancı eş değer kelimeleri tespit etmiş ve anlamlarına yer vermiştir (2009).

Ümit Eker, “Eski Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Lehçe İçi Aktarma Sorunları” adlı doktora tezinde, ek ve kelime düzeyinde yapılan aktarım hatalarını incelediği bölümlerde yalancı eş değer kelimelere ve eklere de yer vermiştir (2012).

## İKİNCİ BÖLÜM

### 2. KIRGIZ TÜRKÇESİ VE TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE YALANCI EŞ DEĞER KELİMELER

#### 2.1. TAM YALANCI EŞ DEĞERLER

##### 2.1.1. İSİMLER

#### 1. Krg. *aba* / TTü. *aba*

**Krg. *aba*** (KS I, 1)

(I) 1. Amca. 2. İhtiyarlara hitap tarzı.

(II) *Ar.* 1. Hava; havadaki esinti; *aba ırayı*; *taze aba*: “temiz hava”. 2. İklim; *aba şartları*: “iklim şartları”.

**TTü. *aba***

(I) 1. Abla 2. Anne.

(II) *Ar.* 1. Yünün dövülmesiyle yapılan kalın ve kaba kumaş. 2. Bu kumaştan yapılmış yakasız ve uzun üstlük. 3. Bu kumaştan yapılmış olan. 4. Dervişlerin giydiği, önü açık hırka.

#### 2. Krg. *acar* / TTü. *acar*

**Krg. *acar*** (KS I, 3)

Güzel yüz rengi; hoş, sevimli çehre, çehre sevimliliği; *acarı ahiyiri bar kişi*: “hatırı sayılır, muhterem adam”; *acarı suuk*: “çirkin, suratsız”.

**TTü. acar**

1. Atılğan. 2. Güçlü ve becerikli, çevik, enerjik: “*Bunlar yarının kadın hakları savunucuları, acar avukatları olacak soydandırlar.*” -H. Taner. 3. *hlk.* Yeni.

**3. Krg. acı / TTü. acı****Krg. acı** (KS I, 4)

(I) *Ar.* Hac (Mekke’yi ziyaret)

(II) *Ar.* Hacı (Mekke’yi ziyaret eden kimse)

**TTü. acı**

1. Bazı maddelerin dilde bıraktığı yakıcı duyu, tatlı karşıtı: *Acıyı sever.* 2. Tadı bu nitelikte olan: *Acı kahvesini yudumluyordu.* -T. Buğra. 3. Herhangi bir dış etken dolayısıyla duyulan rahatsızlık, ızdırap: *Omuzlarına kadar vücudun derisini haşlayan bayıltıcı yanma acısı ve dehşeti çok sürmedi.* -P. Safa. 4. *mec.* Ölüm, yangın, deprem vb. olayların yarattığı üzüntü, keder, elem: *İnsan, ölümün acısını en çok günün iki uzak saatinde hissetmektedir.* -Y. Z. Ortaç. 5. Çarpıcı, göz alıcı (renk): *Sıcak iklimlerde bu mevsim tek renktedir, sadece acı yeşildir.* -R. H. Karay. 6. *mec.* Keskin, hoş gitmeyen, şiddetli: *Acı poyraz kuvvetle esiyordu.* -O. Kemal. 7. *mec.* Kırıcı, üzücü, incitici, dokunaklı, kötü.

**4. Krg. ada / TTü. ada****Krg. ada** (KS I, 7)

*Ar.* Uç, nihayet; kemal; *ada bol-*: “bitmek, sonuna ermek”; *ada kıl-*: “bitirmek, sonuna erdirmek”.

### **TTü. ada**

1. Deniz veya göl suları ile çevrilmiş küçük kara parçası, cezire: *İnziva yerim bazen limanda bir şileptir, bazen bir ada.* -R. H. Karay. 2. Tali yoldan ana yola güvenli çıkışı sağlamak için tali yolun sağ tarafına yapılan, çizgilerle ayrılmış bölüm. 3. Kavşaklarda trafiği düzenleyici, yönlendirici veya ayırıcı olmak üzere bordürle sınırlandırılmış veya yer çizgileriyle belirlenmiş alan. 4. Çevresi yollarla belirlenmiş olan arsa ve böyle bir arsayı kaplayan yapılar topluluğu.

### **5. Krg. alçı / TTü. alçı**

#### **Krg. alçı** (KS I, 23)

Aşık kemiğinin ve taa denilen kısmın karşıtı olan yanıdır; *alçı-taasın añtardı*: “onların evsafını ve hususiyetlerini inceden inceye tetkik etti, kimin ne olduğunu ve ne işe yarayacağını tamamiyle meydana çıkardı; işi bütün incelikleriyle anladı”; *alçı tüşpöy taa tüştü*: “işin kazançlı değil de, zararlı olduğu anlaşıldı”; *alçı-taasın cegen* yahut *alçı taasın kemirgen*: “kurnaz, sokulgan (erkek hakkında)”.

#### **TTü. alçı**

Alçı taşının pişirilip toz durumuna getirilmesinden elde edilerek yapılarda, sanatta, mimarlıkta ve dişçilikte kullanılan madde.

### **6. Krg. ali / TTü. ali**

#### **Krg. ali** (KS I, 28)

*Ar.* Henüz, daha, şimdilik.

#### **TTü. ali**

*Ar.* Yüce, yüksek.

## 7. Krg. *alkış* / TTü. *alkış*

### Krg. *alkış* (KS I, 29)

1. Hayırdua. 2. Selâmlama, hamdü sena, Şükran; *alkış al-*: “teŐekküre, hamdü senaya mazhar olmak”; *alkış kat*: “takdirname”; *kızuu alkış*: “Şiddetli alkışlama”.

### TTü. *alkış*

Bir Şeyin beğenildiğini, onaylandığını anlatmak için el ırpma, alkışlama kargış karşıtı.

## 8. Krg. *alman* / TTü. *alman*

### Krg. *alman* (KS I, 29)

(I) İyi kapan, yakalayan.

(II) Vergi, haraç.

### TTü. *alman*

1. Cermen soyundan olan halk ve bu halktan olan kimse. 2. Alman halkına Almanya’ya özgü olan.

## 9. Krg. *aman* / TTü. *aman*

### Krg. *aman* (KS I, 31)

Ar. Mesut, tam eksiksiz; *aman alıp kal-*: “mütezarrır olmadan kalmak”; *aman bol!*: sağ ol! *amansuñ bı?*: “1) sağ mısın?; zararsız mısın?; 2) merhaba!”; *aman alduñbı?*: “herhangi bir Şeyi bütün ve zararsız olarak aldın mı?”

**TTü. aman**

1. Yardım istenildiğini anlatan bir söz: *Aman yakalayın.* 2. Bir suçun bağışlanmasının istendiğini anlatan bir söz: *Aman, bir daha yapmam!* 3. (ama:n) Usanç ve öfke anlatan bir söz: *Aman bırak beni! Aman, bu laflardan da bıktık!* 4. Rica anlatan bir söz: *Aman, acele etmeli, vakit geçiyor.* -S. F. Abasıyanık. 5. Dikkat çekmek için kullanılan bir söz: *Aman, çocuğa iyi bakın!* 6. Çok beğenmeyi anlatan bir söz: *Aman ne güzel şey!* Bu anlamda kullanıldığında buna “da” edatı da getirilebilir: *Aman da ne güzel şey!* 7. Şaşma anlatan bir söz: *Aman efendim, bana öyle şeyler söyledi ki donakaldım.*

**10. Krg. anık / TTü. anık**

**Krg. anık** (KS I, 35)

Aşikâr, şüphesiz, hakikî, mevsuk; *anık kabar*: “mevsuk haber”; *anık boldu*: “tevazzuh etti, aydınlandı, muhakkak surette bilindi”; *anık müçö*: “hakikî aza”.

**TTü. anık**

(I) Hazır.

(II) Ballıbabagillerden, tek yıllık, mavi çiçekli, yemeklere koku vermek için kullanılan bir bitki, dağ reyhanı.

**11. Krg. araz / TTü. araz**

**Krg. araz** (KS I, 41)

*Ar.* 1. Kavgalık durumu 2. Kavgalı olan.

**TTü. araz**

*Ar.* 1. İlinek. 2. Bulgu.

## 12. Krg. arı / TTü. arı

### Krg. arı (KS I, 43)

(I) Ötede, öte yanda; *arı tur*: “ötede dur!, öteye çekil!; defol!”; *bazardan arı*: “pazarın ötesinde; pazar arkasında”; *arı cak* (talâffuzda arcak): “öte taraf”; *bazardın arcagında*: “pazarın öte yanında, pazarın arkasında”; *arı beri*: “şöyle böyle; öteberi”; *arı oylooduk, beri oylooduk*: “öylede düşündük”; *aga arı ayttım, beri ayttım bolbodu*: “ben ona öyle de anlattım, böyle de anlattım, bir şey çıkmadı”; *arı beri bastırıp cüröt*: “ileri geri geziyor; işsiz dolaşüyor”; *arısı eki, berisi bir ay*: “azamî iki, asgarî bir ay”; *arısı üç, berisi eki ere kün turamın*: “iki, azamî üç gün kalırım”; *mundan arı yahut mindan arı karay*: “bundan böyle”; *arı beri kıla saldı*: “şöyle böyle yapıverdi, baştan savma yaptı”; *şiliden*: “tokat atmak, yapıştırmak”.

(II) *Al benim arı dosum, arı atam*; “o, benim hem dostum, hem babamdır”.

(III) Yorulma, bitâp düşmek; bitmek; zayıflamak; *arıp çarçap* yahut *arıpaçıp*: “bitâp düşerek, acıkarak”; *arıp çarçap keldim*: “gelinceye kadar büsbütün bittim”; *attı arıganda kör, cigitti karıganda kör (ats.)*: “atı arıkladığında gör, yiğiti kocadığında gör”; *arbañ!*: çalışanlara verilen selâm tarzı (harfiyen: yorulma!).

### TTü. arı

(I) 1. Temiz, münezzeh. 2. Yabancı şeylerden arınmış, katışıksız, saf, halis. 3. Günahsız.

(II) Zar kanatlılardan, bal ve bal mumu yapan, iğnesiyle sokan böcek.

## 13. Krg. arız / TTü. arız

### Krg. arız (KS I, 45)

*Ar*. Arıza, istida; şikâyet; *üstüñön arız berem*: “senden şikâyet edeceğim”; *dattuu arız*: istinaf (yukarı mahkemeye müracaat); *arız ayt-*: “şikâyet etmek”.



**TTü. arz**

*Ar.* 1. Sonradan ortaya çıkan. 2. Bulaşmış, musallat olmuş.

**14. Krg. ark / TTü. ark****Krg. ark** (KS I, 46)

*Far.* 1. Paha, fiyat, nerh; *narkı kaçça?*: fiyatı nedir?; *oy özüñdö, nark koluñda. (ats.):* senin arzuna tâbidir, (*harf.:* fikir senin, fiyat da senin elindedir). 2. Kıymet, değer, liyâkât; *bilbedi menin barkımdı, ötközdü menin narkımdı. (folk.):* “liyakatımı bilmedi, kıymetimi indirdi”. 3. Adet, itiyat; *narkta cok* (insan hakkında): “on para etmez”. 4. Örf hukuku; *nark-şaraatta cok*: “hiçbir kanunda yok.” 5. Soy; kabile.

**TTü. ark**

İçinden su akıtmak için toprağı kazarak yapılan açık oluk, su yolu, arık, cetvel, kanal.

**15. Krg. asılı / TTü. asılı****Krg. asılı** (KS I, 51)

*Ar.* (Olumsuz cümlede) Asla; katiyen; hiçbir zaman; dünyada! *Asılı işiñ bolboyt (folk.):* “senin işin hiçbir zaman yoluna girmez”.

**TTü. asılı**

Asılmış olan.

## 16. Krg. *atak* / TTü. *atak*

**Krg. *atak*** (KS I, 57)

1. Şöhret; marufluk; *atagı çıkkan*: “tanınmış; meşhur olmuş”; *atagı cer cargan*: “şöhreti afakı tutmuş”. 2. Unvan.

**TTü. *atak***

(I) 1. Düşüncesizce her işe atılan, cüretkâr: *Bütün çocuklar gibi onlar da haşarı, atak ve güreşçi idiler.* -R. N. Güntekin. 2. Çevik, hareketli. 3. *hlk.* Geveze.

(II) 1. Atılım. 2. Saldırı, saldırış, hücum, hamle, akın. 3. Gol atmak veya sayı kazanmak amacıyla yapılan akın, ofans.

## 17. Krg. *atık* / TTü. *atık*

**Krg. *atık*** (KS I, 58)

Tesmiye edilmek, lâkaplanmak, bir unvan almak.

**TTü. *atık***

(I) Atılmış, atılan.

(II) *hlk.* Süt veya yoğurt çalkamaya yarar küçük yayık.

## 18. Krg. *atki* / TTü. *atki*

**Krg. *atki*** (KS I, 59)

Av kuşunun midisini yıkamak için kullanılan (ağaçtan veya “çoru” denilen uyluk kemiğinden yapılan) borucuk.

**TTü. atkı**

1. Soğuğa karşı omuzlara, başa, sırtta veya boyna alınan örtü: *Belinde ince bir ceylan postu, sırtında ağaç liflerinden örülmüş kaba bir atkı vardı.* -A. H. Müftüoğlu. 2. Bazı kadın ayakkabılarında ve çocuk patiklerinde ayağın üstünden geçen, yandan iliklenen ince uzun parça. 3. Kapı ve pencerelerin yapımında üst tarafa konan ağaç, taş veya beton destek, üst eşik. 4. Dokuma tezgâhlarında mekikle enine atılan iplik, argaç. 5. *hlk.* Büyük yaba.

**19. Krg. ayar / TTü. ayar****Krg. ayar** (KS I, 63)

(I) *Ar.* Hilekar, kurnaz.

(II) İlerisini gören, basiretli; müteyakkız; ilerisini görme.

(III) Yavaşlama.

**TTü. ayar**

1. Bir aygıtın gereken işi yapabilmesi durumu: *Saatin ayarı bozuk. Televizyonun ses ayarı iyi.* 2. Saatler için belli bir yere göre kabul edilmiş olan ölçü: *Memleket saat ayarı.* 3. Altın, gümüş vb. madenlerden yapılmış şeylerin saflık derecesi. 4. Bir iş veya bir davranışta gereken ölçü: *Kalorifercinin ayarı yok, ya çok yakıyor veya hiç yakmıyor.* 5. *mec.* Değer, derece: *Biz, telif eser ayarında bir sanat kıymeti taşıyan tercümelere teşekkür edelim.* -B. R. Eyuboğlu.

**20. Krg. ayla / TTü. ayla****Krg. ayla** (KS I, 68)

*Ar.* Hile; çeviklik; çare, kavrayış, ustalık: *Söz aylasın bilbegen sözdü özünö keltiret (ats.): “Söz söylemesini bilmeyen sözü kendi aleyhine çevirir”;* *aylası kurudu:*

“tamamiyle şaşaladı; büsbütün dermansız kaldı”; *eñ ayla bolbogondo*: “hiç olmazsa, başka bir çıkar yol bulunmazsa”; *Tildep aylasın ketirdi*: “ona adamakıllı sövüp saydı”; *aylada çok caman*: “hiçbir işe yaramayan (adam)”; *Ayla barbi?* “1) Çıkar yol, imkan var mı? 2) Nerde?! Hiçbir çare yok!” *Can aylasınan* yahut *can aylası için*: “canını kurtarmak için.”

### **TTü. ayla**

1. Ayın ve bazı yıldızların dolayındaki ışık çevresi, ay ağılı, ayevi, hale. 2. Bazı kutsal kişilerin başı etrafında gösterilen ışık çevresi.

### **21. Krg. baca / TTü. baca**

**Krg. baca** (KS I, 76)

Bacanak.

### **TTü. baca**

1. Dumanı ocaktan çekip havaya vermeye yarayan yol: *Bacaların ağzından çok dumanlar savruldu.* -L. Tekin. 2. Su yolu, lağım, maden ocağı vb. yer altı yapılarının hava deliği. 3. *hlk.* Çatı penceresi.

### **22. Krg. bacı / TTü. bacı**

**Krg. bacı** (KS I, 76)

*Far.* Resim, vergi, bağ.

### **TTü. bacı**

1. Kız kardeş: “*Bizim bacınınsa yüzü kireç kesildi.*” -Halikarnas Balıkcısı. 2. Bir evde uzun zaman çalışmış yaşlı kadınlara verilen unvan: “*Tam o sırada içeri Habeş*

*bir bacı girdi.*” -B. Felek. 3. *hlk.* Büyük kız kardeş, abla. 4. *esk.* Tarikat şeyhlerinin karısı. 5. *ünl.* Kadınlara söylenen bir seslenme sözü.

### 23. Krg. *badal* / TTü. *badal*

**Krg. *badal*** (KS I, 77)

1. Fundalık; çalılık: *kaliñ badal*: “koyu fundalık”. 2. *Badal cörük*: “şahadet parmağı”.

### TTü. *badal*

1. Merdiven. 2. Kardan veya çamurdan oluşan çukur: “*Derince bir badala girdik; sol ayağımı içeri çektim, debriyaja bastım.*” -N. Üstün.

### 24. Krg. *baki* / TTü. *baki*

**Krg. *baki*** (KS I, 81)

(I) Hep, hepsi; *baki cok*: “bütünü”; *baki cektun baarın ele süylöp oturasıñ*: “olur olmaz şeylere, söylenmesi lâzım olan ve lâzım olmayan sözleri söylüyorsun.”

(II) *Far. Çakı.*

### TTü. *baki*

*Ar.* 1. Sürekli: “*Dünyada zaten ne bakıydı?*” -Ö. Seyfettin. 2. Bir şeyden artan (miktar). 3. Öteki: “*Kale kapısından yalnız birini açık bırakarak bakilerini örmeye başlamışlardı.*” -O. S. Orhon.

## 25. Krg. *barlık* / TTü. *varlık*

### Krg. *barlık* (KS I, 90)

Hep; bütünü; herkes. *Barlık ölkölördün proletarları, birikile!*: “bütün ülkelerin emekçileri birleşiniz!”

### TTü. *varlık*

1. Var olma durumu, mevcudiyet: “*Bir millet, varlığını, her şeyden çok dilinde yaşatır.*” -O. V. Kamık. 2. Var olan her şey: “*Her varlık bir yaratıktır. Her yaratık da canlı.*” -N. F. Kısakürek. 3. Para, mal, mülk, zenginlik, variyet. 4. Önemli, yararlı, değerli şey: “*Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar.*” -Anayasa. 5. Ömür, hayat: “*Bütün sevgileri atıp içimden / Varlığımı yalnız ona verdim ben*” -A. K. Tecer. 6. Canlı varlıkların sayısal yoğunluğu veya dağılımı, popülasyon. 7. *fel.* Kalıcı olan, gelip geçici olmayan şey.

## 26. Krg. *batıl* / TTü. *batıl*

### Krg. *batıl* (KS I, 98)

(I) Cesaret, cüret; *Batılım barbadi*: “cesaret etmedim”, tehlikeyi göze almadım, cüret etmedim”.

(II) *Ar.* Boş, vahi, yalancı; ahiretten ayırmak için, “bu” dünyanın sıfatı olarak yahut gayri İslami dinler hususunda kullanılır.

### TTü. *batıl*

*Ar.1.* İnançlar bakımından gerçek olmayan. 2. Çürük, temelsiz, asılsız. 3. Boş, beyhude. 4. Geçersiz: *Bütün kıymet hükümlerinin batıl ve bütün ölçülerin bozuk olduğunu ispat yolunda birbiriyle müsabaka eden muharrir ve mütefekkirlerin adedi, o devirde, sayılmayacak kadar çoktu.* -Y. K. Karaosmanoğlu.

## 27. Krg. *bayan* / TTü. *bayan*

**Krg.  *bayan*** (KS I,100)

(I)  *Ar.* Hikaye (anlatma), beyan; tasvir (taslak);  *bayan kıl-*: “anlatmak, beyan etmek”, hikaye etmek;  *ömür bayan:* “hal tercümesi, biyografya”.

(II)  *Çegir bayan;*  *cabır bayan:* efsanevi bir hayvanın adıdır.

**TTü.  *bayan***

1. Kadınların ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü:  *Bayan İnci.* 2. Kadın:  *Bir bayan geldi.* 3. Eş, karı: “ *Süleyman Bolluk da bayanın sımsıkı koluna girmişti.*” -H. E. Adıvar. 4.  *ünl.* Kadınlara bir seslenme sözü:  *Bayan! Kimi aradınız?*

## 28. Krg. *belek* / TTü. *belek*

**Krg.  *belek*** (KS I, 106)

Atiyye, hediye;  *belek-beçkek:* “atiyyeler, hediyeler”.

**TTü.  *belek***

1. Kundak, çocuk bezi: “ *Çocuk olsam beleklere belensem.*” -Âşık Veysel. 2. Beşiğe konulan yatak.

## 29. Krg. *bereket* / TTü. *bereket*

**Krg.  *bereket = bereke*** (KS I, 108)

*Ar.* Başarı, muvaffakiyet;  *araketi köp,* “ *bereketi çok*”;  *kızılga bereke!;*  *berekesi menen al-*: “bir nesneyi fazlasiyle, artığıyla almak”;  *berke tap* 1) “Allah razı olsun!”; 2) “Eve yarasın!” (alım satım esnasında muameleyi kapatan sözdür);  *bereke*

*tappagır!*: “iyilik, hayır görmeyesin; *kolunun berekesi çok*: “elinin hayrı yok, eli talihsiz”; *iştin berekesin kaçırdı*: “işi bozdu”.

**TTü. bereket**

*Ar.* 1. Bolluk, gürlük, ongunluk, feyiz, feyezan: “Çocuk gönlüm kaygılardan azade / Yüzlerde nur, ekinlerde bereket” -O. V. Kanık. 2. *hık.* Yağmur: *Bereket yağıyor.* 3. İyi ki, neyse ki, iyi bir rastlantı sonucunda: “*Bereket, o sıralarda henüz bu sözü bilmiyordum.*” -E. Bener.

**30. Krg. berk / TTü. berk**

**Krg. berk** (KS I, 109)

(I) *Far.* (Bitkinin) Yaprığı.

(II) 1. Bey; prens. 2. Erkek ve kadın şahıs adlarının teşekkülüne giren parça.

**TTü. berk**

1. Sert, katı. 2. Sağlam.

**31. Krg. beter / TTü. beter**

**Krg. beter (veya beş beter)** (KS I, 111)

*Far.* Daha fazla, daha iyi; *Staxanovçul metodoru cılkı baguunu mundan beter öydölötüünü kamsız kıldı*: “Staxanof usulleri at yetiştirmenin daha fazla genişlemesini temin etti”.

**TTü. beter**

*Far.* Daha kötü, çok kötü: “Çöllere, Yemen ellerinden beter imiş.” -A. Gündüz.



### 32. Krg. bez / TTü. bez

#### Krg. bez (KS I, 114)

Beze, ur; *bez çocu-*: “bezenin urun meydana gelmesi”; *bez kişi* 1) Hissiz; “kalın derili adam”. 2) Tabiatça kapalı kimse.

#### TTü. bez

(I) 1. Pamuk veya keten ipliğinden yapılan dokuma, çaput: “*Arkamıza kefenimsi bezler geçirip kuşakla bağladılar.*” -F. R. Atay. 2. Pamuktan, düz dokuma: *Amerikan bezi. Kaput bezi.* 3. Herhangi bir cins kumaş: *Çadır bezi. Yelken bezi.* 4. Herhangi bir iş için kullanılan dokuma. 5. Kumaş veya dokumadan yapılmış: “*Botlarımı çıkartırken yatağın altında Mine'nin bez terliklerini görüyorum.*” -A. Ümit.

(II) *biy.* İçinden geçen kandan veya öz sudan bazı maddeler ayırarak salgı oluşturan organ: *Tükürük bezleri. Pankreas bezi.*

### 33. Krg. bilgi / TTü. bilgi

#### Krg. bilgi (KS I, 120)

1. Haberdar; bilgiç; akıllı; hakim. 2. Kılavuz , rehber.

#### TTü. bilgi

1. İnsan aklının erebileceği olgu, gerçek ve ilkelerin bütünü, bili, malumat. 2. Öğrenme, araştırma veya gözlem yolu ile elde edilen gerçek, malumat, vukuf: “*Babası, önce ona, Mazlume ve ailesi hakkında birçok bilgi vermişti.*” -H. E. Adivar. 3. İnsan zekâsının çalışması sonucu ortaya çıkan düşünce ürünü, malumat, vukuf. 4. Genel olarak ve ilk sezi durumunda zihnin kavradığı temel düşünceler. 5. Bilim: *Doğa bilgisi.* 6. Kurallardan yararlanarak kişinin veriye yönelttiği anlam.

### 34. Krg. *bul* / TTü. *bul*

**Krg. *bul*** (KS I, 142)

(I) (Genitif: *munun*, datif: *buga* yahut *boo*, akküzatif: *munu*): Bu; erkek; *munun emine keregi bar?*: “bu, neme lazım?”; *munu kördüñbü?*: “bunu gördün mü?; gör şunu bakalım!”; *munuñ kim?*: “bu yanındaki kimdir?, bu nasıl adam?”; *munuñ emine?*: “nedir bu senin?”; “daha ne uydurdun?”; *munusu emine?*: “ondaki nedir bu?”; “daha ne uydurdu?”; *munuñ üçün* yahut *munu üçün* yahut *mun üçün*: “bunun için, bundan dolayı”.

(II) 1. Para. 2. Mal; manifatura; 3. Mülk, kıymet, servet; *bul coy-*: “zevk ve safa için para israf etmek”; *bul coyguç*: “müsrif”.

(III) Yırtıp, kesip parça parça etmek, kırmak; *etegimdi it bulup ketti*: “köpek eteğimi yırttı”; *eşiğinin eñsesin kılıç menen bulgamın*: “kapısının sürgüsünü kılıçla parçaladım”.

**TTü. *bul***

Yalnız iki geniş yüzü testere ile düzeltilmiş tahta.

### 35. Krg. *bülbül* / TTü. *bülbül*

**Krg. *bülbül*** (KS I, 154)

Sönük, çok az yıldırayan; *bülbül tart-* : “sönmek (solmak)”; *köz bülbül tarttı*: “gözlerin ferri kaçtı”.

**TTü. *bülbül***

*Far.* 1. Karatavukgillerden, sesinin güzelliği ile tanınmış olan ötücü kuş (*Luscinia megarhynchos*): “*Bülbül kafeste şarkı söylemez.*” -N. Hikmet. 2. *mec.* Sesi çok güzel olan kimse: “*Hanende Nedim Bey ki gençliğinde Boğaziçi'nin bülbülü, en sevgili*”.

*kuluyken artık onun da ihtiyarlamaya, sesinin bozulmaya başladığı söylenirdi.” -A. Ş. Hisar.*

### **36. Krg. caal / TTü. cahil**

**Krg. caal** (KS I, 159)

Ar. 1. Kötülük, fenalık. 2. Şerir, muzır.

#### **TTü. cahil**

Ar. 1. Öğrenim görmemiş, okumamış: *“Bu maskara sosyete bana cahil diye bakar.”* -H. E. Adıvar. 2. Belli bir konuda yeterli bilgisi olmayan: *“Sansürcülerin çoğu cahil, tiyatrodan anlamaz kişilerdi.”* -M. And. 3. *hlk.* Deneysiz, genç, toy (delikanlı veya kız): *“Esasta batıl itikatlara inanmış cahil bir kızcağızdı.”* -R. H. Karay.

### **37. Krg. caman / TTü. yaman**

**Krg. caman** (KS I, 171)

1. Fena, kötü, berbat, bozuk; *cakşını söz öltüröt, camandı tayak öltüröt*: “iyi adamı söz öldürüyor, kötüyü ise, yalnız dayak öldürüyor”; *meni caman kıldı*: “bana fenalık yaptı”; *caman aytpay cakşı cık (ats)*: “iyiliksiz kötülük yoktur” (harfiyen: kötüyü söylemeden iyi olmaz); *caman at* yahut *camanat*: “fena şöhter, kepaze olma”; *caman at kıl-* yahut *camanatta-*: “terzil etmek, kepaze etmek”; *camanattuu*: “rüsâ olmuş”; *caman kör-*: “sevmemek; teveccüh göstermemek”; *caman cay*. “avret yerleri”; 2. *tar.* Avamdan olan; fakir; 3. Pek, gayet; *caman çoñ*: “gayet büyük”; *caman cakşı*: “pek iyi”; *açuusu caman*: “gayet hiddetli”. 4. Çocuk, evlat; *bir camanım bar*: bir çocuğum var; *ayuu amanın tileyt, cakşı camanın tileyt (ats)*: “Ayı halasını ister; iyi (adam) çocuk ister”.

**TTü. yaman**

1. Güç, etki veya beceri bakımından alışılmışın üzerinde olan (kimse): “*Sen yaman bir inkılapçı olacaksın Yıldız.*” -A. Gündüz. 2. Kötü, korkulan (kimse). 3. Alışılmadık, olağanın dışında: “*Köhne çatısı yaman bir gürültü ile birdenbire sarsıldı.*” -E. E. Talu.

**38. Krg. celp / TTü. celp**

**Krg. celp** (KS I, 200)

Taklitlik söz; *celp degiz*: “hafifçe dalgalandırmak, sallamak”.

**TTü. celp**

Ar.1. ask. Askerlik ödevini yapmaya çağırma: *Bu celpte yüz er geldi.* 2. huk. Çağrı belgesi: “*Mahkeme celbinin gelmesi gecikti.*” -T. Buğra. 3. esk. Getirtme, kendi üzerine çekme.

**39. Krg. colçu / TTü. yolcu**

**Krg. colçu** (KS I, 220)

1. Kılavuz. 2. Yol yapan, yol işlerinde çalışan 3. esk. Posta yollarını temizlemek ve düzeltmekle meşgul; atı ile yolda kalan posta arabasına yardıma koşmaya mecbur olan kimse.

**TTü. yolcu**

1. Yolculuğa çıkmış kimse. 2. Yolculuğa çıkmaya hazırlanan kimse: “*Gişelerin önünde işsiz güçsüzler, erken gelen yolcular dolanıyordu.*” -N. Cumalı. 3. mec. Doğması beklenen çocuk. 4. mec. İyileşmesi umutsuz hasta. 5. mec. İşten çıkarılması beklenen kimse.

**40. Krg. *çal* / TTü. *çal***

**Krg. *çal*** (KS I, 246)

1. Kır (kül rengine çalar, beyaz); *çal sakal*: “kır sakal”; *çal kuyruk*: “kır kuyruklu (at hakkında)”. 2. İhtiyar.

**TTü. *çal***

*hlk.* Taşlık yer, çıplak tepe.

**41. Krg. *çam* / TTü. *çam***

**Krg. *çam*** (KS I, 249)

Adım.

**TTü. *çam***

Çamgillerin örnek bitkisi olan, dört mevsim yeşil kalabilen, iğne yapraklı, yurdumuzda birçok türü yetişen bir orman ağacı (*Pinus*): “*Orada çamlar mis gibi kokarak rüzgârla fısıldaşırlardı.*” -Halikarnas Balıkcısı.

**42. Krg. *diğer* / TTü. *diğer***

**Krg. *diğer*** (KS I, 309)

*Far.* 1. Gündelik namazlardan üçüncüsü (günün ikinci yarısında), ikindi 2. Güneş batmadan biraz önceki zaman; *kündigerden ıldıyladı*: “güneş batmaya yüz tuttu”.

**TTü. *diğer***

Başka, özge, öteki, öbür: “*Diğer misafirlerimle meşgul olamadım.*” -Ö. Seyfettin.

### 43. Krg. dolu / TTü. dolu

#### Krg. dolu (KS I, 310)

Hırçın, betuy; vurdun-duymaz; dik kafalı; takılğan; *dolu toklun*: “fırtınalı dalgalar”.

#### TTü. dolu

(I) Havada su buğusunun birden yoğunlaşıp katılaşmasından oluşan, türlü irilikte, yuvarlak veya düzensiz biçimli saydam buz parçaları durumunda yere hızla düşen bir yağış türü: “*Dolu ekinlerini vurmuşsa bir yıl aç demektir.*” -T. Buğra.

(II) 1. İçi boş olmayan, dolmuş, meşbu, pür, boş karşıtı: *Su ile dolu bir şişe*. 2. Bir yerde sayıca çok: *Dağda keklik dolu*. 3. Boş yeri olmayan, her yeri tutulmuş olan: “*Haftaya pazartesiye kadar bütün uçaklar dolu.*” -A. İlhan. 4. Boş vakti olmayan, meşgul: *Bugün doluyum*. 5. Çok olan (iş, uğraş, olay vb.). 6. İçinde atılacak mermisi bulunan (top, tüfek vb. ateşli silahlar): *Tabanca doludur, dikkat edin*. 7. Tornacılıkta delik açılmamış (gereç). 8. *meç*. Bir duygunun güçlü etkisinde olan. 9. *esk*. İcki doldurulmuş bardak.

### 44. Krg. ece / TTü. ece

#### Krg. ece (KS I, 320)

(I) 1. Büyük kız kardeş: abla; *ece kiygendi siñdi kiyet (ats.)*: “ablanın giydiğini küçük kız kardeş de giyer”. 2. *esk*. Yaşça genç olan karıya nispeten yaşça büyük olan karı (zevce).

(II) *Ar*. Hece.

#### TTü. ece

1. Güzel kadın: “*Dün Sirkeci istasyonunu görmeliydiniz, ecemiz geldi.*” -F. R. Atay.  
2. Kraliçe.

#### 45. Krg. *eren* / TTü. *eren*

**Krg. *eren*** (KS I, 337)

Kuvvetli; mert; kahraman; yiğit.

**TTü. *eren***

1. Ermiş: “*Bu adam vaktinin en büyük erenlerindendi.*” -Ö. Seyfettin. 2. Olağanüstü sevgileriyle birtakım gerçekleri gördüğüne inanılan kimse.

#### 46. Krg. *eser* / TTü. *eser*

**Krg. *eser*** (KS I, 341)

1. Ciddi olmayan, ciddi işlerle uğraşmayan, ciddi işler yapmayan, dilediği gibi davranan uçarı, hoppa. 2. Budala

**TTü. *eser***

Ar. 1. Emek sonucu ortaya konan ürün, yapıt: “*Boğaziçi doğrudan doğruya Türklerin eseridir.*” -Y. K. Beyatlı. 2. Yayın, kitap, yapıt: “*Bütün özlediğim eserlerle bir kütüphane yapabilirsem artık yapılacak bir iş kalmayacak.*” -H. Z. Uşaklıgil. 3. İz, işaret, im: “*Yüzünde biraz önceki elemden, kızgınlıktan, çaresizlikten eser yoktu.*” -A. Kulin. 4. Soyut kavramlarda belirti: “*Acaba, bir yolunu bulup bir talih eseri olarak gidemez miydik?*” -A. Erhat.

#### 47. Krg. *eş* / TTü. *eş*

**Krg. *eş*** (KS I, 341)

(I) Dayangaç; yardım, muzaheret; umut: *eş tut* yahut *eş kıl* yahut *eş karma-:* “dayangaç saymak”; “muzaheret aramak”; “(birisinin) yardımına başvurmak”; *eş*

*kılganın*: “senin muzaheretine güveniyorum”; *caş uulun eş karmap, cesir olturu kala bergen*: “bütün umutlarını küçük oğluna bağladı ve dul kaldı (tekrar kocaya vardı)”.

(II) *eş = eç*: Hiç; *eç kim*: “hiç kimse”; “hiçbir şey”; *eç ubak* yahut *eç kaçan*: “hiçbir zaman”; *eç kayda*: “hiçbir yerde”; *eç kaday*: “hiçbir türlü”; *eçteke* yahut *eşteke*, *eçteme* yahut *eşteme*, *eçteñke* yahut *eşteñke*, *eçtemke* yahut *eştemke*, *eçdeme*: “hiçbir şey”; *eç eçteke*: “büsbütün hiçbir şey”; *eçteke emes*: “hiçbir şey değil”; “fevkalade bir şey yok”; “zarar yok”; *eçteñke menen işiñ cok*: “hiçbir şeyle ilişgin yok”, “hiçbir şeyi merak etmiyorsun”.

### TTü. eş

1. Birbirinin aynı olan veya birbirine çok benzeyen iki şeyden her biri, benzeri: “Çorabın öbür eşini yerden almak için sol ayağını uzatıyordun.” -Ö. Seyfettin. 2. Karı kocadan her biri, hayat arkadaşı, refik, refika: “Kadın diye eşini bellemiş, dürüst, aile babası bir adamdır.” -Z. Selimoğlu. 3. Birlikte yaşayan dişi ve erkek hayvandan her biri: *Güvercin eşini arıyor*. 4. İkişer kişilik gruplarla oynanan oyunlarda, ortak oynayan iki kişiden her birinin öbürüne göre durumu, partner: *Briçte kuvvetli bir eş seçti*. 5. *hık*. Kuma, ortak. 6. *hık*. Arkadaş. 7. *hık*. Döl eşi.

### 48. Krg. ırk / TTü. ırk

#### Krg. ırk (KS I, 359)

Refah; birlik ve barış içinde yaşayış; sakin hayat; *eköönün ırkı kelişpeyt*: “birbiriyle geçinemiyorlar”; *ırkınan çık*: “ayrılışmak” (onunla geçinememek; *ırkı ketken ayıl*: birliği ve bereketi kaçırmış olan köy).

### TTü. ırk

1. Kalıtımsal olarak ortak fiziksel ve fizyolojik özelliklere sahip insanlar topluluğu: “Türkler, insan olarak, ulus olarak doğunun en üstün ve şerefli ırkıdır.” -



S. Birsell. 2. Soy: “*Esasta dağlı ırktan cahil bir kızcağızdı.*” -R. H. Karay. 3. biy. Bir canlı türünde aynı karakteri taşıyan canlıların oluşturduğu alt bölüm.

#### **49. Krg. ilik / TTü. ilik**

**Krg. ilik** (KS I, 367)

1. Kanca; *beş ilik*: beş parmaklı yaba (anazıt); *üç ilik* (*üçülük* şeklinde söylenir) “üç parmaklı yaba”; *ilik salbagan cılkı*: “hiç binilmemiş at, hiçbir zaman sırtına eğer vurulmamış at”. 2. Haber, salık; *iligi çok coguldu*: “nam-nişan bırakmadan kayboldu”.

#### **TTü. ilik**

(I) Giysi, yorgan çarşafı, yastık kılıfı vb.nin gereken belirli yerlerine düğmenin geçirilebilmesi için iplikle örülerek, parça geçirilerek veya biye ile yapılan küçük yarık.

(II) Kemiklerin iç boşluklarını dolduran yağlı madde: “*Onun ilk nutkunu rutubete bırakılmış bir sünger gibi iliklerime kadar içerek dinledim.*” -H. S. Tanrıöver.

#### **50. Krg. ilmek / TTü. ilmek**

**Krg. ilmek** (KS I, 368)

Çengel, kanca.

#### **TTü. ilmek**

(I) Çözülmesi kolay düğüm, eğreti düğüm, ilmik: “*Kazak ördüm ağladım / İlmek ilmek bağladım*” -Halk türküsü.

(II) 1. Hafif bir düğüm yaparak bağlamak. 2. Halı dokurken düğümleri bağlamak.

(III) *hlk.* Değmek, dokunmak.

**51. Krg. kaçık / TTü. kaçık**

**Krg. kaçık** (KS II, 381)

Uzak; uzaktaki; ırak.

**TTü. kaçık**

1. Çorabın ilmeği kaçmış yeri. 2. İlmeği kaçmış (çorap vb.). 3. Bir yana kaçmış, kaymış. 4. *mec.* Bazı davranışları dengesiz olan, zıvanasız: “*Bu köşkün perileri de kaçık galiba.*” -H. R. Gürpınar.

**52. Krg. kalaa / TTü. kale**

**Krg. kalaa** (KS II, 387)

*Ar.* Şehir.

**TTü. kale**

*Ar.* 1. *tar.* Düşmanın gelmesi beklenen yollar üzerinde, askerî önem taşıyan şehirlerde, geçit ve dar boğazlarda güvenliği sağlamak için yapılan kalın duvarlı, burçlu, mazgallı yapı, kermen: “*Onu kalenin yanındaki küçük mezarlığa, bir zeytin ağacının yanına gömdüler.*” -Halikarnas Balıkcısı. 2. Satranç tahtasının dört köşesine dikilen, tahtanın bir tarafından diğer tarafına kadar düz olarak boş hanelerde gidebilen kale biçiminde taş. 3. *mec.* Genellikle bir düşüncenin savunulduğu, sürdürüldüğü yer. 4. *sp.* Takımla oynanan bazı top oyunlarında topun sokulmasına çalışılan yer.

### 53. Krg. *kalça* / TTü. *kalça*

**Krg. *kalça*** (KS II, 388)

Görünüşü çirkin ve biçimsiz (insan hakkında).

**TTü. *kalça***

*anat.* Gövdenin arka bölümünde, bacakların birleştiği yerle bel arasındaki şişkin bölge: “*Sol kolunu yürürken hep kalçasına dayardı.*” -Ö. Seyfettin.

### 54. Krg. *kalp* / TTü. *kalp*

**Krg. *kalp*** (KS II, 391)

*Ar.* Yalan; *kalp ayt-*: “yalan söylemek”; *kalpîndi koy-*: “söylemesini bırak!”

**TTü. *kalp***

(I) *Ar.* 1. *anat.* Göğüs boşluğunda, iki akciğer arasında, vücudun her yanından gelen kanı akciğerlere ve oradan gelen temiz kanı da vücuda dağıtan organ, yürek: “*Bak ellerim nasıl titriyor, bak alnım nasıl yanıyor, bak kalbime nasıl çarpıyor.*” -Y. K. Karaosmanoğlu. 2. Kalp hastalığı: *Kalpten öldü.* 3. *mec.* Sevgi, gönül. 4. *mec.* Bir ülkenin, bir kuruluşun işleyiş, yönetim ve varlığını sürdürme bakımından en önde gelen yeri. 5. *mec.* Duygu, his: “*İnsanı tekrar, kalp ve fikir cennetine eriştirebilecek tek kudret kadındır.*” -H. E. Adıvar.

(II) *Ar.* *esk.* Bir durumdan başka bir duruma çevirme, dönüştürme.

### 55. Krg. *kapçık* / TTü. *kapçık*

**Krg. *kapçık*** (KS II, 400)

1. Çuval; torba. 2. *mec.* Karın, kursak; *kapçığı çıkkan*: “büyük karınlı”; *kapçığı çığıptır*: “yemiş, göbek salmış”.

**TTü. *kapçık***

1. Küçük kap. 2. Boş mermi kovanı: *Fişek kapçığı*. 3. Tahıl tanelerinde kabuk.

### 56. Krg. *karı* / TTü. *karı*

**Krg. *karı*** (KS II, 409)

(I) 1. Kolun dirsekten omuza kadar olan kısmı; *karı cilik*: “omuz kemiği”; *karısı kazık, başı tokmak bulup atat*: “rahat yüzü görmeden, geceli gündüzlü çırpınıyor” (*harf.*: kolu kazık, başı tokmaktır). 2. Bir metre kadar uzunluk ölçüsü (göğüsün ortasından, uzatılmış kolun parmak uçlarına kadar).

(II) İhtiyar kocamış adam; *curt karısı*: “aksakal” (el başı).

(III) *Far.* Bina krişi.

(IV) Kocamak; *kolum karıp kalıptır*: “elim kırıştı”; *çay karıp kaldı*: “çay bayatladı”; *alganıñ menen karı*: “ödüñ verilecek şeyler arasında saldığın ile birlikte kocayımız” (yeni evlenen kız için iyi dilek).

**TTü. *karı***

1. Bir erkeğin evlenmiş olduğu kadın, eş, refika, zevce: “*Eve varınca karım Fadime kapıyı açar.*” -S. F. Abasıyanık. 2. *kaba* Kadın: “*Analar ağlıyor, nişanlılar ağlıyor, karılar ağlıyordu; fakat Saliha kadın buna alışmıştı.*” -H. E. Adıvar. 3. *hık.* Yaşlı, ihtiyar.

### 57. Krg. *kas* / TTü. *kas*

#### Krg. *kas* (KS II, 413)

(I) *Ar.* Düşman, düşmanlık eden, düşmanca münasebette bulunan, fena düşünceli, düşman; *anı menen kasmin*: “onunla düşmanlığımız vardır”; *kas tik-*: “fenalık tasarlamak”; *öz üyüñdö aşıñ bolso, kişi üyüñdö kasıñ barbı? (ats.)*: “kendi evinde yiyeceğin varsa, başkasının evinde düşmanlığın mı var?” (başkasının evinde açgözlülük eden insan için kullanılır).

(II) *Ar.* Mahlut olmayan, halis, salt; *kas buudan (folk.)*: “saf kan yürük at”.

#### TTü. *kas*

*anat.* Tellerden oluşan ve kasılarak vücut hareketlerini sağlayan organ ve bu organın telse dokusu, adale: *Kol kasları. Kalp kası.*

### 58. Krg. *kasa* / TTü. *kasa*

#### Krg. *kasa* (KS II, 413)

(I) Alinyazısı, kader; *kaza bol-* yahut *kaza tap-*: “vefat etmek”: “ölmek”; namazın kazası: Vaktinde kılınmayıp, sonradan kılınması lâzım olan namaz; *balaa-kaza.*

(II) 1. Husye (torbasıyla birlikte). 2. Tenasül aleti yumurtalarla birlikte (tek tırnaklı hayvanlarda).

(III) *Ar.* Mümtaz, has, en iyi, haki, *kasa şumkar*: “hakikî doğan”.

#### TTü. *kasa*

*İt.* 1. Para veya değerli eşya saklamaya yarayan çelik dolap: “*Arkaya doğru bir adım atıp sırtını meyhanecinin kasaasına dayadı.*” -S. F. Abasıyanık. 2. Ticarethanelerde para alınıp verilen yer. 3. Bazı oyunlarda oyunu yönetme veya para karşılığında fiş

verme işi: *Kasa kim?* 4. Vagon, kamyon veya traktörün yük taşımak için şasiye bağlanmış üst bölümünü oluşturan parça. 5. Tahta veya sentetik maddelerden yapılmış, dört köşe, sağlam ambalaj parçası, sandık: “*Barın kapısı önünde bira kasaları yığılmıştı.*” -A. İlhan. 6. Basımcılıkta dizgi harflerinin konulduğu gözlerden oluşan tabla. 7. *mim.* Kapı ve pencerelerin sabit olarak tutturulduğu asıl çerçeve. 8. *sp.* Birbiri üzerine istif edilerek yüksekliği ayarlanabilen atlama aracı.

### **59. Krg. kasaba / TTü. kasaba**

**Krg. kasaba** (KS II, 413)

Bir tarafı sarp olan kar yığını.

**TTü. kasaba**

Şehirden küçük, köyden büyük, henüz kırsal özelliklerini yitirmemiş olan yerleşim merkezi, belde: “*Biz, yolun üstünde, kasabanın çıkış yerinde boş bir handa otururduk.*” -C. Külebi.

### **60. Krg. katçı / TTü. katçı**

**Krg. katçı**

1. Yazıcı, kâtip; *katçı-matçı*: “kâtipçik”; “birtakım yazıcılar”. 2. *esk.* Sekreter.

**TTü. katçı**

Kat görevlisi.

### **61. Krg. katkı / TTü. katkı**

**Krg. katkı** (KS II, 418)

Kahkaha; yüksek sesle gülme; *kırañ katkı külüştü*: “katıla katıla gülüştüler”.

**TTü. katkı**

1. Bir işin yapılmasına, gerçekleşmesine emek, bilgi, para vb. ile katılma, yardım: “*Her geçen gün ününe, sanatına yeni katkılar getiriyordu.*” -N. Cumalı. 2. Bir şeye katılan başka bir madde. 3. Metal ve alaşımların hazırlanması sırasında içlerine katılan değişik nitelikteki maddeler. 4. *hlk.* Düğün günü davetlilerin öğleye kadar gönderdikleri armağan.

**62. Krg. gelişim / TTü. gelişim****Krg. gelişim** (KS II, 434)

Anlaşma, antlaşma; *birikme gelişim* yahut *kolektif gelişim*: “işverenlerle işçiler arasındaki anlaşma mukavele”.

**TTü. gelişim**

1. Gelişme işi. 2. Serpilip büyüme. 3. İlerleme, inkişaf, tekâmül. 4. *tiy.* Aksiyon.

**63. Krg. kenç / TTü. genç****Krg. kenç** (KS II, 437)

*Far.* Define, hazine, servet.

**TTü. genç**

1. Yaşı ilerlememiş olan, ihtiyar karşıtı: “*Eliyle işaret etti genç adama.*” -A. Kulin. 2. Gelişmesini tamamlamamış olan (bitki, hayvan): *Genç ağaç. Genç at.* 3. Gençlikteki özelliklerini koruyan, dinç. 4. Zihin bakımından yeterince gelişmemiş, toy. 5. *mec.* Yeni gelişmekte olan, kısa bir geçmişi olan: “*Atatürk'ün tabutu arkasından ağlayan on beş milyon Türk'ün yaşadığı, genç Türkiye mutluydu.*” -B. Felek.

#### 64. Krg. *kesir* / TTü. *kesir*

**Krg. *kesir*** (KS II, 443)

1. Küçümseyerek muamele etme; bir nesneye mağrurca, küçümsemeyle bakmanın bir neticesi olan felaket; *tamaktı kesir kılba*: “yiyeceğe küçümseyerek bakma”; *kesiri coñ*: “her şeye küçümseyerek ve hor görerek bakan”; “güç beğenir kimse”; *bütkön boyunun barı ele kesir*: “o müccesem bir gurur, müccesem bir küçümsemedir”; *senin ooz kesiriñ ala ketti*: “kibrin felâket getirdin”; *maldı tepe, kesiri bolot*: “malı tepme (yoksa) felâket gelir” (bir daha mal yüzü görmezsin). 2. Kendini beğenen; kibirli.

**TTü. *kesir***

*mat*. Bir birimin bölündüğü eşit parçalardan birini veya birkaçını anlatan sayı: *Yarım, üçte bir, yüzde üç birer kesirdir*.

#### 65. Krg. *keş* / TTü. *keş*

**Krg. *keş*** (KS II, 444)

Kuşak.

**TTü. *keş***

(I) *Far. hlk*. 1. Yağı alınmış süttten veya yoğurttan yapılan peynir. 2. Kış için kurutulan yağsız, tuzsuz yoğurt.

(II) *Far*. Ayyaş, esrarkeş.

(III) *Erm. argo* Aptal.



**66. Krg. kılık / TTü. kılık****Krg. kılık** (KS II, 452)

İş, hareket, fiil. 2. Tabiat, ahlâk; *kılığı caman*: “ahlâkı fena”: “tabiatı kötü”; *kılgı cakışı*: “ahlâk, gidişat”.

**TTü. kılık**

1. Bir kimsenin giyinişi, dış görünüşü, üst baş: “*Delikanlı kopuklar, kılıklarından, giyinişlerinden belli oluyorlar.*” -M. Ş. Esendal. 2. *hık*. Bir kimsenin resmi, fotoğraf.

**67. Krg. kırım / TTü. kırım****Krg. kırım** (KS II, 459)

Uzak, uzak yer, uzak memleket; *kuş balası kırımga karayt, it balası cırımga karayt* (*ats.*): “alıcı kuşun yavrusu uzaklara bakar, köpek yavrusu ise (yemek düşüncesile) kayışa bakar”.

**TTü. kırım**

1. Savunmasız insanların veya tutsakların toplu olarak öldürülmesi, katliam: “*İçtenlik, insanları kırımlara, cinayetlere, haksızlıklara sürüklemiş...*” -S. Birsal. 2. Hayvanların hastalık, soğuk gibi sebeplerle ölmesi.

**68. Krg. kısa / TTü. kısa****Krg. kısa** (KS II, 461)

*Ar.* 1. Hisse, pay; *kısa çok*: zarar yok; bir şey değil; başka bir şey yok; *Kelişse boluptur, kısa çok*: “Mademki geldiler, mesele yok”. 2. İntikam; karşılık.

**TTü. kısa**

1. Boyu, uzunluğu az olan, uzun karşıtı. 2. Az süren, uzun olmayan: “*Türk milleti en kısa zaman içinde yeni harflerle okumaya, yazmaya başladı.*” -E. İ. Benice. 3. Ayrıntısı çok olmayan: *Kısa bilgi. Kısa yazı.* 4. Kısa olan şey: *Uzun lafın kısası.* 5. Kısaca, kısaltarak: *Kısa konuştu.*

**69. Krg. kısık / TTü. kısık****Krg. kısık** (KS II, 461)

Sıkışık, sıkıştırılmış, dar; *kısık köz*: “dar göz, dar gözlü”; *kısık cer*: “dar geçit, dar boğaz”; *eşkitin kısığı*, “kapı yarığı” (aralık kalan kapının yarığı); *kısık ündüü tıbış*: “dar sadalı ses”.

**TTü. kısık**

1. coğ. Kanyon. 2. Kısılmış olan. 3. Boğuk, güçlkle çıkan (ses): “*Arkasından çitirtılar, kısık sesler geliyordu.*” -Y. Atılğan. 4. Hafifçe aralanmış, yumulmuş olan (göz kapağı).

**70. Krg. kıyam / TTü. kıyam****Krg. kıyam** (KS II, 464)

Ar. 1. Öğle zamanı; 2. esk. Cenûp.

**TTü. kıyam**

Ar. 1. *din*. İslam inancına göre, ölümden sonra yeniden dirilip ayağa kalkma. 2. *din* Namazda ayakta durma. 3. *esk*. Ayağa kalkma, ayakta durma. 4. *esk*. Bir işe girişme, kalkışma, teşebbüs etme. 5. *esk*. Ayaklanma, başkaldırma, karşı gelme: “*Planlı ihtilalin, planlı kurtuluş, kıyam ve savaşının ilk basamağı buydu.*” -E. İ. Benice.

**71. Krg. koruk / TTü. koruk**

**Krg. koruk** (KS II, 490)

1. Çit, çitle çevrilmiş mahal, çitle kuşatılmış arsa (mülk), “korunmuş mera”: *otlak çerine koruk salıp, bak tikti*: “toprağını çitle çevirerek bahçe yaptı”. 2. Çiftlik. 3. Koru (içine girmek ve ilişmek, yasak olan orman vs.)

**TTü. koruk**

1. Henüz olgunlaşmamış ekşi üzüm: “*Hüseyin Ağa, aşağıda koruk sıkmış, buğulu bardaklarla geldi.*” -Y. Z. Ortaç. 2. İçi boş (kabuklu meyve).

**72. Krg. kunt / TTü. kunt**

**Krg. kunt** (KS II, 521)

1. Dikkat, özen, ilgi, *kunt koyup oturat*: “oturuyor ve dikkatla okuyor”. 2. Adet; *kunt al-*: “alışmak”.

**TTü. kunt**

*hlk.* Ağır, kalın, dayanıklı ve sağlam: “*Yüksek, sur gibi kalın duvarın ardındaki küçük avluya kunt demir kapıdan girilirdi.*” -A. Kutlu.

**73. Krg. kumar / TTü. kumar**

**Krg. kumar** (KS II, 520)

(I) *Ar.* Çoşkunluk.

(II) *Ar.* 1. Şiddetli arzu, ihtiras; *kumar köz*: “ihtiraslı gözler”; *kumar kan-* yahut *kumar caz-*: “arzusunu yerine getirmek, tatmin edilmiş olmak”; 2. Âşık, vurgun;

*Körbösöm da, Bököygö kumar bolup kaldım dep (folk.): “Görmedimse de Bökeye tutuldum (âşık oldum)”.*

### **TTü. kumar**

*Ar. Ortaya para koyarak oynanan talih oyunu: “Ağır bir kumar borcunu ödemek zorunda kalan soylular gibiydi.” -N. Cumalı.*

### **74. Krg. maşa / TTü. maşa**

**Krg. maşa** (KS II, 555)

**(I) Far.** 1. Tetik; *Maşasın tartıp aldı deyt, pars dedirip saldı deyt (folk.): “Tetiği çekti, diyor, gürültü ile ateş etti, diyor”.* 2. (Tüfeğin) Falya deliği.

**(II) Far.** Bir nevi sinek.

### **TTü. maşa**

1. Ateş veya kızgın bir şey tutmaya, korları karıştırmaya yarayan iki kollu metal araç: *“Kahveci ocaktan maşayı kapmış, o da fırlamıştı dışarı.”* -Ç. Altan. 2. Çok küçük şeyleri tutmaya yarayan küçük, kollu araç: *Saatçi maşası.* 3. Saçları kıvırmak, düzeltmek için elektrik veya ateşle ısıtılan maşa biçiminde alet: *“Maşa ile kıvrılmış gibi dalgalı saçları vardı.”* -P. Safa. 4. *mec.* Başkasının isteklerine, amaçlarına alet olan kimse: *“Asıl suçlu, bu maşaya emir verenler.”* -A. Boysan. 5. *sp.* Bisiklet çatısının ön ve arkasındaki çatal biçiminde, tekerleklerin takıldığı parça.

### **75. Krg. muz / TTü. muz**

**Krg. muz** (KS II, 577)

*Buz; muz cargıç: “buzkıran” (gemi); cürögünö muz boldum. (folk.): “yüreğine buz oldum”: “ben onda nâhoş hisler ve hâtıralar uyandırdım”.*

**TTü. muz**

1. Muzgillerden, sıcak bölgelerde yetişen, bir çenekli, çok yıllık bir bitki (*Musa sapientum*). 2. Bu bitkinin kendine özgü hoş kokulu, tatlı, besleyici, kalın kabuklu, uzun meyvesi: “Lübnan; portakal, turunç, hurma ve muz memleketiydi.” -R. H. Karay.

**76. Krg. nar / TTü. nar****Krg. nar** (KS II, 582)

Tek hörgüçlü deve; *nar kesken*: “iyi kılıç, çelik pala”; *usta menen dos bolsoñ, nar keskenin alarsıñ (ats.)*: “demirci ile dost olursan, çelik pala alırsın”.

**TTü. nar**

1. Nargillerden, yaprakları karşılıklı, çiçekleri büyük, koyu kırmızı renkte, küçük bir ağaç (*Punica granatum*). 2. Bu ağacın kırmızımtırak sarı sert bir kabukla örtülü, içinde çok sayıda kırmızımtırak, sulu taneler bulunduran yuvarlak yemişi.

**77. Krg. sanat / TTü. sanat****Krg. sanat** (KS II, 636)

(I) 1. Nasihat, ibret, misal, örnek nümune olacak şey; *sen bir sanatı kılğalı turasıñ*: “sen bir kötülük yapmayı düşünüyorsun”; *saga kalbagan sanatı kılayın*: “sana öyle bir şey yaparım ki çok uzun zaman unutamazsın”. 2. Bir yığın kafiyeli vecizelerden düzülmüş olan şarkı; şarkı kalıbına dökülen tekerleme.

(II) 1. Hesap, sayı; *sanatcetkis yahut sanatı sandan ötüptür*: “hesapsız çok:” *sanattan ötkör*:- “hesabımı almak; saymak”. 2. *gram. esk.* adet ismi.

### **TTü. sanat**

Ar. 1. Bir duygu, tasarı, güzellik vb.nin anlatımında kullanılan yöntemlerin tamamı veya bu anlatım sonucunda ortaya çıkan üstün yaratıcılık: “*Bir oyunun on beş gün sürmesi bir sanat hadisesi olduğunu gösterirdi.*” -T. Buğra. 2. Belli bir uygarlığın veya topluluğun anlayış ve zevk ölçülerine uygun olarak yaratılmış anlatım: “*İtiraf edelim ki dünkü halkımız henüz sanata karşı hazırlıklı olmadığı için çok büyük müşkülata maruz kalıyordu.*” -A. H. Çelebi. 3. Bir şey yapmada gösterilen ustalık: *Konuşma sanatı*. 4. Bir meslekte uyulması gereken kuralların tümü: *Askerlik sanatı*. 5. Zanaat.

### **78. Krg. sanatçı / TTü. sanatçı**

#### **Krg. sanatçı**

Hesaplayan saat, sayaç.

#### **TTü. sanatçı**

Ar. 1. Güzel sanatların herhangi bir dalında yaratıcılığı olan, eser veren kimse, sanat adamı, sanat eri, sanatkâr: “*Peki, yazarların, sanatçıların da ayrı bir cins olduğu ne zaman kabul edilecek acaba?*” -A. Ağaoğlu. 2. Sinema, tiyatro, müzik vb. sanat eserlerini oynayan, yorumlayan, uygulayan kimse: “*Türk tiyatrosunun en önde gelen kadın sanatçıları arasında yerini alıverdi.*” -H. Taner.

### **79. Krg. saz / TTü. saz**

#### **Krg. saz (KS II, 642)**

(I) Bataklık; *saz öñdüsü*: (zayıflıktan) “yüzü sararmış” (adam).

(II) *Far*. İyi, hoş, yoluna konmuş; *az bolso da saz bolsun (ats.)* “az olsa da, öz olsun”.

**TTü. saz**

(I) 1. Genellikle su kıyılarında, bataklık yerlerde yetişen ince, açık sarı renkli kamış, hasır otu, kiliz, kofa: “Köyün saz kaplı, karanlık çökmüş damlarına seslendi.” -H. E. Adivar. 2. Bu kamıştan yapılmış.

(II) *Far. müz.* 1. Her tür müzik aracı, çalgı. 2. Türk halk müziğinde bağlama, cura, tar vb. mızraplı çalgıların genel adı. 3. Türk halk müziğinde kullanılan, gövdesi ağaçtan oyularak yapılmış, telli, uzun saplı çalgı, bağlama: “İnce ve yüksek bir sanat eseri olan saz da milliyetimizin bir hususiyetidir.” -A. Ş. Hisar. 4. Birden çok çalgının bulunduğu takım. 5. Çalgılı eğlence yeri.

**80. Krg. sert / TTü. sert****Krg. sert** (KS II, 648)

*Far.* Nâhoş, berbat; *öñü sert*: çirkin (yüz hakkında); *közümö sert uçuradı* (yahut köründü): “bana fena intiba bıraktı; o hoşuma gitmedi”.

**TTü. sert**

*Far.* 1. Çizilmesi, kırılması, buruşması, kesilmesi veya çiğnenmesi güç olan, pek, katı, yumuşak karşıtı: *Sert tahta*. 2. Esnekliği az olan, kolayca eğilip bükülmeyen: “Tabakanın sert yaylı kapağını tak diye kapatıyor.” -T. Buğra. 3. Kolay dayanılmayan, zor katlanılan, etkili, yumuşak karşıtı: *Sert iklim. Sert hava*. 4. Güçlü kuvvetli: “Kapıyı kapadı, döndü, sert adımlarla ilerledi.” -M. Ş. Esendal. 5. Sarsıcı niteliği olan, çarpıcı, keskin, hafif karşıtı: *Sert şarap. Sert tütün*. 6. Bağışlaması, hoşgörüsü olmayan: “Birçokları beni dik ve sert olduğum için belki sevmiyorlardı.” -M. Ş. Esendal. 7. Gönül kırıcı, katı, ters: “Hayatında kimseye sert muamele etmedi ve öfke yüzü göstermedi.” -N. F. Kısakürek. 8. Gönül kırıcı, katı, ters bir biçimde: “Ben de ona bile bile sert çıktım.” -A. Kabaklı. 9. *mec.* Hırçın, öfkeli, hiddetli: “Zaten Atatürk'ün ne vakit öfkesine kapılarak herhangi bir kimseye

*karşı herhangi bir sert harekette bulunduğunu kim hatırlar?” -Y. K. Karaosmanoğlu. 10. mec. Titizlikle uygulanan, sıkı: Sert bir yönetim. 11. db. Ötümsüz.*

### **81. Krg. sıra / TTü. sıra**

**Krg. sıra** (KS II, 651)

1. Herhangi bir zaman; *sıra körgönüñ barbı?* “herhangi bir vakit gördün mü?” 2. (Olumsuz cümlede): Büsbütün, tamamiyle katiyen; *sıra oşonun işi oñbos:* “bunun işi hiçbir zaman, asla yoluna konmaz”.

### **TTü. sıra**

1. Yan yana, art arda olan şey veya kimselerin tümü, dizi: “*Şehir esnaflı şekercisinden tutun da berberine kadar iki sıra durup kendisini alkışladılar.*” -S. F. Abasıyanık. 2. Bu biçimdeki topluluğun durumu: *Sırayı bozmayın.* 3. Belirli bir düzene ve niteliğe göre dizilme durumu: *Boy sırası. Yaş sırası.* 4. Bir şeye ayrılan, uygun görülen veya rastlayan zaman: “*Bu sırada yan odadan sesler gelmeye başlamıştı.*” -İ. O. Anar. 5. Nöbet: “*Dalış sırası gene gelinceye dek o koca süngerden başka bir konudan söz etmedi.*” -Halikarnas Balıkcısı. 6. Tahtadan oturak: “*Oturacak yerler tahta sıralardan olur.*” -S. Birsel. 7. Dershane, meclis vb. yerlerde kullanılan ve oturup yazı yazacak biçimde yapılan mobilya. 8. Düzen: *Sıraya girmek. Sıraya dizilmek.* 9. Ardı, arkası, önü ve yanı kelimelerinden sonra gelerek tamlamalar kuran ve “ardından, arkasından, önünden, yanından, beraberinde” anlamlarında kullanılan bir söz: *Ardı sıra gelmek. Arkası sıra koşmak. Önü sıra gitmek. Yanı sıra yürümek.*

### **82. Krg. sızma / TTü. sızma**

**Krg. sızma** (KS II, 655)

1. Çizilmiş, grafik. 2. Kuskun, kolan vs. için kullanılan dar, dokuma şeritler; *sızma sız-*: “bu gibi şeritleri dokumak”.



**TTü. sızma**

1. Sızmak işi. 2. Kapı, pencere aralıklarından oda havasının değişmesi.
3. Sızdırılmış: *Sızma zeytinyağı*.

**83. Krg. solgun / TTü. solgun****Krg. solgun** (KS II, 658)

1. Gevşek; *işke solgun karadı*: “işe lâkayit baktı”; 2. Sukut, tedenni (gerileme, düşme).

**TTü. solgun**

Rengini, tazeliğini, canlılığını veya parlaklığını yitirmiş olan, solmuş: “*Öyle solgun, öyle zayıftı ki bir yolcudan ziyade bir hastaya benziyordu.*” -O. S. Orhon.

**84. Krg. şal / TTü. şal****Krg. şal** (KS II, 677)

(I) *Far*. 1. Felç, felç olmuş. 2. Aciz; gevşek. 3. Erkeklik gücü olmayan, impotent.

(II) *Şal töğün*: “saf yalan, tam bir masal”; *köl şal tüşüp* (yahut bolup) *terdedi*: “kanter içinde kaldı”.

**TTü. şal**

*Far*. 1. Genellikle Hindistan'da dokunan, özel motifleri olan değerli bir yün kumaş: “*Genç kadın, yün şalını başına almışken çıkardı.*” -R. Enis. 2. Kadınların omuzlarını örtmek için kullandıkları geniş atkı: “*Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı / Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı*” -Y. K. Beyatlı.

**85. Krg. şer / TTü. şer****Krg. şer** (KS II, 683)*Far.* 1. Tatlı bir içecek, şerbet; *şeker-şerbet*: “tatlılar”; 2. Alkollü içkiler.**TTü. şer***Ar.* 1. Kötülük, fenalık: “*Senin başına bir şeyler gelecek ama hayır mı desem, şer mi desem...*” -A. Ş. Hisar. 2. Kötü, fena.**86. Krg. talaş / TTü. talaş****Krg. talaş** (KS II, 701)**(I)** Kavga, çekişme, bozuşma; *eç kimdiñ talaşı çok*: “kimse itiraz etmiyor”; *küz-talaş maalı (ats.)* “Güz-mücadele (kışlık geçimini sağlamak için uğraşma) çağıdır”; *talaş-tartış*: “kavga ve niza”.**TTü. talaş**

Testere ile biçilen veya rende, matkap, törpü vb. araçlarla işlenen bir şeyden dökülen kırıntılar.

**87. Krg. taza / TTü. taze****Krg. taza** (KS II, 719)*Far.* Temiz, pâk; *tap-taza*: “ter temiz”.**TTü. taze***Far.* 1. Bozulmamış, bayatlamamış olan: “*Beyaz peyniri, ekmeğin taze kabuğuna sarıp ağzıma sokuyorum.*” -Y. Z. Ortaç. 2. Dinç, yıpranmamış, yorulmamış: “*Yüzü*

*taze, taravetli ve güzeldi.*” -M. Ş. Esendal. 3. Kuru olmayan, körpe, kuru karşıtı: “*Ağaçların taze yaprakları akşamın serinliğini emiyormuş gibi duruyordu.*” -M. Ş. Esendal. 4. *mec.* Yeni, zamanı geçmemiş: “*Orada okuduğum en taze havadis yirmi beş, otuz günlüktü.*” -Halikarnas Balıkcısı. 5. *mec.* Genç kadın: “*Şu köşede çocuğuyla beraber bir taze oturuyor.*” -Ö. Seyfettin.

### **88. Krg. uşak / TTü. uşak**

**Krg. uşak** (KS II, 787)

(I) Ufak (iri olmayan); *uşak koy*: “ufak koyun(lar)”; *baldarı uşak*: “çocukları ufaktır”.

(II) Dedikodu, lâf, lakırdı; iftira; *uşak cürgüz*:- “dedikodu yaymak”; *uşak-ayın kep uksañ*; *könülüñdü azdırba* (folk.): “dedikodu”, *söz sav işidirsən*, “hiç de üzülme!”; *ukpayt dep*, *uşak aypta*, *bilbeyt dep*, *uuru kılba*. (ats.): “duymazlar diye dedikodu yapma, bilmezler diye hırsızlık yapma!”.

### **TTü. uşak**

1. Çocuk: *Doksan yaşına kadar yaşamış, yokluk yüzü görmemiş, oğul uşak toplansa koca bir mahalle olacak kadar bereketlenmiş.* -M. Ş. Esendal. 2. Herhangi bir bölgenin halkından olan erkek: *Kim bilir, bu Anadolu uşaklarının her birinde ne cevherler vardır.* -C. S. Tarancı. 3. Erkek hizmetçi: *Sağda, duvar kıyısında ahır, arabacı, uşak odaları var.* -Y. Atılgan. 4. Tayfa: *Bir haykırma duyuldu. Uşakları koşturdum. Simit attırdım denize ama deniz geri vermedi.* -Z. Selimoğlu.

### **89. Krg. uzak / TTü. uzak**

**Krg. uzak** (KS II, 792)

Uzun (zaman); *uzakka sozulup ketti*: “uzun sürdü”.

**TTü. uzak**

1. Yakın olmayan yer: *Fazla uzağa gitme*. 2. Gidilmesi çok süren, çok ötelelerde bulunan, ırak, yakın karşıtı: *Muallâ, uzaklardan bir ses duyar gibi oldu*. -P. Safa. 3. Arada çok zaman bulunan: *Uzak bir gelecekte neler olacağı bilinmez*. 4. Eli, gücü veya hükmü yetişmez: *O böyle işlerden pek uzaktır*. 5. İhtimali az olan: *Sevgililerin birbirine kavuşması gerçekleşmeyecek bir uzak umut olarak gözüktür*. -M. And. 6. Ayrı, birbiriyle yakın ilgisi olmayan: *Ne iyi! Sizinle birlikte uzak şeylerden bahsedebileceğiz*. -P. Safa.

**90. Krg. zil / TTü. zil****Krg. zil (KS II, 807)**

(I) Pislik, kusuntu, irin; *sarı zil*: öt; *sarı zil kustum*: “safra kustum”; *beli ketip şilisin zil aylan sarala*: “sırtı ezik, boyunu irinli kula (at)”.

(II) Ar. Esas, menşe; *zili barıp çıkpay kalbayt*: “nasılsa da bulunur, kabil değil bulunmasın”; *bu zili saa kişi bolboyt*: “sen onunla geçinemezsin, sana hayır gelmez”; *zili-tübü emine bulur eken*: “bütün bu işler ne ile biter, acaba (korkarım ki bunun sonu fena olmasın)”.

**TTü. zil**

(I) 1. İşaret vermek, uyarmak, çağırmak için kullanılan ve bir çan ile bu çana vuran bir tokmaktan oluşan, elle veya başka düzenlerle işletilebilen araç. 2. *müz*. Birbirine çarparak ses çıkartmak için parmaklara veya tefin kasnağındaki deliklere takılan yuvarlak, metal nesne: *Gözler kamaştıran şala, meftun eden güle / Her kalbi dolduran zile her sineden öle* -Y. K. Beyatlı.

(II) *argo* Parasız.

## 91. Krg. zor / TTü. zor

### Krg. zor (KS II, 808)

*Far.* Büyük, kocaman, kuvvetli.

### TTü. zor

*Far.* 1. Sıkıntı, güçlük, rahatsızlık: *Dün gece bütün sınırlarımı bir kâbus işkencesinin zoru altına koyan buhranlı saatler yaşadım.* -E. İ. Benice. 2. Yüküm, mecburiyet: *Artık kızının evinde kalışının zordan olduğunu biliyordu.* -N. Cumalı. 3. Baskı: *Hocaların zoru ile çıkarılmış olan bu kanun yürümedi.* -M. Ş. Esenal. 4. Sıkıntı veya güçlükle yapılan, kolay karşıtı: *Sabır güzel, faydalı; fakat zor şeydir.* -B. Felek. 5. Güçlülük, zorla: *El ele vermiş polisler kaldırımlardan taşan halk kütesini zor zapt ediyorlardı.* -H. Taner. 6. *ünl.* Yapamazsın anlamında kullanılan bir söz.

## 2.1.2. FİLLER

### 1. Krg. bık- / TTü. bık-

#### Krg. bık- (KS I, 115)

1. Hafifçe kaynamak. 2. Sessizce kaynamak; *samoor bıkıldayt*: “Semaver fıkır fıkır kaynıyor”.

#### TTü. bık-

1. Tekrarlanması, sürüp gitmesi yüzünden bir şeyden doyumluk veya yorgunluk duyarak onu istemez duruma gelmek, usanmak. 2. Dayanamaz duruma gelmek.

## 2. Krg. boz- / TTü. boz-

### Krg. boz- (KS I, 135)

1. (Ebediyen) Kaçmak; arkasına bakmadan koşmak; *kaçkan bozgondor*: “kaçkınlar, kaçaklar”. 2. Nefret etmek.

### TTü. boz-

1. Bir şeyi kendisinden beklenilen işi yapamayacak duruma getirmek: *Bu iki radyo istasyonu birbirini bozuyor*. 2. Bir yerin, bir şeyin düzenini karıştırmak: “*Bir insanın aklını bozabilmesi için evvelce bu aklın mevcut olması lazım gelir.*” -A. Ş. Hisar. 3. Dokunmak, zarar vermek: *Bu yemek midemi bozdu*. 4. Geçersiz bir duruma getirmek: “*Eğer nişanını bozduysa yazıklar olsun.*” -M. Ş. Esendal. 5. Büyük parayı küçük birimlere ayırmak: *Bir milyon lira bozar mısın?* 6. Bozguna uğratmak, yenmek, mağlup etmek: *Düşman ordusunu bozmak*. 7. Altını paraya çevirmek, bozdurmak. 8. Yabancı ülke parasını Türk parasına çevirmek. 9. Bağ veya bostanın son ürününü toplamak: *Bostanı bozduk*. 10. Kızlığına zarar vermek. 11. Biçimini ve kullanılışını değiştirmek: “*Eskileri bozuyor, beni, çocuğu giydiriyor.*” -Ö. Seyfettin. 12. Bırakmak, dağıtmak: “*Tam biraz rahat edeceğim, işimi bozuyorsun.*” -S. F. Abasıyanık. 13. *mec.* Bir kimseyi beklemediği bir davranış karşısında bırakarak veya sözünü yalana çıkararak küçük düşürmek: *Adamcağızı fena bozdunuz*. 14. *mec.* Aklını yitirecek derecede bir şeye düşkün olmak: *Adamcağız politika ile bozmuş*. 15. *mec.* Kötü duruma getirmek.

## 3. Krg. cap- / TTü. yap-

### Krg. cap- (KS I, 177)

Örtmek, kapatmak; kapatmak; *üy cap-*: “keçe evi örtmek”; *eşik cap-*: “kapı kapamak”; *cara capkan*: “yaralarla kapanmış, yaralar içinde”; *tokoç cap-*: “ekmek pişirmek”; *caba*: baştan başa; *cala cap-*: “iftira etmek; zemmetmek”; “yalandan

itham eylemek”; *sarpay cap-*: “hılat (Padişahların, gönül almak, ödüllendirmek için birine giydirdikleri değerli kumaş veya kürkten yapılan kumaş) giydirmek”.

#### **TTü. yap-**

1. Ortaya koymak, gerçekleştirmek, oluşturmak, meydana getirmek: “*Her görevi ayırım gözetmeden aynı titizlikle yapmak başarının sırrıdır.*” -Ç. Altan. 2. Olmasına yol açmak: *Durgun sular sıtma yapar.* 3. Yol almak. 4. Onarmak, tamir etmek: *Bozulan saatimi saatçi yaptı.* 5. Bir şeyi başka bir şey durumuna getirmek: “*Ayrıca terbiye edeceğim, onu yaman bir polis köpeği yapacağım.*” -R. H. Karay. 6. Bir dileği, bir isteği yerine getirmek, uygulamak, ifa etmek: “*Şu işi yapiver diye yalvarmıştı da enişte engel olmuştu.*” -S. M. Alus. 7. Bir düşünceyi, bir davranışı, bir isteği işe dönüştürmek, gerçekleştirmek: “*Elimi ağzına götürerek sus işareti yaptım.*” -R. H. Karay. 8. Düzenli bir duruma getirmek: *Yatak yapmak. Yolu yaptılar.* 9. Üretmek: *Ayakkabı yapmak.* 10. Bir harekete, işe başlamak veya bir hareketle, işle uğraşmak: *Koşu yapmak. Sarsıntı yapmak.* 11. Zarara yol açmak. 12. Etkili olmak. 13. Salgılamak, çıkarmak: *Tükürük bezleri tükürük yapar.* 14. Dışkı çıkarmak: *Çocuk, altına yapmış.* 15. Gerçekleştirmek: “*İlk ve ortaöğrenimini Anadolu'da yapmıştır.*” -Y. Z. Ortaç. 16. Tehdit yoluyla birini herhangi bir duruma düşürmek: *Ben adamı ne yaparım biliyor musun?* 17. Evlendirmek: *Bu kızı sana yapacağız.* 18. (yar) Bir durum yaratmak: “*Fırının harlı ateşi yanaklarını pembe pembe yapmıştı.*” -N. Araz. 19. (yar) Edinmek, sahip olmak: *Servet yapmak. Altın yapmak.* 20. (yar) Bir kimseye bir meslek kazandırmak, yetiştirmek: “*Onu da Üsküdar'daki ambar memuru yapmak suretiyle daireden uzaklaştırdı.*” -H. Taner. 21. Davranmak, hareket etmek: *İyi yapmıyorsunuz, çocuğu çok azarlıyorsunuz. Uyumuş gibi yapmak.* 22. Olmak: *Bu kış çok soğuk yaptı.*

#### **4. Krg. caşar- / TTü. yaşar-**

**Krg. caşar-** (KS I, 185)

Gençleşmek.

**TTü. yaşar-**

1. Islanmak, nemlenmek. 2. Yaşla dolmak: “*Anam beni çok bekleyecek diye gözleri yaşardı.*” -F. R. Atay.

**5. Krg. cılı- / TTü. yıl-****Krg. cılı-** (KS I, 208)

Hareket etmek, kımıldamak; emeklemek: yere doğru pek fazla eğilerek yürümek; *suu cılıp agat*: “su ağır ve süzülerek akıyor”; *akırın cılıp barıp konobuz*: “ağır ağır yürüyeceğiz ve konakta (gece konacak yerde) duracağız”.

**TTü. yıl-**

1. Bir işten gözü korkup vazgeçmek: “*On beş dakika içinde onlar kadar yılmış, onlar kadar güçten kuvvetten kesilmişti.*” -Y. K. Karaosmanoğlu. 2. Bıkmak, usanmak: “*Güçlüğün hiçbir çeşidinden yılmamak, dil artıcısı olmanın vazgeçilmez bir koşuludur.*” -N. Uygur.

**6. Krg. ertelen- / TTü. ertelen-****Krg. ertelen-** (KS I, 339)

Çabuklaşmak; müddetinden evvel vukua gelmek.

**TTü. ertelen-**

Daha sonraki bir zamana bırakılmak: *Gezi ertelendi.*



## 7. Krg. eş- / TTü. eş-

**Krg. eş-** (KS I, 342)

1. Örmek; bükme; *cip eş-*: “iplik, ip bükme”. 2. Yırtmak; yarmalamak; *kançar menen kursağın eşe saydı*: “hançerle karnını yardı”; “hançeri karnına öyle sapladı ki bağırsakları dışarıya fırladı”.

**TTü. eş-**

(I) 1. Toprağı veya toprak gibi yumuşak bir şeyi biraz kazmak: “*Bereket versin ateş koydu demin komşu kadın / Üşüyorsan eşiver mangalı, eş, eş de ısın*” -M. A. Ersoy. 2.*mec.* Araştırmak, incelemek.

(II) Atın hızlı gitmesi.

## 8. Krg. kak- / TTü. kak-

**Krg. kak-** (KS II, 384)

1. Vurmak, çarpmak, çırpmak; kakmak, çakmak; *kazık kak-*: kazık çakmak; *kiyiz kak-*: keçe çırpmak; *alma kak-*: “(ağaçtan) elmayı vurup düşürmek”; *kirpik közün kakpay*: “gözünü kapamadan”; *eer kaktı*; *düşmandı kak-*: “düşmanı defetmek”; *kozgoloñçuların atakasın kağıp salıştı*: “âsilerin hücumunu püskürttüler”. 2. Korku vermek için bağırarak; *balasın kağıp koydu*: “çocuğuna bağırdı”. 3. *esk.* (Bu manayla daha doğrusu *öpkö kak-*); Hastayı, kefaret için kurban edilmiş hayvanın ciğerleriyle vurmak. 4. *Bağıp kak-*: “lâlâlık etmek”; “üzerine titremek”; “itina ile terbiye etmek”; *bağıp kakkan balam*: “üzerine titrediğim çocuğum”. 5. *Can kak-*: “ısrarla rica etmek”.

**TTü. kak-**

1. İtmek. 2. Kakma yapmak. 3. Vurarak dar bir yere sokmak: “*Kimi duvarlarına renkli taşlar kaktı. Kimi bahçesine ağaç dikti.*” -L. Tekin.

## 9. Krg. karış- / TTü. karış-

### Krg. karış- (KS II, 409)

1. Takallusa uğramak, kolum karışıp kaldı: elimin adaleleri çekildi; *caagiñ karışkır*: “çenen tutulsun!” (sus allah aşkına). 2. Gevşemek, kuvvetten düşmek; at açlıktan kuvvetten düştü: *terdep catınsıñ, ter karışat*: “terliyorsun”. 3. *mec.* İnat etmek, direnmek; *köp karışkan cok*: “fazla inat etmedi”.

### TTü. karış-

1. İki veya ikiden çok şey bir araya gelip birbirinin içinde dağılmak, birbirinin içine girmek: “*Araba sallana sallana içim bağrım birbirine karıştı.*” -H. R. Gürpınar. 2. Düzensiz, dağınık olmak: “*Yanıma her tarafı titreyerek sapsarı, sakal bıyığa karışmış bir hâlde geldi.*” -R. H. Karay. 3. Bulanmak, duruluğunu yitirmek: *Hava birden karıştı. Zihnim karıştı.* 4. Açıklığını yitirmek, anlaşılması güçleşmek: “*Kaymakam işin karıştığını anlayarak...*” -M. Ş. Esendal. 5. Müdahale etmek, araya girmek: “*Sokakta herkes kadın kıyafetine karışmak hakkını kendinde görürdü.*” -F. R. Atay. 6. Engellemek, araya girmek. 7. Bir araya gelmek, katılmak: “*Bingazi'deki muharebeye karışmak için beraber yola çıktığım arkadaş Kahire'de hastalanmıştı.*” -Ö. Seyfettin. 8. İlgilenmek, müdahale etmek, el atmak: “*Ben, dedim, başkalarının soy adlarına nasıl karışabilirim?*” -M. Ş. Esendal. 9. Yetkisinde bulunmak, bakmak, iş edinmek, işi olmak: *Bu işe belediye karışır.*

## 10. Krg. katıl- / TTü. katıl-

### Krg. katıl- (KS II, 417)

(I) Takılmak, dokunmak, saldırmak; *baldarga katılba*: “çocuklara ilişme, onlara dokunma”.

(II) Saklanmak, gizlenmek.

**TTü. katıl-**

(I) 1. Katma işi yapılmak: *Süte su katılmış.* 2. Bir topluluğa girmek, iştirak etmek: “*Üç dört ev ötedeki boş arsada çocukların oyunlarına katıldım.*” -N. Cumalı. 3. Ortak olmak, benimsemek: “*Her konuya kibar bir ses ve bir iki sözcükle katılmak özenindeydi.*” -Ç. Altan.

(II) Aşırı derecede gülme, ağlama, gıdıklanma, korkma vb. tepkiler sırasında, solunum kaslarının kasılmasından dolayı soluk kesilmek: “*Babam biraz surat astı, anam katıldı gülmekten.*” -F. R. Atay.

**11. Krg. kayır- / TTü. kayır-****Krg. kayır-** (KS II, 421)

Çevirmek, bükmek; *caka kayır*: “yakayı indirmek”; *kayıra* yahut *kayra*: “geri, geriye”; *kayra köçüp kelgende*: “geri göçüp geldiği zaman”; *kayra tartıp aldı*: “geri çekip aldı”; *kayra kara*: “yeniden bakmak, tetkik eylemek”; *kayra kel-*: “geri dönmek”; *kayra* (yahut *kayradan* yahut *kayra baştan*) *kur-* (yahut *tüz-*): “yeniden kurmak yahut düzmek”; *kayra kuruu*: “yeniden kurma, yeniden inşa etme”.

**TTü. kayır-**

1. Koruyarak başarısını sağlamak, elinden tutmak, himmet etmek: “*Bizi kayıran, arayan yok.*” -H. R. Gürpınar. 2. Birini, başkalarının veya işin zararı pahasına tutmak: “*Güzelle yüceltirim insanlığı, işim bu / Çirkini, kabayı ve hamı kayıramam ki*” -A. M. Dranas. 3. Birine haksız yere kolaylıklar sağlamak, iltimas etmek.

**12. Krg. geliştir- / TTü. geliştir-****Krg. geliştir-** (KS II, 434)

Uydurmak, bir işi iyi yapmak; *keliştirip süylö-*: yakıştırıp konuşmak.

**TTü. geliştir-**

Gelişmesini sağlamak, gelişmesine yol açmak.

**13. Krg. kına- / TTü. kına-**

**Krg. kına-** (KS II, 455)

1. Sağlam sıkmak, sımsıkı kucaklamak, (giyimi) yapışık duracak şekilde dikmek; *kınaçuu dan mingizdim (folk.)*: “(onları) kendilerini kaldırabilecek atlara bindirdim”.
2. Elbiseye süs komak; *cakasın kunduz kınayın (folk)*: “yakasını kunduz derisinden yapayım”.

**TTü. kına-**

Yapılan bir işin kötü olduğunu belirtir bir biçimde söz söylemek, ayıplamak, takbih etmek.

**14. Krg. kıs- / TTü. kıs-**

**Krg. kıs-** (KS II, 461)

Sıkmak, sıkıştırmak, basmak, kısmak; *koltukka kıs-*: “koltuk altını kısmak”; *koluñuzdu kısamın*: “elinizi sıkıyorum”; *köz kıs*: “göz kırpmak”, *köt kıs-*: “rahat oturmak”; *kötüñdü kısıp otur*: “rahat otur!” (otur ve kıpırdama!); *aytkan sözümdü kötünö kıspayt*: “söylediğim söze asla ehemmiyet vermiyor”; “ben ona diyorum, o ise aldırış etmiyor”.

**TTü. kıs-**

1. Sesi azaltmak, alęaltmak: *Radyoyu biraz kısar mısın?* 2. Gözü biraz kapamak: “*Adam göz kapaklarını kısarak bir hesapladı.*” -N. Cumalı. 3. Ezmek, büzmek, daraltmak: “*Omuzlarını kısar, ellerini cebinden çıkarır, atar ağzından sigarasını.*” -S. F. Abasıyanık. 4. Lamba ışığını azaltmak. 5. Sıkıştırmak: “*Birden*

*susan köpek kuyruğunu bacaklarının arasına kısıtı.*” -Ö. Seyfettin. 6. *mec.* Masraf, harcama vb.ni azaltmak: “*Kes üç kuruş ekmekten / Beş kuruş etten kıs*” -B. Necatigil. 7. *mec.* Verilen hak ve özgürlüklerin sınırını daraltmak. 8. *hlk.* Pintilik etmek.

### 15. Krg. koş- / TTü. koş-

#### Krg. koş- (KS II, 491)

1. Katmak, birleştirmek, ilâve etmek, çift yapmak, çiftleştirmek; *er Kurmanbek baatırğa Kanışaydı koşomun (folk.)*: “Kanışay (kızı) bahadır Kurmanbekle birleştiriyorum”; *baş koş-*: “beraber, hep birlikte, buna ilâveten”; *sen menen koşo baram*: “seninle birlikte gideceğim”; *tañ menen koşo oygon-*: “şafak sökerken uyanmak”. 2. *esk.* Hediye etmek (mihir ödeyen delikanlıya yahut ziyafet-şölen tertip eden kimseye yardım olmak üzere); *aldubız karadan, artıbiz koydon koşumçabızdı koştuk*: “ileri gelenlerimiz, birer inek, servetçe geri olanlarımız ise, birer koyun hediye ettik”; *akça koş-*: “para ile yardım etmek”. 3. Emretmek, tevdi eylemek. 4. Şiir söyleyerek ağıt yakmak (ölü için ağlarken, yahut kızı kocasının köyüne yollarken); şarkıda anmak. 5. Taklit etmek (öykünmek); *küküktüñ tooşuna öz tooşun cakşı koşot*: “guguk kuşunun sesini iyi taklit ediyor”.

#### TTü. koş-

(I) 1. Adım atışlarını artırarak ileri doğru hızla gitmek: “*Ben kaçıyorum, abim de arkamdan koşuyor.*” -A. Ağaoğlu. 2. Bir yere ivedilikle gitmek: “*Pencerede dolaşan gölgelerden bir şeyler sezmeye çalışarak koşuyorum.*” -Y. Z. Ortaç. 3. Bir işle çok ilgilenmek, koşturmak: “*Yok, yok, dedi, akşamdan beri ben koştum, biraz da onlar yorulsunlar.*” -M. Ş. Esendal. 4. Koşuya çıkmak: *Doru at bugün koşmayacak.* 5. *mec.* Kovalamak, üstüne düşmek, izlemek: *İki yıldır bu işin peşinden koşuyorum.*

(II) 1. Birlikte iş görmesi için bir şeyi başka birinin yanına katmak, arkadaş olarak vermek. 2. Hayvanı çekeceği arabaya, sabana vb.ne bağlamak: *Atları arabaya*

*koşmak*. 3. Şart ileri sürmek: “*Sarfiyat hususunda bir şart koşmuyorlar.*” -R. H. Karay. 4. Birini, bir işte görevlendirmek: *İşe koşmak*.

## 16. Krg. *öt-* / TTü. *öt-*

**Krg. *öt-*** (KS II, 616)

1. Geçmek; uğramadan geçmek; *köpürödön öttü*: “köprüden geçti”; *beş cıl öttü*: “sene geçti”; *barıbizdın başıbizdın ötkön*: “hepimizin başından geçmiştir, bunu hepimiz yaşadık”; *aytıp öt-*: “söz arasında temas etmek”; *içi ötöt*: “içi sürüyor”; *ötkön çak (gram.)*: “geçen zaman (mazi)”; 2. Öne geçmek; 3. Ölmek, göçmek; *öttü* yahut *dünyödön öttü* yahut *aalamdan öttü*: “vefat etti, irtihal etti”; 4. Affetmek; 5. Keskin olmak (kesen, delen nesnelere hakkında); *bul bıçak ötpöyt*: “bu bıçak kesmiyor”. 6. Sürümlü olmak (mal-meta hakkında).

## TTü. *öt-*

1. Kuş veya böceklerin değişik tonda ses çıkarması: “*Gelmiş o yaylanın baharı / öter bülbüller hoştur avazı.*” -Âşık Veysel. 2. Herhangi bir nesnenin sürekli ses çıkarması. 3. Üflemeli çalgılarından ses çıkması: *Bu boru ötmüyor*. 4. *argo* Anlamsız, boş konuşmak: “*Onlar saçma sapan ötüp dururken, ben içimden şöyle düşünüyordum.*” -R. H. Karay. 5. *argo* Sarhoşun kusması.

## 17. Krg. *parla-* / TTü. *parla-*

**Krg. *parla-*** (KS II, 621)

(I) Çift etmek, bir tekin eşini bulup çift yapmak: *eki- ekinden parlap koy*: “ikişer ikişerden çift yaprak koy, çifte çifte koy”.

(II) (Göz yaşları hakkında): *Parlap parlap töktü caştı (folk.)*: “bol bol göz yaşları döktü”.

**TTü. parla-**

1. Güçlü bir ışık çıkarmak, ışık saçmak: “*O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak / O benimdir, o benim milletimindir ancak*” -M. A. Ersoy. 2. Bir ışık kaynağından gelen ışınları yansıtma: *Ayna parlıyor*. 3. Tutuşup alev çıkarmak: “*Pof diye gaz parladı ve zaten seyrek olan kirpiklerimi ütiledi.*” -B. Felek. 4. *mec.* Mevkisi yükselmek: “*Nüfuzlu akrabalarının yardımı sayesinde bir iki senede parlamış, büyük bir hariciye memuru olmuş.*” -R. N. Güntekin. 5. *mec.* Ün, san kazanmak, herkesçe tanınmak: “*Kendini nasıl müdafaa edebilip yâr ve ağyar nazarında parlayacak.*” -N. Hikmet. 6. *mec.* Birdenbire öfkelenmek: “*En büyük zaafî da kendisine çıkar sağlayacak insanlara karşı bile yoktan yere parlayıverişleri idi.*” -T. Buğra. 7. *mec.* Ortaya çıkmak: “*Feride'nin yüzünde bir çocuk sevinci parladı.*” -R. N. Güntekin.

**18. Krg. salın- / TTü. salın-****Krg. salın-** (KS II, 632)

1. Konulmak, vazedilmek; *kol salıñan*: “hücuma çarpan”; *kol salıñan poyuz*: “hücuma maruz olan tiren”; *tyuu salın-*: “menedilmek”; *tyuu salınbasa*: “menedilmezse”. 2. Koymak, kendi üzerine, altına koymak; *cooluk salın*: “baş örtüyle örtünmek, baş örtüsü taşımak”; *köz aynek salın-*: “gözlük takmak”; *çapanın salındı*: “çapanın altına serdi”; *kim salındı çeniñdi*, “kim bildi senin epolitlerini, kim idare etti senin elini?”

**TTü. salın-**

1. Yürürken uyumlu hareketlerle hafifçe bir yandan bir yana eğilmek: “*Vücudu o kadar narindi ki hafif rüzgârlarla sallanan salkım söğütler gibi oradan oraya salınıyor.*” -S. F. Abasıyanık. 2. Salma işine konu olmak: “*İlaçlar yazıldı. Eczaneye adam salındı. Hekime kahve pişti, getirildi.*” -M. Ş. Esendal.

## 19. Krg. sok- / TTü. sok-

### Krg. sok- (KS II, 657)

1. Vurmak, dövmek, çarpmak (kalp, nabız hakkında); *cetkire sok-*: “gereği gibi vurmak”; *tamırı sogot*: “nabızı tepiyor”. 2. Demiri dövmek; *temirdi kızığında sok*: “demiri tavında dövmeli”; *örmök sok*: “çul dokumak”. 3. Örmek; *meley sok-*: “eldiven örmek”.

### TTü. sok-

1. İçine veya arasına girmesini sağlamak. 2. Bir yere girmesini sağlamak, içeri almak: “*Bizi içeriye aldı ve küçük bir odaya soktu.*” -F. R. Atay. 3. Bıçak, çakı, iğne vb. batırmak, saplamak. 4. Böceklerin, zehirli hayvanların iğnesini batırması veya ısırması, zehirlemesi: “*Otların arasında bacaklarını yılan sokar.*” -R. N. Güntekin. 5. Yasak bir malı gizlice getirmek veya götürmek: *Ülkeye kaçak eşya sokmak*. 6. *mec.* Belli etmeden kötü bir malı vermek: *Satıcı, elmaların çürüklerini sokmuş*. 7. *mec.* Konuşma sırasında bir sözü, soruyu veya düşünceyi söyleyivermek: “*Asım, fikrini birçok sözlerle sağlamlamaya uğraşırken, araya - Olmaz mı dersiniz, ne dersiniz?- gibi sualler sokuyor, cevap istiyordu.*” -R. H. Karay. 8. *mec.* Dokunaklı, kırıcı veya acı söz söylemek.

## 20. Krg. şaş- / TTü. şaş-

### Krg. şaş- (KS II, 681)

1. İvmek, acele etmek. 2. Şaşmak afallamak: *akıldan şaş-*: “şaşalamak afallamak”; şaşırmak; *şaşıp buşup* yahut *şaşıp- şuşup*: 1) “aceleyle”; 2) “şaşıarak”.

### TTü. şaş-

1. Umulmayan, beklenmeyen veya olağanüstü bir olay, bir olgu karşısında şaşkın duruma gelmek, hayret etmek: “*Aynı anda nasıl olur da başka bir iş tutabileceğine*



*şaşar kalırdınız.*” -B. R. Eyuboğlu. 2. Yolundan sapmamak, gidişini değiştirmemek, veya yanılmamak: “*Güzel düşün, iyi hisset, yanılma, aldanma / Ne varsa doğrudadır, doğruluk şaşar sanma*” -T. Fikret. 3. Şaşırmaq: *Yolunu şaşmak. Gününü şaşmak.*

## 21. Krg. tap- / TTü. tap-

**Krg. tap-** (KS II, 709)

1. Bulmak, ele geçirmek; *taap ayt-*: “akıllıca ve ciddî söylemek”; *bir ayda kanca tabat?*: “ayda ne kadar kazanıyor?”; *tapkan taşıganıbız*: “bütün kazancımız”; *tapkan mal*: “kazanılan mülk”; *içimen tap kişi*; *teşik tap*; “deliği bul”; (kazanın deliğini su sızdıran yerini bul da, onu tıka; kazanda su sızdığında, onu su ile doldururlar ve içine bir parça kavut atarlar: akan su kavutu deliğe çeker, ve delikte bu suretle kapanır). 2. *Bala tap*: “çocuk doğurmak”; *uul taptı*: “oğlan doğurdu”. 3. (Bilmeceyi) Halletmek.

## TTü. tap-

1. İlah olarak tanınan varlığa karşı inancını ve bağlılığını belirli kurallar çerçevesinde göstermek. 2. *mec.* Tutku ile sevmek, bağlanmak: “*Bütün Bucaklıların bana taptıklarını anlıyorsun.*” -Ö. Seyfettin. 3. *mec.* Birine çok değer vermek.

## 22. Krg. uza- / TTü. uza-

**Krg. uza-** (KS II, 792)

1. Uzaklaşmak; uzağa gitmek; *köp uzagan çok atam öldü*: “çok bir zaman geçmeden babam öldü”. 2. Muvaffak olmak; “teraki etmek”; *kılmışı çok kıynagan Kedaykan kantip uzasın (folk.)*: “suçsuzları azaplayan Kedaykan nasıl terakki etsin ve nasıl muvaffak olsun?”; *e, uzabagır!*: “iyilik yüzü görmeyesin!”

**TTü. uza-**

1. Uzun duruma gelmek, boyu büyümek: *Kısa boylu Japon cinsi bile sporla üç parmak uzadı.* -A. Haşim. 2. Çok zaman tutmak, uzun sürmek: *Yılan masalı gibi uzadı gitti bu iş.* -A. Erhat.

**23. Krg. uzan- / TTü. uzan-****Krg. uzan-** (KS II, 792)

Çalışmak, bir zanaatla meşgul olmak (özellikle, demirci hakkında); *usta uzanıp atat:* “demirci çalışıyor”.

**TTü. uzan-**

1. Boylu boyunca yatmak: “*Büyük bir karyola ve içinde ben uzanmışım, sen baş ucumda oturup sessiz bekliyorsun beni.*” -N. Hikmet. 2. Gitmek: *Öğleden sonra Şişli'den Beyoğlu'na kadar uzandım.* -Y. K. Beyatlı. 3. Bir alana yayılmak: *Sokağın dibinden gelen bir elektrik lambasının titreye titreye uzanan ışığında, bu iki gölgenin umumi şekilleri görülüyor.* -P. Safa. 4. Bir şey boyunca sıralanmak: *İncecik ırmaklar vardı ki kenarları boyunca uzanan sazlıkları arasından pembe tüylü flamingolar gezinirdi.* -Y. K. Karaosmanoğlu. 5. Yetişmek, ulaşmak. 6. Vücudunu yöneltmek veya vücuduyla birlikte kolunu uzatmak: *Cici Bey balkondan ablasının penceresine bir daha uzandı.* -H. R. Gürpınar. 7. argo Sarkıntılık etmek.

**24. Krg. uzat- / TTü. uzat-****Krg. uzat-** (KS II, 792)

1. Uzaklaşımak, gitmeye müsaade etmek, kendinden uzağa bırakmak; geçirmek (uğurlamak). 2. Kızı güveyin köyüne göndermek. 3. Kocaya vermek.

**TTü. uzat-**

1. Uzamasına sebep olmak, uzamasını sağlamak: *Saç uzatmak. Tırnak uzatmak.* 2. Baş, kolları veya bacakları bir yere yöneltmek: *Koğuşun açık duran kapısından hastalar başlarını uzatıp koridordakilere, yerde duran sedyeye bakıyorlar.* -M. Ş. Esenal. 3. Bir şeyi vermek için birine yöneltmek: *Şu köşe rafında toz şeker kutusu var, uzatıver bana.* -A. Gündüz. 4. Germek: *İp uzatmak.* 5. Konuşmayı, tartışmayı sürdürmek: *Her iki odadan üçer beşer kişi lakırtıyı uzattılar.* -M. Ş. Esenal. 6. Vermek, göndermek: *Can, topu Zeki'ye uzattı..* 7. Süreyi artırmak, temdit etmek: *Yillardır beklediği bu zevkli anları mümkün olduğu kadar uzatmak istediği her hâlimden belliydi.* -İ. O. Anar.

**25. Krg. üz- / TTü. üz-****Krg. üz-** (KS II, 800)

Koparmak, kesmek; *plan üz-*: “plânı başarısız olmak”; *mindan arı üzböy cazip turam*: “bundan böyle kesmeden (mutazam surette uzun ara vermeksizin) yazacağım”.

**TTü. üz-**

1. Üzüntü vermek: *Onu biraz üzerim ama zekâsına da bayılırım.* -S. F. Abasıyanık.
2. Bir şeyi gerip çekerek gevşetmek, sürterek aşındırmak: *Odunlar eşeğin sırtını üzüyordu.* -Halikarnas Balıkcısı.

**26. Krg. üzül- / TTü. üzül-****Krg. üzül-** (KS II, 801)

1. Kopmak, kesilmek, inkıtaa uğramak; *sabahına üzülböy barat*: “dersine kaçırmadan devam ediyor”. 2. Ölmek, vefat etmek.

**TTü. üzü-**

1. Üzme işine konu olmak: *Karısının düştüğü bu hâle üzölmek şöyle dursun ona çok defa dadı kalfa muamelesi etmekten çekinmezdi.* -R. N. Güntekin. 2. Üzöntü duymak, kaygılanmak: *Bu apartmandan başka yere gideceksiniz diye üzöliyorum.* -P. Safa.

**2.2. KISMÎ YALANCI EŞ DEĞERLER****2.2.1. İSİMLER****1. Krg. aalam / TTü. âlem, alem**

**Krg. aalam** (KS I, 1)

Ar. Dünya (âlem)

**TTü. alem**

Ar. 1. Bayrak. 2. Minare, kubbe, sancak direği vb. yüksek şeylerin tepesinde bulunan, madenden yapılmış ay yıldız veya lale biçiminde süs, ayça.

**TTü. âlem**

Ar. 1. gök b. Evren. 2. Dünya, cihan: *İnsan âlemde, hayal ettiğı müddetçe yaşar.* -Y. K. Beyatlı. 3. Aynı konu ile ilgili kimseler. 4. Bu kimselerin uğraşlarının bütünü: *Geçen kışın tiyatro, cambazhane âlemlerini uzun uzun tasvir ediyordu.* -O. C. Kaygılı. 5. Belli bir grupraki canlıların bütünü: *Hayvanlar âlemi.* 6. Durum ve şartlar: *Evlilik âlemi.* 7. zm. Herkes, başkaları: *Bu yaptığından dolayı âleme rezil oldun.* 8. Ortam, çevre: *Fakat onun Türk ve Müslüman dostları hep alafranga ve zengin bir âlemde yaşarlardı.* -H. E. Adıvar. 9. Kendine özgü birçok niteliğı bulunan şey. 10. Farklı davranış içinde bulunan kimse. 11. mec. Eğlence: *O gün evde iki gün önceki araba âlemlerini düşünüyordu.* -O. C. Kaygılı.

**2. Krg. *aalım* / TTü. *âlim***

**Krg. *aalım*** (KS I, 1)

*Ar.* 1. Âlim. 2. İlahiyatçı.

**TTü. *âlim***

*Ar.* Bilgin.

**3. Krg. *aamıyat* / TTü. *ehemmiyet***

**Krg. *aamıyat*** (KS I, 1)

*Ar.* Manalılık; ehemmiyet; *aamıyatı çok*: “ehemmiyeti yok”.

**TTü. *ehemmiyet***

Önemli.

**4. Krg. *abat* / TTü. *abat***

**Krg. *abat*** (KS I, 2)

(I) *Ar.* Nöbet şekeri; kristal halindeki şeker.

(II) *Far.* 1. Meskûn, 2. Mamûr.

**TTü. *abat***

*Far.* 1. Bayındır 2. Şen, rahat

## 5. Krg. *algı* / TTü. *algı*

**Krg. *algı*** (KS I, 26)

(I) *Algı-bergi*: “hediye alışıp verişmek”.

(II) Öndeki, baştaki.

(III) Bir yabani, basleli bitkinin adıdır.

**TTü. *algı***

(I) *ruh b.* Bir şeye dikkati yönelterek o şeyin bilincine varma, idrak: *Bakmak için algılarımız yeter, görmek içinse salim bir kafa, ayıklık, şuur gereklidir.* -İ. Özel.

(II) *hlk.* 1. Kazanç, alacak. 2. Rüşvet. 3. *ekon.* Vergi.

(III) *hlk.* Haşhaş sütünü toplamakta kullanılan kaşık.

## 6. Krg. *añız* / TTü. *anız*

**Krg. *añız*** (KS I, 43)

(I) Tarla, sürülmekte olan toprak.

(II) Gönül okşayıcı şayialar.

**TTü. *anız***

1. Ekin biçildikten sonra tarlada kalan köklü sap. 2. Ekin biçildikten sonra sürülmemiş tarla.

## 7. **Krg. ar / TTü. ar**

**Krg. ar** (KS I, 38)

(I) *Far.* Her.

(II) Tek hörgüçlü deve.

(III) *Ar.* Vicdan; hayâ, âr.

(IV) Ötede, öte yanda.

**TTü. ar** (TS, 109)

(I) *Fr.* Tarım alanları için 100 metrekare değerinde yüzey ölçü birimi.

(II) *fr.* Utanma, utanç duyma.

## 8. **Krg. arak / TTü. arak**

**Krg. arak** (KS I, 39)

Votka, rakı.

**TTü. arak** (TS, 112)

1. Ter. 2. Pirinç ve şeker kamışından yapılan bir tür rakı. 3. Çalma.

## 9. **Krg. asıl / TTü. asıl**

**Krg. asıl** (KS I, 51)

1. Yüce soylu; asil, cins. 2. Kıymetli taş, kumaş, mücevherat.

**TTü. asıl** (TS, 129)

1. Bir şeyin kendisi. 2. Kök, köken, kaynak. 3. Gerçeklik, esas, hakikat. 4. Soy, nesep. 5. Gerçek. 6. Bir şeyin temelini oluşturan, ana. 7. Aranılan nitelikleri en çok kendinde toplamış olan. 8. Bir görevde sürekli bulunan. 9. Gerçekten gerçek olarak.

**10. Krg. aş / TTü. aş****Krg. aş** (KS I, 53)

1. Gıda. 2. Yemiş, mahsul (yalnız bazı bitkiler hakkında). 3. Ölüyü anmak üzere verilen ziyafet, yoğ aş.

**TTü. aş**

Yemek.

**11. Krg. aşık / TTü. Aşık, âşık****Krg. aşık** (KS I, 55)

(I) Fazla olan, fazla gelen; üstün gelen; fazla (artık).

(II) *Ar.* Aşk ve alâka gösteren, tutkun.

(III) Koyunun yahut keçinin diz kemiği.

**TTü. aşık**

1. Aşık Kemiği. 2. Yapı çatılarında uzun mertek, aşırma.



### TTü. âşık

Ar. 1. Bir kimseye veya bir şeye karşı aşırı sevgi ve bağlılık duyan, vurgun, tutkun kimse: *Güzeller deniz kenarına geldikleri zaman âşıklar da kale burçlarına ve bedenlerine dolarlar.* -A. H. Çelebi. 2. Sevişen bir çiftten kadına oranla genellikle erkeğe verilen ad. 3. Halk ozanı: *Dinleyin âşıklar benim sözümü / Felek yaktı kül eyledi özümü* -Halk türküsü. 4. tkz. Dalgın, kalender kimse: *Âşık yine geç kaldın.* 5. ün. tkz. Ahbap, arkadaş anlamında kullanılan bir seslenme sözü: *Âşık! Anlat bakalım, neler yaptın?*

### 12. Krg. atlet / TTü. atlet

#### Krg. atlet (KS I, 59)

Rus. Atlet; pehlivan, güçlü, kuvvetli adam.

#### TTü. atlet (TS, 145)

Fr. 1. Kolsuz, askılı fanila. 2. Atletizmle uğraşan kimse.

### 13. Krg. ayak / TTü. ayak

#### Krg. ayak (KS I, 62)

(I) 1. Ayak, bacağın aşağı kısmı; *kırk ayak*: “kırkayak” (böcek); *calgız ayak*: “kimsesiz”; *koş ayak* = *koşayak*, *ayagı asmandan keldi*: “bacakları havaya dikilerek düştü”; *ayagina çık-*: “ezmek, zulmetmek” (herhangi birisini); *manaplar halkı soygına çıkkın*: “manaplar halkı soydular ve ona zulmettiler”. 2. Son, netice; *ayagında*: “sonunda, nihayet”; *ayagina çeyin* yahut *ayagina çigara*: “sonuna kadar”; *suu ayagi*: “ırmağın mansabı”; *ayagi çok cogoldu*: “eser bırakmadan kayboldu”.

(II) Fincan, çanak; ayak – tabak: mutfak ve yemek odası kapkacağı; *sır ayak*: “boyalı (sırlı) ağaç çanak”; *kara ayak*: “boyasız (sırsız) kulplu ağaç çanak”; *keñeş ayak* (*esk.*): “düğün ziyafetlerinden yahut yoğ aşlarından (ölüyü hatırlama ziyafetlerinden)

biri”; *acıraş ayak*; *bata ayak (esk.)*: “takdis (dua) çanağı”; *ant ayak (esk.)*: “ant çanağı” (ant içerken içiliyordu); *camanga çoñ ayagiñdi körsöptö (ats.)*: “kötü adama büyük çanağını gösterme”; *ölbögön kişi altın ayaktan suu içet (ats.)*: “kafa omuzlar üzerinde buldukça ekmek bulunur” (harfiyen: ölmeyen adam altın çanaktan su içer).

### **TTü. ayak**

1. *anat.* Bacakların bilekten aşağıda bulunan ve yere basan bölümü. 2. Bacak. 3. Birtakım şeylerin yerden yüksekçe durmasını sağlayan dayak, destek veya bunlardan her biri: *İskemlenin bir ayağı kırık. Bu köprüünün dört ayağı var.* 4. Vücudun belden aşağı bölümü: *Ayağına bir pantolon çekti.* 5. Yürüyüşün ağırlık veya çabukluk derecesi: *Senin ayağınla köye akşama kadar varamayız.* 6. Basamak. 7. Futun küpü alınarak hesaplanan değer. 8. *hık.* Mayalardan önce, makama uygun olarak çalınan veya söylenen beste. 9. Yarım arşın veya 30,5 santimetre uzunluğundaki ölçü birimi, kadem, fit, fut. 10. *coğ.* Göl ayağı. 11. *ed.* Halk edebiyatında koşuklarda kısa yedekli dizeler. 12. *ed.* Halk edebiyatında uyak: *Mânicilerin kafa yormadan buldukları ayaklar Cenap'ı şaşkınlıktan şaşkınlığa sürükler.* -S. Birsal. 13. *mat.* Bir doğrunun başka bir doğruyu veya bir düzlemi kestiği nokta: *Dikme ayağı.* 14. *sp.* Karakucak ve yağlı güreşte pehlivanların ayrıldıkları beş dereceden biri. 15. *sp.* Altılı ganyanda yer alan her bir koşu. 16. *mdn.* Kömür ocaklarında kömürün çıkarıldığı galeri.

### **14. Krg. ayaz / TTü. ayaz**

**Krg. ayaz** (KS I, 64)

(I)1. Temiz, şeffaf, açık. 2. Ayaz, soğuk.

(II) Eğri, bükülmüş.

### **TTü. ayaz**

1. Duru, sakin havada çıkan kuru soğuk. 2. Çok soğuk hava.

### 15. Krg. *bakır* / TTü. *bakır*

**Krg. *bakır*** (KS I, 80)

(I) *Ar. Fakir.*

(II) 1. Bakır (maden). 2. Madenî kova. 3. İki “kopek”lik bakır sikke; iki “kopek”; eki bakır: dört “kopek”.

(III) Yabanî eşeğin aygırı.

### **TTü. *bakır***

1. Atom numarası 29, yoğunluğu 8,95 olan, 1084 °C'ye doğru eriyen, doğada serbest veya birleşik olarak bulunan, ısı ve elektriği iyi ileten, kolay dövülür ve işlenir olduğundan eski çağlardan beri türlü işlerde kullanılan, kırmızı renkli element (*simgesi Cu*). 2. Bu elementten yapılmış: “*Ertesi gün çadırların önünde Haldun Nedret'in Kadıköy'den getirdiği bakır lamba yanıyordu.*” -A. Ş. Hisar.

### 16. Krg. *balapan* / TTü. *balaban*

**Krg. *balapan*** (KS I, 82)

Palaz, kuş yavrusu.

### **TTü. *balaban***

1. İri, büyük. 2. Nazik. 3. Şişman, gürbüz (kimse, çocuk). 4. Atmaca, doğan vb. yırtıcı bir kuş: “*Yavru balaban bakışlı.*” -Karacaoğlan.

## 17. Krg. *bark* / TTü. *bark*

### Krg. *bark* (KS I, 89)

(I) *Ar.* 1. Fark; vasıf; hususiyet. 2. Kıymet; değer; liyakat; otorite, haysiyet; *barkımdı ketirdiñ*: “haysiyetimi kırdın”; *barkıñdı tüşürbö!*: “haysiyetini bozma!” *İtke temirdin barkı cok (ats.)*: “köpek için demir bir kıymet teşkil etmez”; *koldo bar altındın barkı cok*: “elimizde bulunanı saklamıyoruz, kaybedince ağlıyoruz” (harfiyen: eldeki altının kıymeti yoktur); *bark al*: “ehemmiyet vermek”; “önemli, dikkatle”; “değer saymak”; “dikkat etmek”; *bar albay oltura berdi*: “aldırmadan oturmakta devam etti”; *bark kılğanım cok*: farkına varmadım; haberim yok; *kadıñı barkı çoñ*: “kadri, nüfuzu büyüktür”; “onu çok takdir ve hürmet ediyorlar”; *barkınan ketti yahut barkı ketti*: “kadri nüfuzu kalmadı”.

(II) *Bark-bark*: puf puf (lokomotif ve traktör sesini taklit); *balanın ünü bark etti*: “çocuğun yüksek sesi çıktı”.

### TTü. *fark*

1. Bir kimse veya nesnenin bir başkasıyla karıştırılmamasını sağlayan ayrılık, benzer şeyleri birbirinden ayıran özellik, başkalık, ayırım, nüans: “*Emanete ihanet etmek veya etmemekle insan öteki mahlukattan ayrılır veya onlardan farkı kalmaz.*” -İ. Özel. 2. Ayırım. 3. Çıkarma işleminin sonucu.

## 18. Krg. *bastırma* / TTü. *bastırma*

### Krg. *bastırma* (KS I, 94)

1. Baskı (arabaya yükletilen kuru otu ve ekin demetlerini bastırmak için kullanılan sıruk). 2. Arabalık, hangar, sundurma.

**TTü. bastırma**

Bastırmak işi: “*Leylâ, çayırın öbür ucuna kaçarak içinden gelen gülmeleri bastırmaya çalışır.*” -S. Birsnel

**19. Krg. bay / TTü. bay****Krg. bay** (KS I, 100)

1. Zengin, servet sahibi; *kolxoz çular malga bay*: “ziraat kollektiflerinin hayvanları çoktur”; *kordoluu bay (tar.)*: “serveti ecdaddan kalma, irsi zengin”; *ordoluu bay (tar.)*: “hükümdarın karargahına yakın bulunan, hatırı sayılır bir eve malik olan zengin”; *sasık bay*: “hasis zengin”; baylar 1) “zenginler”; 2) “kapitalistler” (sermayedarlar); “şehirli burjuva”; *baylar tabı*: “şehirli burjuva sınıfı”. 2. *esk.* Mal sahibi. 3. Koca; *bayga tiy-*: “kocaya varmak”.

**TTü. bay**

(I) Parası, malı çok olan, zengin (kimse).

(II) 1. Erkeklerin ad veya soyadlarının önüne getirilen saygı sözü: *Bay Doğan*. 2. Erkek: *Bir bay sizi arıyor.*

**20. Krg. bedel / TTü. bedel****Krg. bedel** (KS I, 104)

Hürmet, itibar; *el içinde bedeli bar*: “halk arasında hürmet ve itibarı var”.

**TTü. bedel**

1. Değer, fiyat, kıymet. 2. Bir şeyin yerini tutabilen karşılık: “*Buna bedel içimde mumlar, mumlar, mumlar yanan bir karanlık var.*” -A. Gündüz. 3. Başkasının adına ve onun parası ile hacca giden kimse. 4. Eşit, denk: “*Emsalini göremeyeceğiniz bir*

*saadetle beş on dakika yaşarsınız ki bütün bir hayata bedeldir.*” -R. H. Karay.  
5. Askerlik yapmamak veya yapılacak süreyi kısaltmak isteyenlerin devlete ödedikleri para: “*Efrattan bedel alınıp alınmayacağına dair merkezden emir gelmişti.*” -Y. K. Karaosmanoğlu. 6. Bir ücret karşılığında çalışan kimse.

## 21. Krg. boz / TTü. boz

**Krg. boz** (KS I, 135)

1. Beyaz; açık kuşunî; kır; *ak boz*: “açık kurşunî”; *boz at* : “kır at”; “boz ala”. 1. *Boz bala*: “genç çocuk”; *boz baldar* yahut *boz baş baldar*: “taze gençlik”; *boz ton* 1) “Kurşunî kürk”. 2) “Çok giyilmiş, eskitilmiş kürk”. 2. Havadaki karanlık (gayet sıcak günde). 3. El değmemiş toprak, bâkir toprak.

## TTü. boz

1. Açık toprak rengi. 2. Kül rengi, gri. 3. Bu renklerde olan. 4. Açılmamış, sürülmemiş (toprak).

## 22. Krg. can / TTü. can

**Krg. can** (KS I, 173)

(I) Yan, cihet; *biyik toonu canınan kör, başına çıpka, cakşı kişini alıstan uk, canına barba-* (ats.): yüksek dağa yanından bak, tepesine çıkma, iyi adam hakkındaki sözleri uzaktan dinle, yanına varma!” (yakından onlar ehemmiyetlerini kaybediyorlar); *canımda*: “nezdimde, katımda”; *canımda çok*: “üzerimde yoktur”; *canına bar!*: “yanına yaklaş!”; *canınan tölödü*: “kendisi, kendi hesabına, kendi cebinden ödedi”; *cancagın karanıp*: “etrafinı bakarak”; *canın karardı* yahut *can-cagın karardı*: “etrafinı bakındı”; *coktun canında*: “yokun yanında, hemen hemen yok gibi”; *can tart-*: “birisinin tarafını tutmak”; “birisinin tarafına geçmek”; *canga bas-* 1) “saklamak”; 2) “cebe koymak, kabullenmek, benimsemek”.

(II) *Far.* Ruh, can; canlı varlık; insan; *canı barbı?*: “diri midir?, daha soluk alıyor mu?”; *can coldoş*: “cancığer dost”; *canı kolumun uçunda*: “canlı cenaze” (harfiyen: canı elinin ucunda); *can çok anda*: “o korkaktır”; *başın kötörör canı çok*: “başını kaldıracak gücü yok, o büsbütün kuvetten düştü”; *can kişiğe aytpa!*: “kimseye söyleme!”; *canga körünböy*: “kimseye görünmeden”; *candan murun*: “herkesten önce”; *candın mittaamı*: “dolandırıcıların elebaşısı”; *üyün körgön can emespin*: “ben hiçbir zaman onun evinde bulunmadım” (harfiyen: ben onun evini gören can değilim); *canım töbömö çıktı*: “canım tepemem sıçradı”: gayet korktum; *canım ökçeye gitti* (harfiyen: canım tepeme sıçradı); *canım kulagımdan uçuna çıktı*: “pek korktum” (harfiyen: canım tepeme sıçradı); “canım kulağından ucuna fırladı”; *can açır tuugan*: (yakınları için) “canı acıyan hısım”; “akrabalarını düşünen akraba”; *can baguu* yahut *canbaguu*: “geçim kaygıları, geçinme meşgaleleri”; *can baktı*; *can kolgo al-*: “herşeyi göze almak” (harfiyen: canı ele almak); *kılıç menen çabışıp, canın kolgo alışıp*: “birbirine kılıç çalarak, sonuna kadar dövüşmeye karar vererek”; *canıñdı oozuña tiştep bar!*: “cesaretle yürü!”; *can talaş-* 1) “ölümle güreşmek, can çekişmek.” 2) *mec.* “büyük gayret sarfetmek, bütün kuvvetiyle çalışmak”; *can talaştır-*: “büyük gayret sarfettirmek, aşırı derecede kaygılandırmak”; *can ber-* 1) “Can vermek, hayatını bağışlamak”. 2) And içmek; *can sal-*: “and içmek için kendi yerine başkasını kovmak”; *canım tört çarçı boldu*: “parçalanıyorum, büsbütün bittim”; *canına battı*: “bizar oldu; canı çıktı” 1) “canı çıktı, öldü”; 2) “kendini kaybetti”; *carım can*: canlı cenaze; *kılça can*: “kıl kadar can”: “siyah can”; *çımın can*: “sinek can”; *altın can*: “altın ruh” (bunlar folklorda sık sık kullanılan vasıflardır); *kara canın zorgo bagıp cüröt*: “zor geçiniyor” (harfiyen: kara canını zor geçindiriyor); *kara canın cesin!*: “kahrolsun!” (harfiyen: siyah ruhunu yesin!); *can-canıbar*: “bütün canlı varlıklar”; *can bütkön* yahut *canbütkön*: “bütün yaşayanlar”; *amalın candan aşırđı*: “sanatıyla herkesi geçti”; *can cer*: “çocuk doğurma azaları”; *can dilibiz menen*: “can ve gönülden”; “başım ile beraber”; *can candan*; *can algıç*: “Azrail”; *can kıygıç*: “katil”, *canı keçke cetpesin!*: “akşama kadar yaşamasın!”; *canın sabap*: “bütün kuvvetiyle”; *canımdı cebeymin!*: (yalan söyledimse) *canım çıksın*; “kendimin düşmanı değilim ya!”

**TTü. can**

*Far.* 1. İnsan ve hayvanlarda yaşamayı sağlayan ve ölümlle vücuttan ayrılan madde dışı varlık. 2. Yaşama, hayat: “*Bir kedi yavrusunu kurtarmak için ipe sarılıp kuyuya iner, canımı tehlikeye koyardım.*” -R. N. Güntekin. 3. Güç, dirilik: “*Her şeyde bu mevsime mahsus bir can, bir dirilik kendini gösteriyordu.*” -M. Ş. Esendal. 4. Kişi, birey: “*Benimle beraber dört canız.*” -F. R. Atay. 5. İnsanın kendi varlığı, özü: “*Sağa sola kaçıştık da, canımızı dar kurtardık.*” -N. Hikmet. 6. Gönül: “*Çirkin bana kurban, ben de güzele / Can sever güzeli, maldan ziyade*” -Karacaoğlan. 7. Bektaşilik ve Mevlevilikte tarikat kardeşi: “*Şeyh çıkınca oradaki canlar da sırasıyla yürüyüp kapıya gelince dönüp baş kestikten sonra dışarı çıkarlar.*” -A. H. Çelebi. 8. Çok içten, sevimli, sevilen, şirin: “*Alphonse Daudet ilk gençliğimin can yazarlarından biri idi.*” -T. Buğra.

**23. Krg. canıbar / TTü. canavar**

**Krg. canıbar** (KS I, 176)

(I) *Far.* Hayvan.

(II) Ocak (ay).

**TTü. canavar**

*Far.* 1. Masallarda sözü geçen yabancı, yırtıcı hayvan: “*Sen bir ahu gibi dağdan dağa kaçsan da yine / Seni aşkım canavarlar gibi takip edecek*” -F. N. Çamlıbel. 2. Köpek balığı: “*Balıklara canavar hücum etmesin diye göz kulak olurmuş.*” -S. F. Abasıyanık. 3. *mec.* Haşarı, yaramaz çocuk. 4. *hık.* Kurt, domuz vb. cana kıyan yaban hayvanı. 5. *mec.* Acımasız, kötü ruhlu, zalim (kimse). 6. Herhangi bir şeye çok düşkün olan: *Kurabiye canavarı.*



## 24. Krg. *car* / TTü. *yar*

### Krg. *car* (KS I, 178)

(I) *Far.* Dost, yar, sevgili kadın, metres; *car körüşüü*: “bir oyunun adı”; oyun esnasında erkek ve kadın gençlik bununla eğlenir; *car körüş*, *car körüşüü* oynamak; *car- car*: “düğün şarkısının nakaratıdır”.

(II) *Far.* *Moyunum car berbeyt*: “arzum yok, tembelliğim tuttu”; *moyun car berbegendikten*: “arzusuzluk yüzünden, tembellik dolayısıyla”.

(III) Yar, uçurum, dik sahil; *car taş*: “deniz kıyısındaki sırt kaya”.

(IV) Feryat; ilam; ilan; *car sal-*: “feryat, yardıma çağırma”; “umuma bildirme”.

### TTü. *yar*

Uçurum: “Aşağıda daimî akislerle seslenen gürültülü, derin yarlar tehlike hissini kalbimizden ayırmıyordu.” -H. S. Tanrıöver.

### TTü. *yâr*

1. Sevgili 2. *esk.* Dost. 3. *esk.* Yardımcı.

## 25. Krg. *carak* / TTü. *yarak*

### Krg. *carak* (KS I, 179)

Silâh; teçhizat; *coo carak*: “savaş silâhları”; *carak-cabdık*: “teçhizat”; “tedarikât”; *kerek-carak* 1) “Gerekli teçhizat ve tedarikât”; 2) “Silâh ve mühimmat”; *kerek-carak koomu*: “yoğaltım (istihlâk) şirketi”.

**TTü. yarak**

1. Silah. 2. *kaba* Erkeklik organı.

**26. Krg. caş / TTü. yaş****Krg. caş** (KS I, 185)

1. Genç; *caştayınan*: “gençliğinden beri”; *caştayımnda cetim kaldım*: “çocukluğumda öksüz kaldım”. 2. Ham (olmamış); *caş kayış*: “sepilenmiş deri”. 3. Yaş (ömrün yıl ile ölçülen miktarı); *caşka tol* yahut *caşka cet-*: “bülûğa ermek” (erkekler hakkında); *mektep caşına ceptgeen baldar*: “mektep çağına ermemiş çocuklar”; *caşın caş*: “sen daha gençsin”. 4. Ömür, hayat; *ceti kündük caşım bar*: “yedi günlük ömrüm kalmış”; *ırgıp ketet başınız, tügönüp kalat caşınız (folk.)*: “başınız uçar, ömrünüz sonuna erer”; gözyaşı; *çolok caş*: “bir damla gözyaşı”; *közünön çolok-caş çıktı*: “gözünden yaş damlaları aktı”.

**TTü. yaş**

(I) 1. Doğuştan beri geçen ve yıl birimi ile ölçülen zaman: “*Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.*” -C. S. Tarancı. 2. Hayatın çeşitli evrelerinden her biri, çağ: “*Genç yaşında. Kızımızı yetiştirdik bu yaşa getirdik.*” -M. Yesari. 3. Bir kurum, bir kuruluş, düzen vb.nin kurulduğundan bu yana geçen zaman: *Yetmiş beş yaşına basan Türkiye Cumhuriyeti*. 4. *meteor*. Bir gök cisminin oluşmaya başladığı günden bugüne kadar geçirdiği zaman süresi.

(II) 1. Nemli, ıslak, kuru karşıtı. 2. Kendi suyunu, canlılığını yitirmemiş, kurumamış, kurutulmamış, taze. 3. *a*. Gözyaşı: “*Bu kararı söyleyen sesin tesiri gözlerimizi yaşla doldurdu.*” -H. S. Tanrıöver. 4. *argo* Kötü: *Bugün işler yaş*. 5. *argo* Zor.

## 27. Krg. *cin* / TTü. *cin*

### Krg. *cin* (KS I, 216)

(I) *Ar.* Cin, şeytan, ifrit; *cini karmadı*: “cin tuttu”; *cinime tiybe!*: “beni hırslandırmak”; *cinime tiyseñ*: “eğer beni hırslandırırın, kızdırırın”; *baylatma cin*: “son derece taşkınlık etme”; *çin ooruu*: “ruhî hastalık”; *bakşı cinin çakırdı (folk.)*: “şaman ruhlarını çağırdı”; *cinin kaktı*: “burnunu kırdı” (kibrini giderdi); “akıl aşsa”, *cin bolot (ats.)*: “insan fazla akıllı olursa, delice olur”.

(II) Midenin içinde bulunan şey; *töö cinin bürküp iydi*: “deve yediğini çıkardı” (tükürdü); *bok cin*: “bağırsakların ve midenin içinde bulunan nesne”; *kan tök dese, cin tökkön (folk.)*: “akılsızca gayret gösterdi” (harfiyen: ona kan dök denildikte, midesini boşaltıyor.)

### TTü. *cin*

(I) *Ar.* 1. Dinî inanişaya göre duyularla kavranamayan, insanlar gibi irade ve anlama yeteneğine sahip, ilahî emirlere uymakla yükümlü tutulan yaratık. 2. Masallarda göze görünmeyen, türlü biçimlere girebilen, iyilik de kötülük de yapabilen yaratık. 3. *mec.* Akıllı, zeki, uyanık kimse.

(II) *İng.* Buğday, arpa, yulaf vb.nden elde edilen ve ardıçla kokulandırılan bir tür alkollü içki, ardıç rakısı.

(III) *esk.* Pamuklu, kalın kumaştan giysi veya pantolon.

## 28. Krg. *cön* / TTü. *yön*

### Krg. *cön* (KS I, 227)

1. Sade, basit, ehemmiyetsiz, şöyle böyle; *bu kaday suu? cön ele suu*: “bu nasıl sudur? Bu, sadece sudur”; *cön ele*: “böylece, işsiz”; “sebepsiz”; *cönkaydı*: “ehemmiyetsiz, boş”; *bul cönkaydı aytilgan söz emes*: “bu boş söz değildir”; *cön*

*saldı*: “değersiz, ehemmiyetsiz, böylece, sadece”; “durup dururken”. 2. İstikamet, yön, taraf; *cön şilte*:- “istikameti göstermek”; “yol göstermek”; *cöngö sal*:- “yoluna koymak, düzeltmek”; *cön ber*:- “nasihat vermek, doğru yolu göstermek, akıl vermek”; *kaysı cöndü?*: “hangi yönden?”; *kaysı cöndö bolso dagı*: “ne taraftan olursa olsun, her taraftan”; *tömöndögü cöndördö kelişim tüzüşöt*: “aşağıdaki hususlarda anlaşmaya bağlıyorlar.” 3. Kaideye uygun, doğru; normal, *cindisiñbi, cönsünbü?* (*folk.*): “akıl başında mı yoksa çıldırdın mı?”; *bul kılğan işiñ cön*: “bunu doğru yaptın, iyi hareket ettin”; *cöngö keltir*:- “yoluna koymak, doğru bir istikamet vermek, tanzim eylemek”, *cön bilgi kişi* yahut *cön bilgiç*: “bütün nizam ve usulleri (halk âdetlerini, muamele edeplerini vs.yi) bilen kimse”; bir *ayıldın cön bilgisi oşol*: “bu, bütün köyde en anlayışlı bir kimsedir”. 4. Halim, sâkin; *cön otur*: “rahat otur!”; *cön cür!*: “gidişatında nezakete riayet et!”; *cön bol*:- “sükûnet bulmak, dinmek”; “susmak”. 5. Menşe, kök; *atı cönü belgisiz*: “adı sanı belirsiz”; “soyu sopy belirsiz”; *atcönüñ kim eken cigit?* (*folk.*): “delikanlı, adın sanın nedir?”; *cönüñördü bilgizgile!*: “kim olduğunu bildir!”

### **TTü. yön**

1. Belli bir noktaya göre olan yer, taraf. 2. Bir şeyin belli bir noktaya baktığı yan, veçhe: *Binanın batı yönü*. 3. Bir yere gitmek için izlenen yol, cihet, istikamet: *Bolu yönüne*. 4. *mec.* Tutulacak, izlenecek yol: “*Bu yönde yapılacak araştırmalardan tiyatro tarihimiz için daha başka ipuçlarının çıkması da kuvvetle muhtemeldir.*” -F. İz.

### **29. Krg. curt / TTü. yurt**

#### **Krg. curt** (KS I, 234)

1. Halk; tebaa; *cıyılğan curt*: “toplu halk”; *eli menen curtun cıydı*: “halkını topladı”. 2. Ülke, öz memleket, vatan; *ata curtı* : “baba yurdu, öz vatan”. 3. *Okuu curtı*: (*esk.*) “yüksek mektep”.

**TTü. yurt**

1. Bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası, vatan: *Türk yurduna Türkiye denir.* 2. Memleket: “*Gerideki yurdunu on beş günden fazla boş bırakmak istemez.*” -F. R. Atay. 3. Bakıma ve barınmaya muhtaç bir grup insanın oturduğu, yetiştirildiği veya bakıldığı kurum: *Güçsüzler yurdu.* 4. Göçebe Türklerin oturduğu çadır. 5. Öğrencilerin kaldığı, barındığı yer. 6. *mec.* Diyar: *Bu köy pehlivanlar yurdudur.* 7. *mec.* Bir şeyin ilk veya çok yetiştirildiği yer, vatan. 8. *hlk.* Yörüklerin yazın veya kışın oturdukları yer. 9. *esk.* Sahip olunan arazi, emlak.

**30. Krg. dere / TTü. dere****Krg. dere** (KS I, 306)

*Far.* Dar boğaz, dar geçit, derbent.

**TTü. dere**

1. *coğ.* Genellikle yazın kuruyan küçük akarsu: “*Bu ensiz tahta köprü altında ince dere.*” -E. B. Koryürek. 2. *coğ.* Bu akarsuyun yatağı. 3. *coğ.* İki dağ arasındaki uzun çukur. 4. Damlarda yağmur sularını toplayarak oluğa veren çinko veya kiremit yol.

**31. Krg. dil / TTü. dil****Krg. dil** (KS I, 309)

*Far.* Kalp; *can dili menen:* “canî dilden”; “büyük memnuniyetle”, *diliñdi suutpa memnuniyetle;* *dilindi suutpa* yahut *dili boyundu suutpa:* “sukut-u hayâle uğrama”; *candilimdi berip işteymin:* “özenle, dikkatle canla başla çalışıyorum”.

**TTü. dil**

(I) 1. Ağız boşluğunda, tatmaya, yutkunmaya, sesleri boğumlamaya yarayan etli, uzun, hareketli organ, tat alma organı: “*Ağzımı dolduran kocaman dil, kelimelere yer*

*bırakmıyor ki...*” -Y. Z. Ortaç. 2. Birçok aletin uzun, yassı ve çoğu hareketli bölümleri: *Terazi dili*. 3. Büyükbaş hayvanların haşlanıp pişirildikten sonra yenebilen dili: “*Birkaç dilim ekmek, ince bir iki dilim peynir veya dil, bazen de haşlanmış bir sebze yemeği.*” -S. F. Abasıyanık. 4. Ayakkabı bağlarının ayağı rahatsız etmemesini sağlayan ve bağ altına rastlayan saya parçası. 5. *coğ*. Kıstak. 6. *den*. Makaraların ve bastıkların içine yerleştirilmiş olan, üzerinden geçirilen halatı istenilen yöne çevirmeye yarayan, çevresi oluklu, küçük döner tekerlek: *İki dilli makara*. 7. *müz*. Bazı üflemeli çalgılarda titreşerek ses çıkaran ince metal yaprak. 8. *hık*. Anahtar.

(II) 1. İnsanların düşündüklerini ve duyduklarını bildirmek için kelimelerle veya işaretlerle yaptıkları anlaşma, lisan, zeban: “*Dilinden Anadolulu olduğu ancak belli oluyordu.*” -S. F. Abasıyanık. 2. Bir çağa, bir gruba, bir yazara özgü söz dağarcığı ve söz dizimi: “*Halk dilinin günebakan ismini verdiği bu çiçek, güneşe âşıktır.*” -H. S. Tanrıöver. 3. Belli mesleklere özgü dil: *Hukuk dili*. 4. Düşünce ve duyguları bildirmeye yarayan herhangi bir anlatım aracı: *Müzik dili*. *Yazı dili*. “*Hiçbir zaman onların arasına katılabilecek bir dil bulamadım.*” -R. Mağden. 5. *tar*. Sorguya çekilmek için yakalanan tutsak.

(III) *Far.esk*. Gönül, yürek.

### 32. *Krg. el / TTü. el*

***Krg. el*** (KS I, 324)

1. Kabile ittihadı; soy; kabile; halk, millet; *el kayda köçöt*: “hanım böceği”; *eli cer*: “vatan; öz ülke”; “öz halk”; *el komissarı*: “halk komiseri” (Vekil); *el komissariyatı*: “Halk komiserliği” (Vekâlet); *el biyleri (esk.)*: “mahkemelerde jüri heyeti.” 2. Soydaş (aynı kabile ittihadına, dahil olan). 3. Sivil: ahali. 4. Memleket; devlet; *çet el*: “yabancı millet”; “yabancı ülke”; “sınır dışı”; *çet elderde*: “yabancı memleketlerde”; “sınır dışında”.

### TTü. el

(I) 1. *anat.* Kolun bilekten parmak uçlarına kadar olan, tutmaya ve iş yapmaya yarayan bölümü: “*El var, titrer durur, el var yumuk yumuk / El var pençe olmuş, el var yumruk*” -Z. O. Saba. 2. Sahiplik, mülkiyet: *Elden çıkarmak. Elimdeki bütün parayı bu eve yatırdım.* 3. Kez, defa. 4. İskambil oyunlarında oynama sırası. 5. İskambil oyunlarında her bir tur. 6. Yönetim, baskı, etki: *Bu topraklar düşman elinden kurtarıldı.* 7. Bazı nesne ve araçların tutmaya yarayan bölümü: *Kapı eli.*

(II) Yakınların dışında kalan kimse, yabancı: “*Kâtip benim ben kâtibin el ne karışır!*” -Halk türküsü.

(III) 1. Ülke, yurt, il: “*Çöller, Yemen ellerinden betermiş.*” -A. Gündüz. 2. Halk, ahali. 3. *hık.* Oba, aşiret: “*Kalktı göç eyledi Afşar elleri / Ağır ağır giden eller bizimdir*” -Dadaloğlu.

### 33. Krg. eşik / TTü. eşik

**Krg. eşik** (KS I, 342)

1. Kapı ağzı; kapı; kişi eşinde (*mec.*) başkasının kapısında (ücretli) çalışma; birisinin hizmetinde bulunma; *kişi eşiginde kün ötkön kedey*: “başkasının kapısında hizmet etmekle hayatı geçmiş fakir adam”; *eşik çiy*: “çiy sazından kapı perdesi”; *eşik tış*: “eşik çiyi dış yandan örten keçe parçası”; *eşiktiñ moyunu*: “kapı perdesinin dar üst kısmı”; *eşiktiñ iyni*: “kapı perdesinin omuzları” (onun yukarıdaki dar kısmını başladığı yer); *eşik sal*: “kapı asmak”; *eşikke çık-*: “evden çıkmak”; *eşik tart-*: 1) kapı açmak; 2) *mec.* (odadan, evden) çıkmak; *eşik ağa (tar.)*: “Orta Asya hanlıklarında muvazzaf bir şahsiyet: memur” (kapı ağası); 2. Eşikte: (evin, odanın) dışarısında, avluda; *eşikten*: “dış taraftan” (avlu tarafından vs.); *eşikteri otun ketirip keldi*: “dışarıda odun kırıp geldi”.

### TTü. eşik

1. Kapı boşluğunun alt yanında bulunan alçak basamak: “*Sofaya açılan kapının eşiğine gelmişti.*” -T. Buğra. 2. Kapı ağzında basamağın konulabileceği yer: “*Adımlarını eşikten atarken saraydan ne vakit ve ne duygularla çıkacaklarını kendileri de bilmiyorlardı.*” -R. E. Üneydin. 3. *mec.* Başlangıç yeri, başlangıç noktası, yakını: *Dünya yeni bir ekonomik bunalımın eşiğinde.* 4. *coğ.* Karalar üzerinde veya deniz diplerinde birbirine komşu iki çukurluğu ayıran tümsek biçiminde, üzeri çoğu kez düz kabartılar. 5. *müz.* Telli çalgılarda üzerine tellerin bindiği köprü. 6. *ruh b.* Bir tepkinin başlamasında, ortaya çıkmasında etkili olan ruhsal, fizyolojik nokta.

### 34. Krg. irakmat / TTü. rahmet

**Krg. irakmat** (KS I, 356)

*Ar.* Şükran, teşekkür, Allah razı olsun!: *ataña irakmat!*: “aşk olsun sana!”.

### TTü. rahmet

*Ar.* 1. Birinin suçunu bağışlama, yargılama, merhamet etme: *Allah rahmet eylesin.* 2. *hlk.* Yağmur: “*Kubbedeki açıktan rahmet yağar, güneş vurur.*” -A. H. Tanpınar.

### 35. Krg. kabak / TTü. kabak

**Krg. kabak** (KS I, 308)

(I) 1. Gözkapağı; *kabagı carık* yahut *kabagı açık*: “şendir, keyiflidir”; *kabagım kasım debeyt*; *kabaktan kar caadır*: “gözkapağından kar yağdırmak, somurtkan ve muzlim bir suratla bakmak”; *kabagına kar caap kalıptır*: “keyfi yerinde değildir”; *kabagı biyik* yahut *car kabak*: “kaşları çatıktır”; *kabak bürkö* yahut *kabak tüy-*: “kaşlarını



çatmak”; “surat asmak”; “somurtmak”; *kabagı cabık*: “kaşları çatık”; “abûs”. 2. Oyuk; kazıntı; çukur; derin dere.

(II) Kabak; *aş kabak*: “balkabağı”; *suu kabak*: “su için balkabağı”.

### TTü. *kabak*

1. Kabakgillerden, sürüngen gövdeli, sarı çiçekli, birçok türü olan bir bitki (*Cucurbita*). 2. Bu bitkinin türlerine göre yemeği ve tatlısı yapılan ürünü. 3. Esrarkeşlerin kullandığı bir çeşit nargile. 4. *müz*. Kabak kemane: “*Siperin içinde birkaç nefer ayakta ileriye bakıyor, öbürleri aşağı oturmuş konuşuyorlar, gülüyorlar, türkü söylüyorlar, kabak çalıyorlar.*” -Ö. Seyfettin. 5. Ham, tatsız (kavun, karpuz). 6. Tüysüz, dazlak: “*Kaba kabak gibi tıraşlı!*” -H. E. Adıvar. 7. Dişleri aşınarak yüzeyi düzleşmiş olan (taşıt lastiği). 8. *mec*. Bilgisiz, görgüsüz, kaba. 9. *hlk*. Kısa boynuzlu hayvan.

### 36. Krg. *kar* / TTü. *kar*

#### Krg. *kar* (KS II, 402)

(I) 1. Kar; sarı kar: dağlarda ilkbaharda yahut yaz sonunda yağan kar; 2. Yaş (küçük çocuk veya hayvan yavrusu için); *eki kar baskan*: 1) iki yaşına basmış; 2) *mec*. görmüş geçirmiş, kurnaz; *bir kar baskan*; “bir yaşında olan”.

(II) *Far*. Zillete uğrayan, hor görülen; *ölgüçö eştemeden kar bolboldu*: “ölünceye kadar hor ve hakir olmadı, zaruret ve hakaret görmedi”.

#### TTü. *kar*

Havada beyaz ve hafif billurlar biçiminde donarak yağan su buharı: “*Kıştı, yerler iki karış kar tutmuştu.*” -T. Buğra.

### 37. Krg. *karındaş* / TTü. *karındaş*

**Krg. *karındaş*** (KS II, 409)

(I) 1. Erkek kardeş tarafından yeğen kız (amcadan küçük olmak şartıyla). 2. (Büyük erkek kardeşe nisbeten, hemşireye nisbeten değil) Küçük kız kardeş. 3. Akraba.

(II) *Rus.* Kurşun kalem.

### TTü. *karındaş* / *kardeş*

1. Aynı anne babadan doğmuş veya anne babalarından biri aynı olan çocukların birbirine göre adı: *Öz kardeş. Üvey kardeş. Kız kardeş. Erkek kardeş.* 2. Yaşça küçük olan çocuk. 3. *ünl.* Adı bilinmeyen kimselere söylenen bir seslenme sözü. 4. *mec.* Aralarında değer verilen ortak bir bağ bulunanlardan her biri: *Din kardeşi. Yol kardeşi.*

### 38. Krg. *kaş* / TTü. *kaş*

**Krg. *kaş*** (KS II, 414)

(I) 1. Kaş; *kerme kaş* yahut *kıyma kaş*: “yay gibi kaş”; “yay kaşlı”, “kara kaş”: “kara kaşlı”; *kaş karaydı* yahut *kaş karardı*: “karanlık çöktü, akşam oldu”; *kün batıp, kaş karayanda*: “güneş batıp, karanlık çökmeye başladığında”; *kaş karayıp, el cattı*: “karanlık çöktü, halk uyumaya yattı”; *Kırgız brigadası köz menen kaştın arasında öskön*: “Kırgız livası bizim gözümüzün önünde büyüdü”; *kaş kabaktarın kaykap, içki sırların tartıp koy*: “hareketlerini dene ve iç sırlarını öğrenmeye çalış”; *kaşında*: “üzerinde, yanında”; *kaşıma*: “yanıma”; *baş kaşında bol-*: “yakından iştirak ederek bir şeyin yanında hazır bulunmak”; *kirpigim kaşım* (yahut *kabağım kaşım*) *debeyt*: *kirpigim kaşım* yahut *gözkapağım kaşım* demiyor yani, aldırıyor”; *mindan tap taza kutulat, kirpigim kaşım debeyt*: “bundan ter temiz kurtulur, ona vız gelir”; *kas serp-* (yahut *kaş ur-*): (kırıtarak) “kaş seğirtmek, oynatmak”; *kaş tartıpay*: “göz kırpmadan, cesaretle, atılganlıkla”. 2. *Eyer kaşı*; *eyerdin kaşın taanıtı*: “hakkından geldi” (*harf*:

ona eyer kaşını tanıttı); *mından eyerdin kaşın taanıp cürsün*: “bundan böyle hatırında tutsun”.

(II) (Seyrek kullanılır.) Taş.

(III) *Kaştay* (yahut *kaş-taştay*) *tunuk suu*: “çok duru su”.

### TTü. kaş

1. *anat*. Gözlerin üzerinde kemerli birer çizgi oluşturan kısa kıllar: “*Aşçıbaşı, kırçıl kaşlarını biraz daha çatıp karşıma çömeliyor.*” -Y. Z. Ortaç. 2. Kemerli ve çıkıntılı şey veya yer: “*Altın yüzük yaptırdım, kaşı sensin sevdiğim*” -Halk türküsü. 3. Sarp kayalık, uçurum. 4. Eyerin ön ve arkasındaki çıkıntılı bölüm. 5. *hlk*. Duvar, bağ ve bahçelerde toprak yığarak yapılan sınır, set.

### 39. Krg. kat / TTü. kat

#### Krg. kat (KS II, 416)

(I) *Ar*. Mektup, ayız; *col kat*: “yol vesikası” (hareket emri); *til kat*: “imzalı makbuz”; *işenim kat* yahut *elçilik kat*: “itimatname”; *kat-çot (kon.)* “okur yazarlık”; “tahsil görmüş olmaklık”; *al kat bilet*: “o, okuma yazma biliyor”; *katka sal*: “haciz koymak, eşyayı müfredatiyle kaydetmek”; *maldı katka saldır*: “hayvanları bir bir kaydettir”; *kat taşuuçu*: “mektupları dağıtan müezzi”; *tuyak kat*. 2. *Çöp kat*: “kitap içine konulan beldek”.

(II) Tabaka, sıra; *cer kulağı ceti kat*: (*ats.*) “dünya yayıntı ile doludur” (*harf.*: yerin kulağı yedi kattır.); *kat kat*: “tekrar tekrar; “birkaç kat”; *kat buyuruk etiş (gram.)*: “fiilin ettirme (akusatif) şekli”.

### TTü. kat

(I) 1. Bir yapıda iki döşeme arasında yer alan daire veya odaların bütünü: “*Yemekten sonra evin üst katında, ocaklı bir odaya çıktık.*” -S. F. Abasıyanık. 2. Bir yüzey

üzerine az veya çok kalın bir biçimde, düzgün olarak yayılmış bulunan şey: *Bir kat yufka, bir kat peynir*. 3. Üst üste konulmuş şeylerden her biri, tabaka. 4. Giyeceklerde takım: “*Birer kat elbise ile kalacağız.*” -A. Gündüz. 5. Apartman dairesi. 6. Ön, yan: “*Salim, Sait Faik'in Yaşar Nabi katındaki telif ücretini artırmakta büyük rol oynamıştır.*” -S. Birsnel. 7. Huzur. 8. Bükülen veya kıvrılan bir şeyin her kıvrımı: *Kumaşın katı*. 9. Makam, mevki. 10. Kez, defa, misil: *Bu, ondan iki kat pahalı*. 11. jeol. Katman. 12. mat. Tekrarlanan bir sayının toplamı: 6, 9, 12 ve 15 sayıları 3 sayısının katlarındandır.

(II) *Ar. esk.* 1. Kesme, kesilme. 2. İlgiyi kesme. 3. Sonuca bağlama, bitirme. 4. *ed.* Kesme.

#### **40. Krg. katık / TTü. katık**

**Krg. katık** (KS II, 417)

(I) Ekşimiş süt, yoğurt.

(II) *Kol katık*: “ele yapışan hamurdur, ki bunu oğup düşürdükten sonra toplayıp küçük bir pide şeklinde pişirirler” (adet olduğu üzere, gelinlik kıza bu gibi ekmeği vermezlerdi; çünkü verildiği takdirde beceriksiz olacağını zannederlerdi).

#### **TTü. katık**

1. Ekmekle karın doyurmak gerektiğinde, ekmeğe katılan peynir, zeytin, helva vb. yiyecek: “*Birkaç günlük ekmeğini, katığını köyden getirirdi.*” -Halikarnas Balıkcısı.  
2. Yağı alınmış yoğurt, ayran.

#### **41. Krg. kayık / TTü. kayık**

**Krg. kayık** (KS II, 420)

(I) Dikiş yeri, iğne ardı dikiş.

(II) Kayık, sandal.

(III) Donmak, baygın bir hale gelmek.

**TTü. kayık**

1. *den.* Kürek veya yelkenle yürütülen ufak tekne: “*Halk arabalarla, kayıklarla, yaya olarak oralara kadar geliyor ve bu ağaçların altına dağılıyordu.*” -A. H. Çelebi. 2. *sf.* Bir yana kaymış: “*Çiçekli kumaştan, büzgülü, yakası kayık bir elbise dikti.*” -L. Tekin.

**42. Krg. kayış / TTü. kayış**

**Krg. kayış** (KS II, 422)

(I) Kayış; *caş kayış*: “çiğ kayış”; *bel kayış*: “belkayışı”.

(II) 1. Bükülmek, eğilmek. 2. Birisinin derdini anlayıp hareket etmek, ihtimam göstermek; dikkat ve itina etmek. 3. Direnmek; *kayışıp bolboy kaldı*: “inat etti ve kendisine karşı hiçbir çare bulunmadı”.

**TTü. kayış**

(I) 1. Bağlamak, tutmak veya sıkmak amacıyla kullanılan, dar ve uzun kösele dilimi: “*Şapkası yere düşmüş, yakası yırtılmış, kılıcının kayışı kopmuştu.*” -Ö. Seyfettin. 2. Kol saatinin bileğe bağlanmasını sağlayan, deriden yapılmış gereç. 3. Ustura bilenen cilalı kösele.

(II) Kayma işi.

### 43. Krg. keçe / TTü. gece

#### Krg. keçe (KS II, 428)

(I) Sersem, anlayışsız, gabi; *keçeniñ tilin enesi bilet (ats.)*: “sersem dilini annesi anlar”.

(II) Kiyim ve azık sözlerinin tekidir; *kiyim-keçe*: “her nevi giyim, eski püskü elbise”; *azık-keçe*: “erzak, yiyecekler”.

(III) 1. Dün; geçenlerde; *keçe küni*: “dünkü gün, dün”; *keçeye küni keçide*: “dün akşam”. 2. Akşam; *bülöo zook keçeesi*: “aile suvarisi”.

#### TTü. gece

1. Genellikle saat 22'den itibaren gün ağarınca kadar geçen süre, tün, şeb: “*Kel Hasan kumpanyası o gece bir komedi dram oynuyordu.*” -O. C. Kaygılı. 2. Bu süre içindeki karanlık. 3. Eğlence, anma vb. amaçlarla geceleyin düzenlenen toplantı: “*Bütün çalgıları, dansları, şarkıları ve bütün külfetleriyle o geceler geldi çattı.*” -Y. K. Karaosmanoğlu. 4. Geceleyin: “*Yalnız gece oynatılan kuklalar da vardır.*” -M. And.

### 44. Krg. kem / TTü. kem

#### Krg. kem (KS II, 435)

*Far.* Daha az, eksik; daha fena; eksiklik, kusur; *eñ keminde*: “en azı, asgarî”; *artık kemi cok*: “ne fazla, ne eksik, tam”; *seni kiyimden cetamaktan kem kıldımby?*: “giyimle ve yemen-içmen hususunda bir eksiklik yaptım mı?”; *kay ceriñde kemiñ bar!* (*folk.*) “neyin eksik?”; *başkadan bir ceriñ kem emes*: “başkalarında hiçbir yerin eksik değildir”; *bulardın alardan kay ceri kem?*: “bunların ötekilerden nesi eksik?”; *al el içinde kemdin tukumunan bele?*: “onun soyu daha mı kötüdür?”; *kem-ketik*; *kem-kem*: “tedricen azar”; *azar*; *o, kem!*: “vay, miskin!”; *kem bolbo!*: (başkalarından)

“aşağı olma! Geri kalma!”; *cumuşuñdun eç kem ceri cok*: “senin yaptığın işin hiçbir eksigi yoktur”.

**TTü. kem**

*Far.* 1. Noksan, eksik: *Kem akçe*. 2. Kötü, fena (göz, söz vb.).

**45. Krg. kemik / TTü. kemik**

**Krg. kemik** (KS II, 436)

*Bor kemik*: “kemik üzerindeki, yağla örtülmüş kıkırdak” (ki gayet lezzetli sayılmaktadır); bor kemik kemir-: 1) kemiğin kıkırdağını kemirmek; 2) *mec.* büyük haz duymak, bir şeyden, zevkalmak, hoşlanmak.

**TTü. kemik**

1. *anat.* İnsanın ve omurgalı hayvanların çatisını oluşturan türlü biçimdeki sert organların genel adı: “*Kemikten bir tahta gibi gıcırdayarak Nihat yerinden kalktı.*” - P. Safa. 2. Bu sert organdan yapılmış: *Kemik tarak*.

**46. Krg. kent / TTü. kent**

**Krg. kent** (KS II, 439)

*Far.* Oturaklık yeri, meskûn mahal, şehir.

**TTü. kent**

1. Şehir: “*Paris gibi bir kentte, bu hatırlamalar, karamsarlığa sürükler insanı.*” -N. Cumalı. 2. *esk.* Site.

#### 47. Krg. *kep* / TTü. *kep*

**Krg. *kep*** (KS II, 439)

(I) *Far.* Söz, kelime; konuşma; ciddi söz: *kep ur-* yahut *kep uruş* yahut *kep sal-*: “sohbet etmek, çene çalmak”; *kep uruşup olturduk*: *kep ce-*: “söz dinlemek; başkasının sözüne hürmet etmek”; *kep cebey ele aytışa beret*: “söylenen söze kulak asmadan boyuna münakaşa ediyor”; *kepke kel-*: “uyuşmak, nasihatlere kulak asmak, uysal almak”; *kep calgız anda emes*: “işin özü yalnız onda değil”; *ooz menen aytuu eş kep emes*, *kep kol menen birdey iştüöçülükto*: “yalnız lâfla olmaz”; “işle göstermek lâzımdır”; *kepten kep çıgıp*: “söz sözü çekerek”; *şıldıñdı koyup, kebiñdi ayt!*: “şakayı bırakıp, ciddî konuş!”: *al emi kep-keñeşte çok (mec.)* “onun lakırdısı bile yok”: “papucu dama atılmış”.

(II) Şekil, giyim, libas, maske; *üydün kebi cakşı*: “evin şekli iyi”; *kep cıgaç*: “kunduracı kalıbı”; *bürküt kep* yahut *kep baştık*: “keçeden bir torbadır, ki onun içine yakalanan yırtıcı kuşu koyarlar”; *kep takıya*; *kep çaç*: “eleçek’in aşağı, yani baş üzerine konulan kısmı”.

#### TTü. *kep*

*İng.*1. Başlık, sipersiz şapka. 2. Asker şapkası. 3. Hemşirelerin giydiği başlık. 4. Bazı törenlerde profesör ve öğrencilerin giydikleri özel başlık.

#### 48. Krg. *kesim* / TTü. *kesim*

**Krg. *kesim*** (KS II, 443)

1. Kesilmiş parça; parça; bir kesim et: bir parça et; *bir kesim nan*: “bir dilim ekmek”.  
2. Mahkeme kararı, cezanın tayin edilişi, hüküm; *kesim kes-*: “hükmetmek”; “mahkemede karar çıkarmak”; *kesim mal*: (*tar.*) (niza maddesi hırsızlık mı, karı ayartma mı ve başkası mı, ne olursa olsun) “dava edilenin dava edene, tazminat olmak üzere, ödediği hayvan yahut para”.



**TTü. kesim**

1. Kesme işi. 2. Bölüm, parça, kısım, sektör: “*Oyunlar aruz ve hece olmak üzere iki kesime ayrılmıştı.*” -M. And. 3. Bölge. 4. Kesme zamanı: *Ders kesimi*. 5. İşaretlenmiş belli yer: *Gemi, su kesiminin üstünden yaralandı*. 6. Terzinin belli bir ölçü ve örneğe göre kumaşa biçim verme işi, fason. 7. *tar*. Hazineye ait herhangi bir gelirin belli bir bedel karşılığı keseneğe verilmesi, mukataa. 8. *hlk*. Boy pos, endam. 9. *hlk*. Pazarlık, anlaşma.

**49. Krg. kış / TTü. kış****Krg. kış** (KS II, 462)

(I) *Far*. Tuğla; *bok kış*: “tezekten yapılan kerpiç”; *kış kuy-*: “kerpiç yapmak”.

(II) Kış (mevsim); *kış*: *kışın*; *cayı kışı*: “kışın ve yazın, bütün sene”; *kış küröo kirip keldi*: “soğuk kış geldi”; *kışında*: “kışın”.

**TTü. kış**

(I) 1. Kuzey yarım kürede 22 Aralık-21 Mart tarihleri arasındaki zaman dilimi, sonbaharla ilkbahar arasındaki soğuk mevsim: “*Kıştı. Yerler iki karış kar tutmuştu.*” -T. Buğra. 2.*mec*. Çok soğuk hava.

(II) Tavuk vb. kümes hayvanlarını kovalamak için çıkarılan ses.

**50. Krg. kiyik / TTü. geyik****Krg. kiyik** (KS II, 475)

(Domuz müstesna olmak üzere) Bütün çatal tırnaklı yabanî hayvanlar; *kiyik atıp, et berbese, toodagısı cakşıt (ats.)*: “kiyik vurup da etini vermezlerse, dağda sağ ve esen dolaşan kiyik daha iyidir, makböldür”; *kişi-kiyik*: “vahşî insan”.

## TTü. *geyik*

1. Geyikgillerden, erkeklerinin başında uzun ve çatallı boynuzları olan memeli hayvan (*Cervus elaphus*). 2. *argo* Karısının veya bir kadın yakınının ihanetine uğramış erkek.

## 51. Krg. *kol* / TTü. *kol*

**Krg. *kol*** (KS II, 478)

(I) 1. El, el pençesi; *eki kolun booruna alıp*: “iki elini göğsüne kavuşturarak”; *kolun boorgo aldı*: 1) (sağ) elini bağrına bastı; 2) *mec.* Tam muvafakat gösterdi; *koldo bar*: “varlıklı, hali vakti yerinde olan”; *koldo cok*: “yoksul, fakir”; *kol başı*: “el pençesi, yumruk”; *kolu-coluñ boş*: “sen büsbütün serbestsin” (istediğin yere gidebilirsin); *kolu küçü cok*: “kuvveti-gücü yok”; *koldon kel*: “elden gelmek”; *kolunan kelişinçe*: “elinden geldiği kadar”; *koldon keltir-*: (birisine) “kumanda etmek”; *al meni kolunan keltire albayt*: “o bana kumanda edemez, o beni istediği gibi kullanamaz”; *kol karmaş-* yahut *kol alış-*: “el tutuşmak, birbirinin ellerini tutmak”; *kol karmaşıp* yahut *kol alışıp*: “el ele vererek, el birliğiyle”, *kol koy* (önde gelen datif ile birlikte): 1) imza atmak, imzalamak, 2) muvafakat etmek, liyakatini tanımak; *kol tiy*: “fırsat bulmak” (el değmek); *kolum tiyse*: “eğer elim değerse”; *cum ustan kolum tiybeyt*: “işten elim değmiyor” (vakit bulamıyorum); *kol tiybes*: “dokunulmaz mülk”; *kol cuu-*: 1) el yıkamak. 2) *mec.* Bir şeyden mahrum olmak (önce gelen ablatif ile birlikte); *cut cılı maldan kol ouup kaldık*: “cut (dondan ve yem kıtlığından kütle halinde hayvan kırılması) yılında hayvanlardan mahrum olduk”; *kol cuuguz-* yahut *kol cuudur-*: 1) el yıkatmak; 2) *mec.* mahrum eylemek (önce gelen ablatif birlikte); *kol kabış*, *kol üz-*: “alâkayı kesmek”; *coldoştorunan kol üzüp dayının taptırpay ketti*: “arkadaşlarıyla alâkasını keserek, malûm olmayan bir tarafa gitti”; *kol kötör-*: “el kaldırmak, açık rey vermek”; *kol kötörüü*: “el kaldırma”; “el kaldırma suretiyle rey verme”; (*esk.*) “rey verme”; *kol kötörüüdön kal-*: (*esk.*) “rey verme hakkından mahrum oldu”; *kol kötörüügö akısı cok* yahut *kol kötörüügö akışız*: (*esk.*) “rey verme hukukundan mahrum”; “rey verme hukukuna mâlik olmayan”; *kol sal*: 1) el atmak, saldırmak; 2) bir işe karışmak; *uuru malga kol saldı*: “hırsız hayvanlara hücum etti”;

*kol sal-*: (*folk.*) “beraber yatma arzusunu ifade ederek, yatakta yatan kıza elle dokunmak, ilişmek”; *kol saluu* yahut *kol salış*: 1) hücum, saldırış, 2) karışma; *kol çabuu*: “el çırpma”; *kolmo kol*: 1) elden-ele; 2) el-ele; *kolmo kol sooda*: “peşin paraya alış-veriş”; *kol katık*; *kol kaytar*. 2. Ön bacak, ayak; *Tay-buurul mingen atının kolun bügüp kar adı (folk.)* “Tay-burulun bindiği atın ön ayağını büküp baktı”; *tört kol aksap*: “bütün dört ayağıyla aksayarak”; “büsbütün ayaksız kalarak”. 3. Parmak; *beş kolunday*: “beş parmağı gibi”; *üç kolunun başı menen tuuragan etten aldı*: “doğranmış etten üç parmağının ucuyla aldı”. 4. Kol altında: (el altında) “onun itaatında”.

(II) Ordu, askerî müfreze.

(III) Coğrafî isimlerde rastlanır: nehrin yatağı; nehrin vadisi, Karakol.

### **TTü. kol**

1. *anat.* İnsan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm. 2. Vücudunun bu bölümünü saran bölümü: “*Kara yağız oğlan yalandan gözlerinin yaşını pembe mintanının kollarına siliyordu.*” -O. C. Kaygılı. 3. Makinelerde tutup çevirmeye, çekmeye yarayan ağaç veya metal parça. 4. *anat.* Koyun, dana, kuzu vb.nde ön ayağın üst bölümü. 5. Ağaçlarda gövdeden ayrılan kalın dal. 6. *müz.* Bazı çalgıların elle tutulan sap bölümü. 7. Koltuk, divan vb.nin yan tarafında bulunan dayanmaya yarayan parça. 8. Bir şeyin ayrıldığı bölümlerden her biri, dal (I), kısım, şube, brans; *Türk Dil Kurumunun bilim ve uygulama kolları*. 9. *tar.* Karakol: “*Lakin böyle kardan yolların örtüldüğü bu gecede, koldan korku yoktu. Rahatça eğlenebilirlerdi.*” -R. H. Karay. 10. İş takımı, ekip, grup: “*Öteki koldaki iki hamlacıdan birisi acınacak bir zayıflıktaydı.*” -S. F. Abasıyanık. 11. *ask.* Kanat: *Sağ kol. Sol kol*. 12. Dizi, düzen: *Yürüyüş kolu*. 13. *den.* Bir halat oluşturan bükülmüş lif demetlerinden her biri.

## 52. Krg. *koyun* / TTü. *koyun*

**Krg. *koyun*** (KS II, 495)

1. Göğüsle, göğüs üzerine kavuşturulmuş olan ellerin arasındaki yer. Koyun, koltuk, kucak, göğüs; *kubançı koyuña batbayt*: “sevinci koynuna sığmıyor”; *ışık caş koyunuma tolót*: “sıcak gözyaşı koynuma doluyor” (bol bol gözyaşları dökmek); *koyum-koltuk*; “iç koynuna gir-“: “birisinin ruhuna hulul etmek” (itimadını kazanmak). 2. Ülker (yedi yıldızdan oluşan takım) ile Ay'ın birbirinin yanından geçtikleri zaman.

**TTü. *koyun***

(I) 1. *hay. b.* Geviş getirenlerden, eti, sütü, yapağısı ve derisi için yetiştirilen evcil hayvan (*Ovis aries*). 2. *mec.* Verilen buyruklara uyan, kendi kişiliğini gösteremeyen kimse.

(II) 1. Kollar arası, kucak: “*Ninem bizde bulunduğu zamanlar onun koynundan başka bir yerde yattığımı hiç bilmem.*” -Y. K. Karaosmanoğlu. 2. Göğüsle giysi arası: *Kesesini koynunda taşır*. 3. *mec.* Koruyucu, şefkatli çevre: *Hepimiz bu yurdun koynunda yetiştik*.

## 53. Krg. *kök* / TTü. *kök*

**Krg. *kök*** (KS II, 498)

(I) Kunduracı ipliği yerinde kullanılan sırım; keregeleri bağlamak için kullanılan ince kayış parçaları.

(II) 1. Gök; *kökkö çık-* (*mec.*): (göklere çıkmak) gelişmek, müreffeh olmak, tam bir bolluk içinde bulunmak. 2. Lâcivert, mavi; *mala kök*: *kök ala*: “tendeki morluk” (bere yeri); *kök şilti*: “pek yorulmuş, bitkin, kuvvetten düşmüş”; *kök şilti bolup, ölöyün dep cüröt*: “kuvvetten düşerek ölecek bir hale gelmiş”; *kök kıtan*: “balıkçıl kuşu”; *kök*

*meltey*. 3. Yeşil (bitki hakkında); yeşil taze ot. 4. *Ak kök*: “sütçülük ziraat ürünleri” (mahsulleri); *küz keldi, ak-köktü cıynadık*: “güz geldi, biz de süt ve ziraat mahsullerini hazırladık”. 5. *Karı-kök*: “ihtiyar ve genç”; *karı-köğü debey*: “küçüğünden büyüğüne kadar”; 6. *Kök başı (tar.)*: “sudan faydalanma işlerini tanzim eden şahıs”. 7. Kır (at donu); *kök at*: “kır at”; *kök cal*: “kır yeleli” (kurt; Destanda bahadırın sıfatı olarak sık sık kullanılır).

(III) (Yahut *kök bet* yahut *kök bettüü*) İsrar eden, sebatlı, inatçı; *kök bala*: “inatçı çocuk”; *er bolsoñ, kök bol, sözüngö bek bol (ats.)*: “yiğit olursan sebatlı ol, sözünün de eri ol!”.

### TTü. kök

(I) 1. *bit. b.* Bitkileri toprağa bağlayan ve onların, topraktaki besi maddelerini emmesine yarayan klorofilsiz bölüm. 2. *bit. b.* Süsünde olduğu gibi yer üstüne sap çıkaran çok yıllık yer altı gövdesi. 3. Bazı şeylerde dip bölüm: *Diş kökü*. 4. Sapiyla çıkarılan bitkilerde tane: *Üç kök maydanoz*. 5. *mec.* Dip, temel, esas: “*Ta gölden başlayan tipi ve fırtına Şebben'in sıcak evini kökünden sarsıyordu.*” -H. E. Adıvar. 6. *mec.* Kaynak, köken: “*Ölenle, son zamanları gevşeyen, azalan fakat kökleri mazinin sağlamlığı içinde kalan eski bir aşinalığım vardı.*” -A. Ş. Hisar. 7. *mec.* Bir kimseyi bir yere bağlayan manevi temel güçlerin bütünü. 8. *db.* Kelimenin her türlü ek çıkarıldıktan sonra kalan anlamlı bölümü: *Yaptırmak kelimesinde kök, yap-bölümüdür*. 9. *kim.* Olağan şartlarda çevresinden yalıtılamayan ancak birçok tepkimede nitelik değiştirmeden geçebilen atom kümesi. 10. *mat.* Denkleme bilinmeyenine yerine konulduğunda uygun düşen gerçek veya birleşik değer.

(II) *müz.* 1. Sazı kurmaya yarayan burgu. 2. Sap.

### 54. Krg. kör / TTü. kör

**Krg. kör** (KS II, 506)

(I) *Far.* Kör, ama; *kör aygır (mec.)*: “beceriksiz, hımbıl”.

(II) *Far.* Mezar, kabir; *kör oozunda*: “kabir yakasında” (ölüm döşeğinde); *kördöy*: siyah, siyahlık; *kördön suurup, körgö salıp tildeptir*: “alabildiğine sövüp saydı” (*harf.*: mezardan sürükleyip çıkararak, mezara yeniden koyarak küfür etti); *körbögönü kör boldu*: “görmediği kalmamış, görmüş geçirmiş” (*harf.*: o yalnız kabri görmemiş); *atañdiñ* (veya *atañ*) *körü!*: “sövme tabiridir” (*harf.*: babanın kabri); *körü küysün!*: “kabri yansın!”; *meni kör cerge cumşay beret*: “beni her işte kullanıyor, benden hıncını çıkarıyor”; *kayda barsa da, Mamaydın körü*: “nereye gidersen Mamayın kabrine rastlarsın”; *kör bayge*: “ölüyü hatırlama dolayısıyla tertip edilen at koşuları”; *teltoru attı berbeymin, kör baygege çarptıram (folk.)*: “doru atı vermiyorum, ben onu yogaşı koşusunda koşturacağım”; *kördön çıga kalganday*: (kabirden çıkıvermiş gibi) “ansızın, birden bire”.

### TTü. kör

*Far.* 1. Görme engelli: “Körü körüne duygululuk sanatçıyı da körün değneğiyle yolunu araması gibi zavallı duruma düşürür.” -N. Cumalı. 2. Keskinliği yeterli olmayan: “Günün birinde ihtiyar çoban koyunun birini kör bir makasla kırkıyordu.” -İ. H. Baltacıoğlu. 3. Az aydınlık veren: “Sahanlığın üstünde bir kör kandil yanıyordu.” -H. R. Gürpınar. 4. Kötü: “Vakıa bu kör siyaset yüziünden Türklük Rumeli'den çıktı.” -Y. K. Beyatlı. 5. *mec.* Arkası tıkalı olan veya işlek olmayan: *Kör sokak*. 6. *mec.* Olguları sezme ve kavrama yetisi, dikkati olmayan. 7. *mec.* Duyarlığını yitirmiş: “Muhitimiz bize karşı her an kör, sağır ve şuursuzdur.” -A. Ş. Hisar.

### 55. Krg. körük / TTü. körük

**Krg. körük** (KS II, 508)

(I) Güzellik, nefaset.

(II) Demirci körüğü; *koş köörük*: “çift körük”; *köörük bas-*: “körüğü basmak, körüğü işletmek”.

## TTü. körük

1. Ateşi canlandırmak için kullanılan ve açılıp kapandıkça içindeki havayı üfleyen araç: “*Bir taraftan ha bire körüğün ipini çekiyordu.*” -R. Enis. 2. Bazı araçların açılıp kapanabilir üst üste katlanmış bölümü: “*Biz faytonun körüğü altında fotoğraf çekmeye uğraşıyorduk.*” -N. Eray. 3. müz. Bazı müzik araçlarında hava vermeye yarayan, el veya ayakla işletilen meşin veya kâğıt bölüm: *Akordiyon körüğü.*

## 56. Krg. kulak / TTü. kulak

### Krg. kulak (KS II, 517)

(I) 1. Kulak; *kulakka il* yahut *kulak koy* yahut *kulak sal*:- “söz dinlemek”; *kulagina ilgen cok*: “kulak asmadı”; *sözünö kulak salbay*: “sözüne kulak asmadan”; *sözümö kulak koyboyt*: 1) benim sözümü dinlemiyor, 2) benim sözüme kulak asmıyor; *kulak tür*:- “dikkatle dinlemek, kulak kabartmak”; *kulagımdı kesip bereyin*: “gözüm kör olsun” (*harf*: kulağımı kesip vereyim); *kulagi uzun*: “olup bitenlerden haberdar olan kimse”; *uzun kulak*: “gizli haberler”; *közü açılıp kulagi uzardi*: “gözü açıldı ve kulağı uzadı” (daha iyi anlamaya başladı); *kulaktın kurçun kandır*:- “büyük bir zevkle dinlemek”; *kulaktan ürk*:- (yayıntıların, lâkırdıların tesiri altında) “sebepsiz paniğe kapılmak”; *kızıl kulak*: alır-satar, vurguncu, ihtikârcı, açık göz ve pişkin bezirgân; *kızıl kulaktık*: “şimdi anılan sözden mücerret ismidir”; *kozu kulak*: “kuzu kulağı” (bitki); *at kulak*: “kuzu kulağının büyüğü”; *ayuu kucum*; *börü kulak*: “dik duran kulaklar, dik kulaklı” (at); *ay kulak yalak*: “sığır kuyruğu otu”; *Verbashut şam kulak*: (atın) “dim-dik duran ince kulakları”; *şala kulak* (at hakkında) “düşük kulak”; *kalkan kulak*: “büyük yassı kulaklı”; *boorsok kulak*: “kısa kulaklı”; *kısa kulak sur kulak* (at hakkında): “koşuya tamamen hazır bulunan ve hiçbir eksikliği olmayan”; *kulak boo*: “hamutun oklarla iğri ağacı bağlamak için kullanılan iki tane kalın kayış” (koşum sırimı); *tegirmendin kulagi*: “değirmen taşını kaldırmak ve indirmek için bir aygıt”; *çüçü kulak*. 2. Telli musiki aletinin kulağı. 3. Kazanın kulpu; *kırk kulak kazan bar eken* (*folk.*): “kırk kulplu kazan varmış”. 4. (Çakmaklı tüfekte) Tetik.

(II) 1. Sulama kanalının kolları. 2. Akar su ölçü vahidi; *kulak* (yahut *arıktın kulagın*) *bayla*:- “suyu sulanacak yerlere akıtmak”. 3. Değirmenin yedek oluğu.

(III) *kon.* (rusça “kulak”) Ağa, zorba.

### **TTü. kulak**

(I) 1. *anat.* Başın her iki yanında bulunan işitme organı: “*Kulaklarımın uğultusu içinde, söylediği lakırtıların hiçbirini duymuyordum.*” -H. C. Yalçın. 2. *anat.* Bu organın, sesleri toplayıp içeriye almaya yarayan dış bölümü: “*Elleriyle kulaklarını tıkayıp yatağının yanında tortop oldu.*” -H. E. Adıvar. 3. Balıklarda başın iki yanında bulunan ve ağızdan alıp solungaçlardan geçirdiği suyu dışarıya vermeye yarayan yarıklardan her biri. 4. *müz.* Telli çalgılarda tel germeye yarayan burgu. 5. Sabanın toprağa giren kısmının iki yanında bulunan ve toprağı yollara dökmeye yarayan parça. 6. *coğ.* Akarsuların ve özellikle göllerin karaya giren ve durgunlaşan yerleri. 7. *mec.* Seslerin uygunluğunu seçebilme ve değerlendirebilme yeteneği.

(II) *esk.* Varlıklı Rus köylüsü.

### **57. Krg. küçük / TTü. küçük**

**Krg. küçük** (KS II, 522)

1. İnik ( köpek yavrusu), kurt yavrusu; *sütkö tiygen küçüktöy*: (süte dokunmuş inik gibi) “suçlu köpek gibi”; *ala küçük*: “kedi-fare” oyunu. 2. Tomurcuk, gonca.

### **TTü. küçük**

1. *mec.* Makam, rütbe, derece bakımından daha aşağı olan kimse. 2. Küçük abdest. 3. Boyutları, benzerlerinininkinden daha ufak olan, mikro, büyük karşıtı: “*Duvar, çeşitli küçük kâğıtlara basılmış resimlerle kaplıydı.*” -A. Kutlu. 4. Yaşı daha az olan: “*Zaten galiba en küçük oğlun ölümcül bir hastalığı olduğuna hiçbirimiz inanmak istemiyorduk.*” -A. Ağaoğlu. 5. Niceliği az olan: “*Kimseden en küçük bir*



*alaka görmüyordum.*” -S. F. Abasıyanık. 6. Niteliği aşağı olan, bayağı: *Küçük adam.* 7. Geri aşamada: *Küçük bir memur.* 8. sf. Değersiz, önemsiz: “*Bu iyi temiz, sıhhatli, küçük insanların uykusu bambaşka bir şey.*” -S. F. Abasıyanık. 9. sf. Kısık, parlak olmayan (ses): “*Küçük, tatlı bir sesle kovboy şarkıları söyledi.*” -R. H. Karay.

### 58. Krg. kül / TTü. kül

**Krg. kül** (KS II, 535)

(I) Koyunlarda bir nevi hastalık.

(II) Çiçek; *kül kayır*: “hatmî çiçeği, ebegümece”; *kül çaç*:- “çiçek açmak”; *küldör carıldı*: çiçek açtı.

(III) *Far.* Kül (yanan odun v.s. den kalan toz); *kül çıgart*:- “kül çıkartmak”; *mec.* ev (kadınlarına mahsus) “işlerini yaptırmak”; *ot menen kirip, kül menen çıgıp, bay-manaptın kohunda cürdü*: “bütün gücünü sarfederek, zenginlerde ve manaplarda ırgatlık etti”; *külün kökkö sapırdı*: “gülünü göğe savurdu” (mahvetti); *küybögön ceri kül boldu*: “yanmayan yeri kül oldu” (hiddetinden kendinden geçti).

### TTü. kül

(I) Yanan şeylerden artakalan toz madde: “*Ocağın külleri üstünde duran tenceredeki fasulyeyi bitirdiler.*” -M. Ş. Esendal.

(II) *Ar. esk.* Bütün, tüm: “*Bir asırdan beri şüirimizi bir kül olarak göz önüne getirince bu misal canlanmaz mı?*” -Y. K. Beyatlı.

### 59. Krg. kün / TTü. gün

**Krg. kün** (KS II, 537)

1. Güneş; kün çıktı, güneş doğdu; *kün çıgış*: “güneşin doğması, doğu, şark”; *kün çıga*: “güneş doğar doğmaz”; *kün battı*: “güneş battı”; *kün tiye*: “güneş doğunca,

sabah erkenden”; *kün batış*: “güneşin batışı, batı, garp”; *kün cak* yahut *kün cürüş murdu cayıldı*: “güneş nurunu saçtı”; *kün karama* yahut *kün bağış*: ayçiçeği; *künün tuudu*: “güneşin doğdu, sana gün doğdu” (rahat yaşayacaksın, bahtiyar olacaksın), talihin açıldı; *kün es = künös*; 2. Gün; *eki kün*: “iki gün içinde”; *otuz künü*: “otuz gün zarfında”; *bul künü*: “bu günde”; *künü bugüngö çeyin*: “bu güne kadar”; *kündördün bir künündö*: “günün birinde”; *künügö*: “hergün”; *künü bugün*: “bugün tam gün”; *künü keçee*: “dün, tam dünkü gün”; *bürsü kün = bürsügünü*; *künügö* yahut *kündö*: “hergün”; *künün barıp, künün kelet*: “bir gün içinde varıp gelir”; *künü-tünü*; *künü-tünü* yahut *kündür-tündür*: “gece-gündüz, geceli-gündüzlü”; *cıyırma segizi künü*: “ayın 28 inde”; *bugün ikinci ölgün künü*: “bugün ölümünün birinci yıl dönümüdür”; *cumuş künü*: “iş günü”; *emgek künü*: “emek günü”; *adam künü*: “insan günü” (bir gündelik); *ögüntön* (o+kün+tön): “o zamandan beri, o günden beri”; *kün öttü, iş büttü*: “gün geçti iş bitti” ( işte o kadar! ). 3. Zaman, zamanlar, devir; *künündö kürkürögön*: “zamanında gürlemişti” (meşhur idi); *kün sal-*: “vakit zayi etmek”; *külökkö kün salğıça, baytalga bak bersin (ats.)*: “koşu atı için vakit zayi etmektense, kırsırağa şans dilemeli” (yani yalnız koşu atıyla meşgul olmaktansa, bütün sürüye bakmak daha kârlıdır); *kün saldır-* yahut *kün salgız*: “tâbi bir vaziyete koymak”; *saga kün saldırıp* (yahut *salgızıp*) *koydum*: “sana tabi bir duruma konulmuşum”; *anday bolbogon kündö*: “aksi takdirde”. 4. Hava durumu; *kün açık*: “hava açıktır”; *kün caap turat*: “yağmur yağıyor”; *kün seldedi*: “yağmur bir parça dindi”. 5. Hayat; *kün kör-*: “yaşamak, var olmak”; *öz kündörün özdörü körüp cürüştü*: “kendi geçineceklerini kendileri kazandılar, kimseye yük olmadılar”; *köröyün degen künüm bar*: “ben daha bu dünyada bir parça yaşamak istiyorum”; *mensiz körür künü çok*: “bensiz yaşayamıyor”; *kün körsöt-*: “yaşamak imkânı vermek”; *kün öt*: “yaşamak, gün geçirmek”; *kez kelgen cerde kün öttüm*: “rast gelen yerde gün geçirdim”; *çetimçilik künün öz başınan keçirgen*: “öksüzlük hayatı yaşadı”; *külö turgan kün barbı?*: “gülmenin sırası mı?”; *attın künün al kördü*: “attan o istifade etti” (attan zevkini aldı).

## **TTü. gün**

1. Güneş. 2. Güneş ışığı. 3. Gündüz: “*Bütün gün yanında kalırdım.*” -A. Ağaoğlu. 4. Yer yuvarlağının kendi eksenini etrafında bir kez dönmesiyle geçen 24 saatlik

süre: “Kız kardeşi üç yıl, bir gün olsun canı sıkılmadan yaşadı Tatvan'da.” -N. Cumalı. 5. İçinde bulunulan zaman: “Aylıkları, günün ihtiyaçları karşısında devede kulak gibi kahtıyordu.” -R. N. Güntekin. 6. Zaman, sıra: “Ama şu son günlerde büyük bir ilerleme olmuştu kadında.” -A. Kulin. 7. Çağ, devir. 8. İyi yaşanmış zaman: *Zavallı, gün görmedi*. 9. Bayram niteliğinde özel gün: *Bugün Fransızların günü imiş*. 10. Belirli günlerde ev hanımlarının konuk ağırlamak için yaptıkları toplantı: *Yarın Ayşe Hanım'ın günü*. 11. Tarih.

### **60. Krg. mesel / TTü. misal**

**Krg. mesel** (KS II, 563)

Ar. Benzeş, benzeme, benzetme.

### **TTü. misal**

Ar. 1. Örnek olarak alınabilen, gösterilen şey, örnek: “Cumhuriyet tarihimizde bunun iki misali vardır.” -F. R. Atay. 2. Benzer: “Bir namazlık saltanatın olacak / Taht misali o musalla taşında” -C. S. Tarancı.

### **61. Krg. moldo / TTü. molla**

**Krg. moldo** (KS II, 569)

Ar. 1. *esk.* Okur-yazar kimse. 2. Heyet-i ruhaniyeden bir şahsiyet, molla imam; *akırın baskan moldodan saktan, ala çapan kocodon saktan (ats.)*: “yavaş basan (yani alçak gönüllü gözüken) molladan sakın, alaca cübbeli seyiddenden sakın”; *ak moldo (mec.)*: “votka, imam suyu”.

### **TTü. molla**

Ar.1. Büyük kadı: *Mısır mollası*. 2. Medrese öğrencisi. 3. Büyük bilgin. 4. *mec.* Dinî yönü ağır basan kimse.

## 62. Krg. *ok* / TTü. *ok*

### Krg. *ok* (KS II, 587)

(I) Onamama, kınam ifade eden bir nidadır; *ok*, *oozuñ sıñır!*: “vay, ağzın iğrilesi!”

(II) Miğfer.

(III) Ok, mermi; *oktoy tüz*: “ok gibi düz”; *ok tiyir!*: “ok değsin!”; *okko uçup ketiptir*: “ok isabet ederek vurulmuştur”.

(IV) Tahdid ekidir; *bir ok*: “yalnız bir tane, ancak, fakat, bununla beraber”; *özüüm ok*: “bizzat kendim, yalnız ben kendim”.

### TTü. *ok*

1. Yayla atılan, ucunda sivri bir demir bulunan ince ve kısa tahta çubuk. 2. Yön göstermek amacıyla belli yerlere konulabilen, oka benzer işaret. 3. At arabası, kağrı vb. araçlarda koşum hayvanlarının bağlandığı ağaç: “*Dörtnala koşan bir yük arabasının oku böğrüne çarptı.*” -Ö. Seyfettin. 4. *mat.* Bir dairede bir kirişin ortasında bu kirişi gören yayın ortasına indirilen doğru parçası.

## 63. Krg. *oy* / TTü. *oy*

### Krg. *oy* (KS II, 603)

(I) 1. Fikir, düşünce, meşgale, kaygı; *oyuna emine kelse, oşunu kılat*: “aklına ne eserse, onu yapıyor”; *oyuma keldi*: “aklıma geldi”; *meniñ, oyumça*: “benim fikrime göre”; *oydoguday*: “düşünüldüğü, arzu edildiği gibi”. 2. Karar, mahkeme kararı.

(II) Alçak yer, çukur.

(III) Nida: of!, vay!

(IV) Oymak, kazmak; *kaşık oy-*: “kaşık oymak”; *beçet oy-*: “mühür kazmak”.

**TTü. oy**

(I) 1. Bir toplantıya katılanların, bir sorunla ilgili birkaç seçenektan birini tercih etmesi, rey. 2. Bu tercihi belirten işaret, söz veya yazı. 3. Seçimlerde kişinin herhangi bir aday veya partiye ait yaptığı tercih.

(II) *ünl.* Çeşitli duyguları anlatmak için kullanılan bir seslenme sözü.

**64. Krg. öt / TTü. öt**

**Krg. öt** (KS II, 616)

1. Öt (safra) 2. Çevik, becerikli.

**TTü. öt**

(I) Safra.

(II) 1. *bit. b.* Öd ağacı. 2. Bu ağacın kıyılmış parçalarından yapılan tütsü: “*Derinlerden gelen öd ve günlük kokuları etrafı ve havayı sardı.*” -A. H. Müftüoğlu.

**65. Krg. saat / TTü. saat**

**Krg. saat** (KS II, 627)

(I) Engel: *caan saat kıldı*: “yağmur mani oldu”; *senin saatñan*: “senin yüzünden”; *saat sabır*: “engeller”.

(II) *Ar.* 1. Saat (alet olarak; *koñurooluu saat*: “çalar saat”). 2. Saat (zaman olarak); *saat beşte keldim*: “saat beşte geldim”; *beş saatte keldim*: “beş saat zarfında geldim” (yolum beş saat sürdü).

**TTü. saat**

*Ar.* 1. Bir günlük sürenin yirmi dörtte birine eşit, altmış dakikalık zaman dilimi, zaman parçası: “Beş altı mil ötedeki karşı kıyıya bir saatte varabilirdik ancak.” -A. Erhat. 2. Vakit, zaman: “Oyuncular meyus olmayarak gene saati geldiği vakit perdelerini açtılar.” -M. Ş. Esendal. 3. Bir işin yapıldığı belli bir zaman: *Yemek saati. Kahvaltı saati. Uyku saati. Çalışma saati.* 4. Günün hangi anı olduğunu gösteren alet: “Kolundaki krom saate göz attı.” -R. H. Karay. 5. Sayaç: *Elektrik saati. Su saati.*

**66. Krg. sol / TTü. sol****Krg. sol** (KS II, 658)

**(I)** 1. Sol; sol kol: sol el. 2. Sol cenah (orduda); *oñ sol*: “sağ ve sol cenahlar (orduda), yanlar”. 3. (Bu manayla sık sık: *sol tüştük cak*) Kuzey, şimalî; *sol celkelik cak*: “kuzey doğu”. 4. Yanlış, kötü; *kılğan işi sol*: “yaptığı iş hata, fena hareket etti”.

**(II)** 1. Biçilen ot yerinde açılan yol; *sol sol kılıp çapat*: “tırpanla geniş yol açarak biçiyor”. 2. Haşhaş tarlasında, orada çalışan kimsenin geçmesine yarıyan dar yol. 3. Bu gibi iki yolun arasında bulunan uzunca tarla kısmı; başkalar bir sol *otogonço*, *Abdiş bir carım soldon odu*: “başkaları birer parçadaki zararlı otları ayıklamışken, Abdiş bir buçuk parçanın zararlı otlarını ayıkladı”.

**TTü. sol**

**(I)** 1. Vücutta kalbin bulunduğu tarafta olan, sağ karşıtı: *Sol el. Sol kulak*. 2. Bu taraftaki yön: *Sola dönmek*. 3. Sosyalizme yakın görüşte olan grup. 4. *sp.* Boksta sol yumrukla vuruş.

**(II)** *müz.* 1. Gam dizisinde fa ile la arasındaki ses. 2. Bu sesi gösteren nota işareti.

**(III)** Peru para birimi.

## 67. Krg. *tañ* / TTü. *tan*

### Krg. *tañ* (KS II, 706)

(I) Şafak, tan; *tañ attı*: “şafak söktü”; *tañ agardı* yahut *tañ kılardı* yahut *tañ sürdü*: “şafak söktü”; *tañ agarıp atkanda* yahut *tañ sargarıp atkanda*: “şafak sökerken”; *atar tañdın astman*: “şafak sökmeden biraz önce”; *tañ erteñ*: “sabah erkenden”; *tañ aşır* yahut *tañga aşır*: “(atı) sabaha kadar yemsiz bırakmak suretiyle mukavemete hazırlamak”; *tañ künü*: “hergün”; *tañ atpay*: “sabaha kadar” (şafak sökmeden önce); *tañ attır* yahut *tañ atır*:- “geceyi sabaha kadar geçirmek”; *tañda künü*.

(II) 1. Taaccüp, hayret; *tañ kal-* yahut *añ tañ kal-*: “hayret etmek taaccüp etmek, şaşma kalmak”; *tañ kaluuçu iş*: şaşılacak iş; *tañ kaldır-*: “*mucip olmak*, hayrete düşürmek”.  
2. Bilmiyorum, kim bilsin (sualin cevabıdır); *al kelet beken? – tañ!*: “gelecek mi, acaba? -kim bilir!”

(III) Kuyruk altındaki beyaz leke, benek (bazı hayvanlarda bulunur); *bököndün tañınday*.

(IV) *Tañ bolgon söz*: “hayide (çiğnenmiş, bayağı, harcıalem) olmuş söz veya tabir”; *tañ bolgon kız*: “evde kalan kız”; *tañı çıkkan ötüük*: “örslenmiş çizme”.

### TTü. *tan*

Güneş doğmadan önceki alaca karanlık, fecir.

## 68. Krg. *tay* / TTü. *tay*

### Krg. *tay* (KS II, 717)

(I) Ana tarafından akrabalık; *tay ece*: “ananın hemşiresi” (ister büyük, ister küçük olsun); *tay ene*: “ana tarafından nine, büyük anne”; *taaceñe* (*tay ceñe* yerine) “ananın büyük kadın akrabasıdır yahut ananın büyük erkek akrabasının karısı”; *tay bas*:

“inatçı, söz dinlemez” (başlıca kadınlar hakkında); *tay ekisi sogulup kaldı (mec.)*: “büsbütün kırıştı, aşırı derecede buruştu”.

(II) 1. Bir yaşında olan iri hayvan; *tay buka*: “ikinci yaşına basmış olan tosun”. 2. İki yaşına basmış olan tay; *tay taka = tay tuyak*; *tay-tuylak*: “her hangi bir tay”. 3. Okşama sözüdür; *erke tayım*: “sevgilim”.

(III) *Tay-tay*; “yeni yürümeğe başlayan çocuğa teşvik nidasıdır”; *taytayla = taytayla*.

### TTü. *tay*

(I) *hay. b.* Üç yaşına kadar olan at yavrusu.

(II) *hlk.* 1. Denk, eşit, eş. 2. Hayvanın bir yanındaki yük.

### 69. Krg. *tek* / TTü. *tek*

#### Krg. *tek* (KS II, 721)

(I) 1. Alt, aşağı. 2. Temel. 3. Zemin: sahre, tekevvün: formation. 4. Menşe (içtimaî); *tek sostavı*: “içtimaî teşekkül”; *tek cagınan cet element*: “içtimaî yönden yabancı olan unsur”; *ata tegi* yahut *tek cay* yahut *sade tek*: “içtimaî menşe”; *ata tegin çasıyıp*: “içtimaî menşeyi gizliyerek”; *ata teginen beri manap*: (babadan evlâda intikal etmek suretiyle) *irsî manap*.

(II) 1. Sükûnetle, rahatça; *tek tur*: “rahat dur, sus”; *tek cür*: “kendini sâkin, rahat mütevazi tutmak”. 2. Boşuna; *tek turguça tegin işte*; (*ats.*): “boş durmaktansa bedava olsa da çalış!”

### TTü. *tek*

(I) 1. Eşi olmayan, biricik, yegâne: “*Hamit, biliyorsunuz edebiyatımızın tek dâhisidir.*” -Y. Z. Ortaç. 2. Kadeh içinde belirli ölçüde olan (içki). 3. Birbirini tamamlayan veya aynı türden olan nesnelere her biri: “*Garsona umutsuzca bir göz*”



*attıktan sonra eldiveninin sol tekini çıkardı.” -R. Ilgaz. 4. Önüne getirildiği cümleye istek ve özlem kavramı katar: Tek yesin de ne isterse yesin. Tek çalışsın da isterse arada yaramazlık da etsin. 5. zf. Yalnızca: Bunun için tek bir yol var. 6. mec. Hiç, hiçbir: “Tek kelime konuşmadan bu yokuşu indik.” -R. H. Karay. 7. mat. İki ile bölünemeyen (sayı): Üç, beş, yedi ... tek sayılardır.*

(II) Sessiz, hareketsiz, uslu.

## 70. Krg. *tul* / TTü. *dul*

**Krg. *tul*** (KS II, 758)

1. *esk.* Ölen kocasının tasviri (resmi) olup, karı koca yatağının üzerinde asılırdı (ki bu tasvirin altına oturup, kocası için ağıt yakardı). 2. Kocası için yas, mâtem; *tul kadın*: “dul kadın” (kocası öldükten sonra bir seneye kadar); *tula otur-* yahut *tul sokta-*: “ölen kocası için ağlamak” (ağıt yakmak); *beş kökül çaşım tul boldu (folk.)*: “nişanlım öldü”.

## TTü. *dul*

Eşi ölmüş veya eşinden boşanmış kadın veya erkek: “*Bebek'teki evinde bir dul kız kardeşiyle yalnız yaşar.*” -R. N. Güntekin.

### 2.2.2. FİLLER

#### 1. Krg. *art-* / TTü. *art-*

**Krg. *art-*** (KS I, 49)

(I) 1. Fazla olmak. 2. Yükseltmek.

(II) 1. Temizlemek; temizleyip bitirmek; silmek. 2. Baştan başa dolaşmak, her yandan tetkik etmek; araştırmak.

**TTü. art-**

(I) *hlk.* Büyük heybe

(II) 1. Çoğalmak: “*O zaman bedava binme olasılığı artardı.*” -A. Kutlu. 2. Harcandıktan sonra bir miktar geri kalmak: *Kumaş arttı. Yemek arttı.* 3. Değeri yükselmek, fazlaşmak.

**2. Krg. as- / TTü. as-**

**Krg. as-** (KS I, 51)

Asmak; sallandırmak (asmak suretiyle cezalandırmak) 1. Kazanı, tencereyi ocağa yerleştirmek. 2. Yemek hazırlamak.

**TTü. as-**

1. Bir şeyi aşağıya sarkacak bir biçimde bir yere iliştip sarkıtmak: *Lambayı tam pencerenin karşısına astı.* -S. F. Abasıyanık. 2. Üzerine takınmak, kuşanmak. 3. Bir kimseyi boğazından ip vb. geçirip sallandırarak öldürmek, idam etmek. 4. Gitmek zorunda olunan bir yere özürsüz gitmemek: *Ben inek için oymalarımı bıraktım, dikiş makinesini tamir etmedim, mektebi astım.* -N. Hikmet. 5. Görevi olan bir işi özürsüz yapmamak.

**3. Krg. asıl- / TTü. asıl-**

**Krg. asıl-** (KS I, 51)

1. Asılmak; sallandırmak (asılmak suretiyle cezalandırmak). 2. Hücum etmek. 3. Takılmak.

**TTü. asıl-**

1. Asma işi yapılmak veya asma işine konu olmak. 2. Bir yere tutunup sarmak. 3. Tutup çekmek. 4. Hızla eline almak. 5. Boynuna ip geçirip sallandırarak öldürmek. 6. *mec.* Bir şey isterken karşısındakini tedirgin edecek derecede üstelemek, ısrar etmek, ileri gitmek. 7. *mec.* Sonuna kadar mücadele etmek. 8. *argo* Karşı cinsin ilgisini çekmek için rahatsız edici davranışlarda bulunmak.

**4. Krg. aşır- / TTü. aşır-****Krg. aşır-** (KS I, 55)

1. Büyütmek; mübalağa etmek; geçirmek, aşımak (bir şey üzerinden) 2. (oğlak çekişme müsabakasına iştirâk eden atlı hakkında); oğlağı rakibinin elinden kaparak, kendi eğerine geçirmek.

**TTü. aşır-**

1. Yüksek veya geçilmesi güç bir yerin üstünden diğer yanına geçirmek. 2. *argo* Çalmak, çalıp götürmek, araklamak: *Borcunu ödeyemeyecek fakat bavulunu oradan nasıl aşırabilecekti?* -H. R. Gürpınar. 3. Tehlike içinde bulunan bir şeyi acele kaçırmak: *Yangın büyüyünce eşyayı bostana aşırıldılar.* 4. *ed.* Başkasının eserinden parçalar alıp kendisininmiş gibi göstermek.

**5. Krg. az- / TTü. az-****Krg. az-** (KS I, 72)

(I) Yolu şaşımak, sapıtmak, dalâlete düşmek.

(II) 1. Zayıflamak, kurumak. 2. Fakir düşmek.

**TTü. az-**

(I) *hlk.* 1. Küçük su birikintisi, gölcük. 2. Bataklık.

(II) 1. Taşkınlıkta ileri gitmek: *Çocuklar azdı.* 2. Deniz, ırmak vb. kabarmak, taşmak: *Deniz azdı.* 3. Yara, hastalık etkili, tehlikeli duruma gelmek: *Bazılarının bronşiti, bazılarının romatizması azmış.* -A. Haşim. 4. Cinsel duyguları artmak. 5. Çamaşırın artık ağartılamaz duruma gelmesi. 6. Hayvanların iki ayrı ırktan doğması: *Katır, atla eşekten azmış bir hayvandır.* 7. Bitkiler, aşırı büyüme.

**6. Krg. bez- / TTü. bez-**

**Krg. bez-** (KS I, 114)

İnkâr etmek, tanımamak; bir adeti terkeylemek; bizar olmak, bıkmak, usanmak; *candan bezdi*: “hayattan bıktı, bizar oldu”; *at beze kaçtı*: “at kaçarak uzaklaştı”; *ata bezer*: “öyle bir adam ki (öz) babası ondan bezmeye hazırdır”.

**TTü. bez-**

Bezgin duruma gelmek, bezginlik getirmek, bıkip usanmak: “*Kibrit kullanmaktan bezdiğimiz için bir eski çakmakla gazı yakmaktayız.*” -B. Felek.

**7. Krg. cak- / TTü. yak-**

**Krg. cak-** (KS I, 162)

(I) 1. Hoşa gitmek; *mayday cagat*: “çok hoş, pek hoşa gidiyor”; *konülümö cakpasa*: “eğer hoşuma gitmezse”; *tuura söz tuuganga cakpayt (ats.)*: “doğru söyleyeni dokuz köyden kovmuşlar” (harfiyen: doğru söz kardeşin hoşuna gitmez) 2. Faydası dokunmak (yiyecek, ilaç, hava hakkında); *maa et cakpadı*: “bana et yaramadı”; *caga berbey kal-*: “arzuya göre olmak”; “münasip zamanında düşünmek”; “elverişli fırsat çıkması”; *anın uruşkanı maga caga berbey kaldı*: “onun sövüp sayması, benim işime geldi”; “zaten bende bunu bekliyor, arzu ediyordum”.

(II) Yakmak, tutuşturmak; *otcak-*: “ateş yakmak”; *otko cak-*: “ateşte yakmak, ateşe vermek”.

(III) Sürmek; yağlamak; *kara köö cak-*: “kurum sürmek”.

### TTü. yak-

(I) Kına, yakı vb.ni koymak, sürmek.

(II) 1. Yanmasını sağlamak veya yanmasına yol açmak, tutuşturmak: “*Kendi sigarası için yaktığı kibriti bana uzattı.*” -F. R. Atay. 2. Ateşle yok etmek: *Çöpleri yakmak.* 3. Işık vermesini sağlamak: “*Mavi ışıklı ispiro lambalarını yakarlar.*” -S. F. Abasıyanık. 4. Isı etkisiyle bozmak: *Eteği ütülerken yaktı.* 5. Keskin, sert ve ısırgan bir duyumu vermek: *Biber ağzı yakar.* 6. Yanıyormuş gibi bir etki yapmak: “*Hekime daima şarabın midelerini yaktığından bahsederler.*” -F. R. Atay. 7. Kurutmak, zarar vermek: “*Fırtına ekinleri yakmıştı.*” -S. F. Abasıyanık. 8. (nsz) Çok sıcak olmak: *Bugün güneş yakıyor.* 9. Karartmak: *Güneşte vücudunu yaktı.* 10. Çok üşütmek: *Soğuk rüzgâr insanın yüzünü yakıyor.* 11. *tıp* Tedavi etmek amacıyla doku, damar vb. dağlamak. 12. *mec.* Silahla vurmak. 13. *mec.* Yıkıma, zarara yol açmak, büyük bir zarara uğratmak, mahvetmek: “*Gözü mavi, boyu kısa, kendi muhacir olmasın. Ne olursa olsun makbulüm. Aman bu üçüne dikkat et. Beni yakma.*” -Ö. Seyfettin. 14. *mec.* Güçlü sevgi uyandırmak. 15. *mec.* Zamanında kullanılmadığından hükmünü yitirmek: *Biletini ve tatilini yaktı.*

(III) Türkü, ağıt vb. düzenlemek, bestelemek.

### 8. Krg. can- / TTü. yan-

**Krg. can-** (KS I, 173)

(I) Dönmek; *sözdön can-*: “sözden caymak, sözünden dönmek”; *ciptin uçu candı*: ipliğin ucu dağıldı, çözüldü”; *şişik candı*: “şiş indi”; *cüz canbagan cigit*: “cesur pervasız yiğit, delikanlı”.

(II) Yanmak, tutuşmak.

(III) 1. İlişmek, dokunmak; yandan yanaşmak; yanından geçmek. 2. Kah bir yanını, kah öteki yanını sürterek (bıçak, ustura vs.) bilemek; *caak canı*:- “çene çalmak, dırlanmak”; *caagin canıgan*: “geveze”; *azuusun avga canıgan*.

**TTü. yan-**

1. Birleşiminde karbon bulunan maddeler, ısı ve ışık yayarak kül durumuna geçip yok olmak: *Yanan ormanların yerine yeni orman yetiştirilir...* -Anayasa. 2. Ateş durumuna geçmek, tutuşmak: *Kömür yandı. Ocaktaki odun yandı.* 3. Isı, ışık veren bir konuma geçmek: *Gece oldu ışıklar yandı, yatsı vakti geldi.* -M. Ş. Esenal. 4. Bütünü veya bir bölümü ateş veya sıcaklığın etkisi ile bozulmak, kömür durumuna geçmek: *Yemek yandı. Ekmek yandı.* 5. Isı etkisiyle vücudun bir yanı yara olmak, kızarmak veya rengi koyulaşmak: *Ateşe dokundu, eli yandı. Güneşten kolları yandı.* 6. Vücut veya nesnelere ısı artmak: *Ateşler içinde, günlerce titreyerek yanar.* -Y. Z. Ortaç. *Odamız yaz günleri çinkodan damın altında yanar durur.* -O. V. Kanık. 7. Parlamak, parıldamak: *Birkaç batarya top, kızgın güneş altında pırıl pırıl yanıyor.* -F. R. Atay. 8. Birtakım etmenlerin etkisiyle işe yaramaz duruma gelmek: *Kumaş boyadan yanmış. Ekinler dondan yanmış.* 9. Yanık acısına benzer bir acı duymak: *Boğazım yanıyor. Biberden ağzım yandı.* 10. Çok istemek, çabalamak: *Çocuklar, kendilerini beğendirmek için yanıyorlar.* -R. N. Güntekin. 11. *mec.* Çok üzülme: *Bu yaz tatil yapamayacağıma yanıyorum.* 12. *mec.* Çok sevmek, büyük bir aşk ile sevmek. 13. *mec.* Hükümsüz kalmak, değerini yitirmek: *Vaktinde değiştirilmeyen kâğıt paralar yandı.* 14. *mec.* Zarara, kötülüğe uğramak: *Maazallah, birimize kitaptan rastgele bir şey soracak olsa yandığımız gündü.* -H. Taner. 15. *mec.* Çocuk oyunlarında oyun dışı kalmak. 16. *mec.* Bir bir sıralamak, dile getirmek, dert dökmek, anlatmak: *Yazı yazmak, hayatımı anlatmak, kalbimi dökmek ihtiyacıyla yanıyorum.* -S. M. Alus.

## 9. Krg. *caraş-* / TTü. *yaraş-*

**Krg. *caraş-*** (KS I, 179)

1. Barışmak. 2. Yakışmak; münasip ve yaraşık olmak; *bizge içkilik caraşpayt*: “bize ayaşlık yakışmaz”; *bakkan eesi caraşsa, kara küçük sak bolot (ats.)*: “sahibi uygun olursa, kara (yani bayağı, soysuz) enik dahi uyanık olur”.

**TTü. *yaraş-***

1. Yakışmak, uymak: “*Gözlerim koyu olduğu için kuyruklu sürme, bana pek yaraşır.*” -S. M. Alus. 2. Yatkın olmak: “*Söylenen sözü anlıyor, eli hemen her işe yaraşıyordu.*” -E. E. Talu.

## 10. Krg. *carat-* / TTü. *yarat-*

**Krg. *carat-*** (KS I, 180)

1. Tasvip etmek, beğenmek. 2. İşe yarayanı seçmek, iyisini ayıklamak; *cilkından caratıp at mingen (folk.)*: “sürüden seçerek en iyi ata binmiş”. 3. Antrenman yapmak: *at carat-*: “atı koşuya veya sefere hazırlamak için antrenman yapmak”; *at suutup caratıp (folk.)*: “atı antrenman yaparak”. 4. Yaratmak, halletmek.

**TTü. *yarat-***

1. Olmayan bir şeyi var etmek: “*Allah, mutlaka dünyayı kullarına sevdirmek için baharı yaratmış olacaktı!*” -Ö. Seyfettin. 2. *mec.* Zekâ, düşünce ve hayal gücünden yararlanarak o zamana kadar görülmeyen yeni bir şey ortaya koymak, yapmak: “*Bir cazibe yaratmak için ne yapmalı diye düşünüyorduk.*” -F. R. Atay. 3. (*nsz*) *mec.* Olmasına, ortaya çıkmasına yol açmak, sebep olmak: *Bu haber sinirli bir hava yarattı. Yangın büyük tehlike yarattı.*

### 11. Krg. *çal-* / TTü. *çal-*

#### Krg. *çal-* (KS I, 246)

1. Şiddetli ve keskin vuruşla vurmak: çalmak; (güreş sırasında) ayak çalmak; *calip çıktı*: “ayak çalmak suretiyle yere serdi”. 2. Kamçı ile vurmak; *kancığaga çal-*: “terkiye bağlamak”; *tegerete çal-*: “ipliği tura ve çile yapmak”. 3. (Hayvani) Kesmek. 4. Bakmak: yolu yoklamak; *col calip kel*: “yolu bakıp gelmek”; *konus çalip kel-*: “konağı (durağı) bakmak, yoklamak”; “durakalmak için elverişli yeri seçmek”; *keçüü çal-*: “nehirde geçit aramak: nehirden geçmek için uygun yeri seçmek”.

#### TTü. *çal-*

1. Başkasının malını gizlice almak, hırsızlık etmek, aşırmaq: “*İngiliz cephesinden at kaçırıp bize satan bedeviler dönüşlerinde bizim atlarımızı çalıp İngilizlere satarlardı.*” -F. R. Atay. 2. Vurarak veya sürterek ses çıkartmak: “*Bir yandan mızıka istiklal havasını çalıyordu.*” -R. E. Ünaydın. 3. Bir müziği dinlemeyi sağlayan aleti çalıştırmak: “*Fevkalade zekidir; iyi dans eder, piyano çalar, tenis oynar, ata biner, avcıdır, kayakçıdır.*” -R. H. Karay. 4. Ses çıkarmak, ses vermek: “*Hafif hafif ıslıklar çalan sesi eski keskinliğini kaybetmiştir.*” -R. N. Güntekin. 5. Atmak, çarpmak, vurmak. 6. Üzerine sürmek: *Ekmeğin üzerine yağ çaldı.* 7. Bozmak, zarar vermek. 8. (-i) Kumaşın bir parçasını kesmek. 9. Madeni oymak, kalemle işlemek. 10. Benzemek, andırmak: “*Geniş alınlı, kırmızıya çalar, kahverengi saçlı, altın dişli tuhaf bir delikanlı gülümsedi.*” -S. F. Abasıyanık. 11. *mec.* Zamanı boşa harcatmak, ziyan edilmesine yol açmak. 12. *hlk.* Süpürmek, temizlemek: *Tozu çalmak.*

### 12. Krg. *kaçır-* / TTü. *kaçır-*

#### Krg. *kaçır-* (KS II, 381)

1. Kaçırmaq, elden çıkarmak; *attın kaçırıp ciberdi*: “atını kaçırdı”; *tuygunun kaçırdı*: “Falco candicans denilen doğanını kaçırdı”; “bu doğan uçup gitti”. 2. (Hayvanları) Çiftleştirmek. 3. Saldırmak; *meni colbors kaçırdı*: “benim üzerime kaplan saldırdı”;



*kaçırganı kamanday: (folk.)* “yabanî domuz gibi (savletle, cesaretle) saldırıyor”;  
*bıçak menen kaçırıldı: “bıçakla hücum etti”.*

### **TTü. kaçır-**

1. Kaçmasını sağlamak veya kaçmasına imkân yaratmak. 2. Bir işi belirlenen zamanda yapamamak: *Maçı kaçırıldım.* 3. Zor kullanarak yanında götürmek: *Kız kaçırmak.* 4. Bir daha ele geçmemek üzere yitirmek: *Fırsatı kaçırıldım.* 5. Yararlanamamak: *Penaltıyı kaçırıldı.* 6. Gitmek, kaçmak zorunda bırakmak: *Söylene söylene adamı kaçırıldı.* 7. Çalmak, kimsenin haberi olmadan götürmek, aşırarak: *İcradan eşya kaçırıldılar.* 8. huk. Yasal olmayan yoldan bir ülkeye mal sokmak veya çıkarmak: *Uyuşturucu kaçırarak.* 9. Ölçüyü, sınırı aşmak, fazlasına gitmek: *“Kulübün yemeğinde biraz fazlaca kaçırmıştım.”* -H. Taner. 10. Sıvı, gaz vb. sızdırmak: *Çakmak, gaz kaçırıyor. Makine buhar kaçırıyor.* 11. İstemeyerek altını kirletmek: *Donuna kaçırarak.* 12. Delirmek: *Zavallı kaçırmış.* 13. Bir araç veya aletle iş görürken aracı iyi kullanamama yüzünden kendine veya bir başkasına zarar vermek: *Usturayı elimden kaçırıldım, yanağımı kestim.* 14. Birini veya bir şeyi göstermemek: *Karısını benden kaçırıyor.* 15. sp. Yarışan bir koşucunun diğeri tarafından hızla geçilip arasının açılması. 16. sp. Futbol veya basketbolda savunduğu oyuncuyu boş bırakmak, pas almasına fırsat vermek.

### **13. Krg. kat- / TTü. kat-**

#### **Krg. kat-** (KS II, 416)

(I) Sertleşmek, katılaştık, kabalaştık; *aldı katkan: “bitap düşmüş, miskin”;*  
*kalgan-katkan: “kalıntılar döküntüler”;* *emine kılarına başı kattı: “şaşırdı ve ne yapacağını bilmedi”.*

(II) Gizlemek, ilâve etmek. ilhak etmek, katmak; *bek cerge kat-: “uzak bir yere gizlemek”;* *baş kat-: “saklanmak, kendine sığınacak bir yer bulmak”;* *koynuma katıp aldım: “koynumda sakladım”;* *ak albarstı kınına kaytıp katıp aldı: (folk.) “parlak kılıcını tekrar kınına soktu”;* *ün katpastan: “sesini çıkarmadan, hiçbir şey*

söylemeden, susarak”; *söz katpay*: “tek bir kelime söylemeden”; *okto kat-* yahut *nokto kat-*: “yular takmak”; *coldu kata*: “bütün yol boyunca”; *coldu kata söylöşüp keldik*: “bütün yol boyunca konuştuk”; *tün kat-*: “bütün gece gitmek”; “geceleyin gitmek”; *uyuktağan uyku alât, tün katkan cılkı alat, tün katkan cılkı alat (ats.)*: “uyuyan uyku alır, geceleyin yürüyen ise, at kazanır”.

### **TTü. kat-**

1. Bir şeyin içine, üstüne veya yanına, niteliğini değiştirmek veya niceliğini artırmak için başka bir şey eklemek, karıştırmak: *Sirkeye su katmak*. 2. Bir araya getirmek: “*Fadime, bu yavru bolluğu arasında kuzuları çocuklara ve çocukları kuzulara katarak en olgun bir saadet içinde yaşamış.*” -H. E. Adivar. 3. Birlikte göndermek: *Kafıleye muhafız katmak*. 4. *hlk.* Döllenmeyi sağlamak için erkek hayvanı dişinin yanına salmak.

### **14. Krg. kaytar- / TTü. kaytar-**

#### **Krg. kaytar-** (KS II, 425)

1. Geri döndürmek; geriye göndermek, yollamak; *könül kaytar-*: “gönül kırmak”; *ötünüç kaytar*: “bir ricayı reddetmek”; *kol kaytar-*: (birisine) “el kaldırmak”; *atasına kol kaytargan*: (öyle bir alçaktır hattâ) “babasına karşı el kaldırmış”. 2. Bir işi mükerreren yapmak; *on kaytara*: “on kere”. 3. Beklemek; korumak; *koy kaytar-*: “koyun gütmek”; *cılkı kaytar-*: “at gütmek”; *beşi kaytardım*: “eşya (elde taşınan yolcu eşyasını) bekledim: muhafaza ettim”.

### **TTü. kaytar-**

*hlk.* 1. Geri çevirmek, iade etmek. 2. (-den) İş yapmaktan kaçmak: “*Toplum içinde kapısının önünü süpürmekten kaytaranlar dünyanın her yerinde çoklukta.*” -N. Cumalı.

### 15. Krg. kıy- / TTü. kıy-

#### Krg. kıy- (KS II, 463)

(I) 1. Kesmek, kesip almak; (ufak ağaçları) kıymak; *tal kıy-*: “söğüdü kesmek”; *ep kıy-*: “sık sıkı bitıştirmek, uydurmak, rendeleyip kavuşturmak” (*mes.* iki tahtayı), “eski haline getirmek suretiyle düzeltmek”; *kıygan kamış kulaktuu (folk.)* (at hakkında): “dim dik duran sivri kulaklı”. 2. Çarpık kesmek; 3. (Eteğin, kürkün, yorganın, örtünün kenarlarına) Şerit çekmek.

(II) Acımamak; bir şeyi kurban etmek; tehlikeyi göze almak; cesaret etmek; *can kıy-*: “hayatına acımamak”; *canın kıybadı*: “kararını veremedi”; “cesaret edemedi”; *canın kıyıp kim barat!*: “hayatını tehlikeye koyarak, kim gidecek!”; *kıyamın deseñ can mına, tögömün deseñ kan mına (folk.)* (karar verir isen) “acımazsan, işte can (öldür), dökmek istersen, işte kan!”; *can kıydı* 1) cananı feda etti; 2) canına kıydı, intihar etti; *atıñdı kıysañ maa ber*: “eğer acımazsan, atını bana ver!”; *saa berüügö kıybay turam*: “sana vermeye karar veremiyorum”; “sana vermeye acıyorum”; *coldoştorun kıygan cok*: “arkadaşlarına acıdı”; *ketüügö köönüm kıybay turat*: “gitmeye karar veremiyorum”; *senin köönüñdü kıybadım*: “senin hatrını kırmak istemedim”; *silerdi camandıkka kıybas cerdi özüm bilem*: “onun size fenalık istemediğini ben kendim de biliyorum”; *meni kıybastıgınan aytıp berdi*: “bana karşı, hürmetinden dolayı anlattı”; *kirenge cer katuu, kıyarga can tatuu (ats.)* “ölmek istenmiyor” (*harf.*: toprak sert), “ayrılmak için can tatlı”.

(III) *Nike kıy*: “nikâh kıymak”.

#### TTü. kıy-

1. Çok ince ve küçük parçalar biçiminde doğramak: *Eti kıymak*. 2. *mec.* Acımadan vermek, esirgememek, feda etmek: “*Beş altı kuruşa daha kıyarak sağlamca bir ip tedarik etti.*” -H. R. Gürpınar. 3. *mec.* Acımayıp öldürmek: *Zavallıya nasıl kıydılar?* 4. *mec.* Acımayarak büyük bir kötülük etmek, zulmetmek: “*Ne yapayım, ben de ekmek istiyorum, hayatımı kazanıyorum, bana kıymayın.*” -H. E. Adıvar.

## 16. Krg. *korun-* / TTü. *korun-*

### Krg. *korun-* (KS II, 490)

1. Kendini sıkışık durumda hissetmek; kendini küçülmüş hisseylemek; sıkılmak. 2. Sakınmak, çekinmek, kaçınmak kurtuluş yolu aramak, saklanmak, gizlenmek; *koroñon çıgıp sen kelseñ, korunup kalçu men emes (folk)*: (benimle görüşmek için) “avlundan çıkarsan, ben saklanıp kalacaklardan değilim”.

### TTü. *korun-*

1. Kendini korumak, sığınmak, sakınmak: “*Şiddetli soğuktan korunmak için üzerlerinde üç kat keçe vardı.*” -İ. O. Anar. 2. Koruma işine konu olmak.

## 17. Krg. *kör-* / TTü. *gör-*

### Krg. *kör-* (KS II, 506)

1. Görmek; *körö alboo*: “kin, husumet”; *uyku körböyt*: “uyku görmüyor” (uyumuyor, uyumak imkânını bulamıyor); *körbös töönü körböyt (ats.)*: “görmeyen deveyi bile görmez”; “*kördüm*” *degen köp söz*, “*körbödüm*” *degen bir söz (ats.)*: “gördüm” demek çok sözdür, “görmedim” demek ise bir sözdür (göreni çok soruşturuyorlar; görmedim diye cevap ise, soruşturmalardan kurtulmuş olur); *cakşı kör-*: “birisine karşı teveccüh veya sevgi beslemek”; *caman kör-*: “sevmemek; nefret etmek”; *maakul kör-*: “tasvip etmek, onamak”; *bala kör-*: “çocuk sahibi olmak”; *körgön ene*: öz anne; *körgön eneñ men edim, kötörgön eneñ Akkanış (folk.)*: “öz annen bendim, bakan annen ise Akkanış idi”; *baydañdı körbödüm*: “senin hayrını görmedim”; 2. Görmek geçirmek; *körböğönü kalbagan*: “başından geçirmediği şey kalmamış, görmediği kalmamış”; *men erte körö cürgön kişimin*: (ben) bunu daha evvel geçirmişim; bu iş, benim için ilk başıma gelen şey değildir. 3. Bir şey saymak, bir şey yerine kabul etmek; *köp kör-*: “çok görmek”; “çok saymak”; *az kör-*: “az görmek”; “kifâyetsiz saymak”; *mingeniñ cakşı at bolso, alıstı cakınday kör (ats.)*: “bindiğin iyi at olursa, uzağı yakın gör!”; *atımdı at körböyt*: “benim atımı at yerine

koymuyor”. 4. (Önce gelen ablatif ile) (birisini, bir nesneyi) Kabahatlı, müsebbip saymak, senden gördüm, seni kabahatlı saydım; *caman katın başın cuubay, bitten köröt (ats.)*: “kötü karı başını yıkamaz, biti kabahatlı çıkarır”. 5. (Önce gelen geçen zamandan gerundifi ile birlikte) Denemek, sınamak; *kılıp kör!*: “deneyip bak!”; *kötörüp kör!*: “kaldırıp bak!” 6. (Önce gelen hal zaman gerundifi ile ise, emrin kesinliğini yahut ricanın kuvvetini ifade eder): *körgözö körgün közümö (folk.)*: “onu gözümün önüne getir!”; *kara narga cüktöy kör! (folk.)*: “onu kara deveye yüklet!”; *Belinen karmap büktöy kör! (folk.)*: “belinden kavrayıp bük!”; *mine kör!*: “al da, bin!”; *cinime tiye körbö!*: “sakın beni kızdırma!”

### **TTü. gör-**

1. Göz yardımıyla bir şeyin varlığını algılamak, seçmek: “*Merdivenin başındaki paravanın arkasında garip bir sahne gördüm.*” -A. Gündüz. 2. Anlamak, kavramak, sezme: “*Türk iradesinin ne demek olduğunu da sen göreceksin.*” -R. E. Ünaydın. 3. Yanına gidip konuşmak: *Bugün müdürü göreceğim.* 4. Bir şey hakkında bir yargıya varmak, değerlendirmek. 5. Belirli bir zamanın içinde bir olaya tanık olmak, yaşamak: “*Hangi memlekete gitsek resmî makamlar kadar halkın da rağbetini görürdük.*” -F. R. Atay. 6. Yapmak, etmek: *İş görmek. Masraf görmek.* 7. Kendisine yapılmak, bir davranışla karşılaşmak, maruz kalmak. 8. Almak: *Birinden ders görmek.* 9. Bir şeye erişmek: *Cebi para görmek. Yardım görmek.* 10. Çok değer vermek: *Gözü yalnız parayı görüyor.* 11. Bir işleme uğramak: *Teftiş görmek.* 12. Yüzü bir yöne doğru olmak, bakmak: *Ev güneş görüyor.* 13. Ziyaret etmek. 14. Karşılaşmak, rastlaşmak. 15. Gözlerin görmediği durumlarda başka duyu organlarıyla algılamak: *Körler parmaklarıyla görürler.* 16. Sahne olmak, geçirmek: *Bu ova çok savaş gördü.* 17. Saymak, herhangi bir şey gibi görmek. 18. Gezmek: *Ankara'yı gördün mü?* 19. Vermek: “*Baba hiç param yok, biraz görsen beni, dediği sabahı minnetle anımsar, Ali Bey...*” -N. Meriç. 20. *sp.* Karşı oyuncunun yapacağı vuruşu önceden kestirip ona göre durum almak.

### 18. Krg. sız- / TTü. sız-

#### Krg. sız- (KS II, 654)

1. Çizmek, çizgi geçirmek; *sızıp uç-*: “süzülerek uçmak”; *asmanda corular sızıp kele catat*: “gökte akbaba kuşları süzülerek uçup geliyorlar”. 2. Dokumak (kordeleyi); sızmasız. 3. Sızmak; *may sızıp çıktı*: (daracık delikten) “yağ sızdı”; *atadan sızbay kalsamçı*: (folk.): “keşke doğmamış olsaydım! 4. Sıvışmak; *sızsam dep turam*: “bir yolunu bulup sıvışmayı düşünüyorum”. 5. *Keçeten beri daam* (yahut *tamak*) *sızganım çok*: “dünden beri hiçbir şey yemedim”; “içimden sızdım: sabır edip kendimi tuttum”.

#### TTü. sız-

1. İnce aralıklardan veya gözeneklerden az miktarda ve belli olmadan yavaş yavaş akmak, çıkmak: “*Cam kenarlarından sızacak esintiyle hasta olacağından korkar.*” - S. Birsel. 2. Gizli tutulan haberin, sır vb. şeylerin duyulması, yayılması. 3. Herhangi bir topluluğu, bir örgütü yolundan saptırmak için gizlice arasına girmek. 4. Gizlice, haber vermeden gitmek, sıvışmak: “*Bekir, kaşla göz arasında dışarıya sızdı.*” -A. İlhan. 5. İçki, yorgunluk vb. sebeplerle kendinden geçerek uyuyakalmak: “*İlacı konyağa döktüm. İki saat sonra Süleyman sızdı.*” -A. Gündüz. 6. *ask*. Düşman mevzileri arasına gizlice girmek ve ilerlemek: “*Dağlık bir hudut bölgesinde çıkan ve karşı topraktan sızan yabancı çetelerin yardımıyla günden güne ciddi bir hâl alan alçak bir isyanın bastırılmasıydı.*” -R. N. Güntekin.

### 19. Krg. süz- / TTü. süz-

#### Krg. süz- (KS II, 675)

1. Süsmek, tos vurmak. 2. Yüzmek; *suudan süzüp ketti*: “suda yüzüp gitti”. 3. Süzmek: süzgeçten geçirmek. 4. Sepetle balık avlamak; 5. *Köz süz-*: “kırıtarak, umut vererek gözü yarı kapamak”; *kunacın közün sözsö, buka cibin üzöt (ats.)*: “dana gözüyle süzerse, boğa ipini koparıyor”.

**TTü. süz-**

1. Bir sıvıyı, içindeki katı maddelerden ayırmak için bez veya delikli bir kaptan geçirmek: *Sütü süzmek*. 2. Bazı sıvıların yoğunlaşmasına yol açan, katı ve tortulu maddeleri bu sıvılardan ayırmak: *Sirkenin tortusunu süzmek*. 3. Gözle inceleyerek dikkatle bakmak: *“Yarı kapalı, yumuk yumuk gözlerini büsbütün küçülterek nehrin iki kıyısını süzdü.”* -S. Kocagöz. 4. Göz baygın ve anlamlı bakmak: *“Bir ara yandaki masada oturan adamın beni süzdüğünü sezinledim.”* -E. Bener.

## SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ve Kırgız Türkçesi sözlükleri kullanılarak yalancı eş değer kelimeler tespit edilmiştir. Tespit edilen bu yalancı eş değer kelimeler, tam yalancı eş değer isimler, tam yalancı eş değer fiiller; kısmî yalancı eş değer isimler ve kısmî yalancı eş değer fiiller olmak üzere dört grupta incelenmiştir.

1. Tespit edilen bu kelimelerin sayısal verileri şu şekildedir:

Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında 206 yalancı eş değer kelime tespit edilmiştir. Bunlardan 117'si tam yalancı eş değer, 89'u kısmî yalancı eş değer kelimedir. Tam yalancı eş değer kelimelerin 91'i isim, 26'sı fiil; kısmî yalancı eş değer kelimelerin 70'i isim, 19'u fiildir.

2. Yalancı eş değer kelimelerin büyük bir kısmını isimler oluşturmaktadır. 206 yalancı eş değer kelimenin 161'i isim; 45'i fiildir. Yani %78'i isim; %22'si fiildir.

	<b>İsimler</b>	<b>Fiiller</b>	<b>Toplam</b>
<b>Tam Yalancı Eş Değerler</b>	91	26	117
<b>Kısmî Yalancı Eş Değerler</b>	70	19	89
<b>Toplam</b>	161	45	206

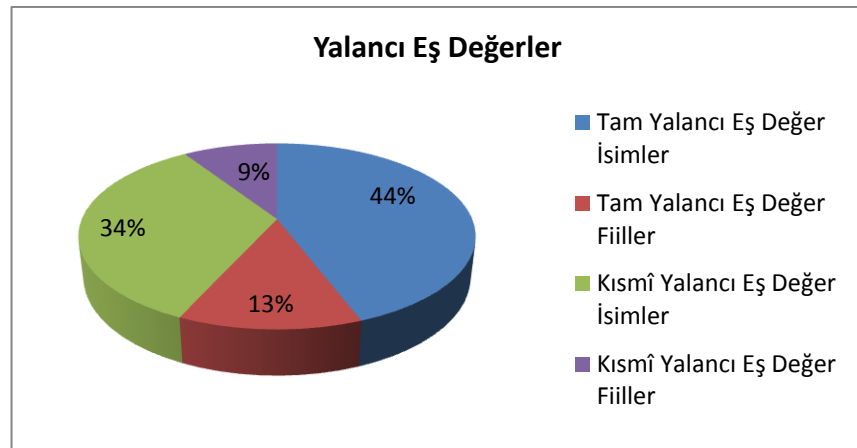
**Tablo 1:** Yalancı Eş Değer Sözcüklerin Türlerine Göre Dağılımı.

Başka bir ifade ile toplam yalancı eş değer kelimelerin %56,8'i tam yalancı eş değer, %43,2'i kısmî yalancı eş değer kelimedir. Bunların %44,2'si tam yalancı eş değer isim, %12,6 tam yalancı eş değer fiil; %34'ü kısmî yalancı eş değer isim, %9,2'si kısmî yalancı eş değer fiildir.





**Grafik 1:** Yalancı Eş Değer Sözcüklerin Türlerine Göre Yüzdeleri Dağılımı.



**Grafik 2:** Yalancı Eş Değer Sözcüklerin Alt Türlerine Göre Yüzdeleri Dağılımı.

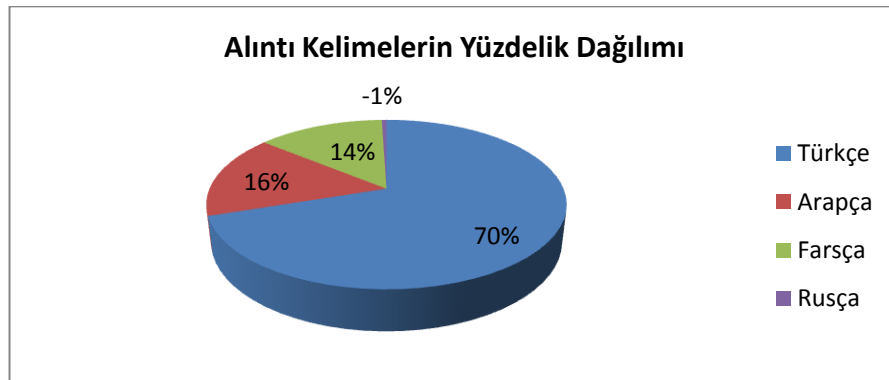
3. Tam yalancı eş değer kelimelerin %77,8'i isim, %22,2'si fiil; kısmî yalancı eş değer kelimelerin %78,7'si isim, %21,3'ü fiil olarak karşımıza çıkmaktadır.

4. Yalancı eş değerlik oluşturan kelimelerin 62 tanesi alıntı kelimedir. Bunlardan 40'ı tam yalancı eş değer, 22'si kısmî yalancı eş değer kelimedir. Tam yalancı eş değer alıntı kelimelerin 24'ü Arapça, 16'sı Farsça'dır. Kısmî yalancı eş değer alıntı kelimelerden 9'u Arapça, 12'si Farsça, 1'i Rusça'dır. Yalancı eş değerlik oluşturan alıntı kelimelerin tamamını isimler oluşturmaktadır. Yalancı eş değer fiillerde alıntı kelime bulunmamaktadır.

	<b>Türkçe</b>	<b>Arapça</b>	<b>Farsça</b>	<b>Rusça</b>
<b>Tam Yalancı Eş Değer</b>	77	24	16	---
<b>Kısmî Yalancı Eş Değer</b>	67	9	12	1
<b>Toplam</b>	144	33	28	1

**Tablo 2:** Yalancı Eş Değer Türkçe ve Alıntı Sözcüklerin Dağılımı.

Bu durumu yüzdeler olarak ifade edecek olursak: toplam yalancı eş değer kelimelerin %69,9'ü Türkçe, %30,1'i alıntı kelimedir. Alıntı kelimelerin %16'sı Arapça, %13,6'sı Farsça, %0,5'u Rusça kelimedir.



**Grafik 3:** Yalancı Eş Değer Türkçe ve Alıntı Kelimelerin Yüzdeler Dağılımı.

5. Alıntı kelimelerin tamamı yalancı eş değer isimlerde karşımıza çıkmaktadır. 161 yalancı eş değer ismin 62 tanesi alıntı kelimedir. Yalancı eş değer isimlerin %61,5 Türkçe, %38,5'i alıntı kelimedir. Bu doğrultuda yalancı eş değer kelimeler alıntı kelimelerde büyük bir oranda karşımıza çıkmaktadır.

6. Türk lehçelerinde yalancı eş değer kelimeler üzerine bugüne kadar, Özbek, Çuvaş, Karay, Başkurt, Nogay Türkçelerinde yapılan çalışmalarda verilen sayısal bilgilerle, yapmış olduğumuz Kırgız Türkçesindeki çalışmanın sayısal bilgileri ve dağılımları şu şekildedir:

	Tam yalancı eş değer		Kısmî yalancı eş değer		Toplam
	İsim	Fiil	İsim	Fiil	
<b>Kırgız</b>	91	26	70	19	206
<b>Özbek</b>	103	21	45	16	185
<b>Çuvaş</b>	---	---	---	---	76
<b>Karay</b>	84	51	76	64	275
<b>Başkurt</b>	651	236	204	68	1159
<b>Nogay</b>	---	---	---	---	96

**Tablo 3:** Türk Lehçelerinde Yapılan Çalışmalardaki Sayısal Veriler ve Dağılımı.

Yukarıda da görüleceği üzere isim türündeki çokluk diğer çalışmalarla da paralellik göstermektedir. Fiil türündeki azlık, fiillerdeki alıntı kelimelerin çok az bulunması ve Türk lehçelerindeki fiillerin ortak bir söz varlığı oluşturması ile açıklanabilir.

7. Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında yalancı eş değer kelimelerin bir kısmı, Türkçe ve alıntı kelimelerde köken bakımından aynı olmalarına rağmen anlam değişmesi, anlam genişlemesi, başka anlama geçiş, anlam kötüleşmesi ve iyileşmesi yollarıyla oluşmuştur.

8. İki lehçe arasında yalancı eş değerlerin bir kısmı ise çok anlamlılık ve yan anlamlılık gibi nedenlerden dolayı meydana gelmektedir.

9. Yalancı eş değerlik oluşturan kelimelerin bir kısmı eşadılı olarak karşımıza çıkmaktadır. Asker Resulov'un "yazılış ve söylenişleri aynı, köken ve anlamları ayrı olan kelimeler"; Berdak Yusuf'un "rastlantısal yalancı eş değerler"; Hüseyin Yıldız'ın "farklı kökten gelen (sesteş) yalancı eş değer kelimeler" olarak tanımladığı kökeni bakımından birbiri ile alakasız, sesteş oldukları için tesadüfi olarak yalancı eş değerlik oluşturan bu kelimelere Türkiye ve Kırgız Türkçeleri arasında da oldukça sık rastlanmaktadır.

10. Kırgız Türkçesinde ve Türkiye Türkçesinde kelimelerin bir kısmı, aynı kaynaktan geldiği bilinen fakat iki lehçe arasında düzenli ses denklikleri bulunan kelimelerde anlam değişmesine uğrayarak tam yalancı eş değer ya da farklı yan anlamlılık veya çok anlamlılık oluşturarak kısmî yalancı eş değer olmuştur.

11. Hedef/kaynak lehçedeki bir sözcük, çeşitli ses değişmelerine uğrayarak hedef/kaynak lehçedeki sözcük ile sesteş duruma gelerek yalancı eş değerlik oluşturabilmektedir. Bu durum Kırgız Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasında da mevcuttur. Aktarıcı bu türden kelimeleri sesçe aynı olması sebebi ile yanılıp, yanlış aktarabilmektedir. Bu sebepten çalışmamızda, bu türden kelimeleri de yalancı eş değerlik oluşturan kelimelere dâhil ettik.

12. İki lehçe arasında yaygın olarak bilinen bir ses değişiminin o sözcüklerde bulunmamasına rağmen, aktarıcı tarafından böyle bir ses denkliği varmış gibi hedef lehçeye aktarma yapmasından dolayı yalancı eş değer kelimeler oluşmaktadır.

13. Türk lehçeleri arasında düzenli ses olayları bulunmaktadır. Aktarıcılar tarafından bu ses denkliklerinin yokmuş gibi algılanması ya da fark edilmemesi neticesinde ortaya çıkan yalancı eş değer kelimelere Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında da rastlanmaktadır

14. Akraba dillerde ve bir dilin lehçelerinde ortaya çıkan yalancı eş değer kelimeler Kırgız Türkçesi ve Türkiye Türkçesi arasında da karşımıza çıkmaktadır. Yaptığımız çalışmaya göre; iki lehçe arasında yalancı eş değer sözcükler rastlantısal olarak oluşan eşadillik sözcükler olabileceği gibi, anlam değişmesi sebebiyle ve farklı yan anlam kazanması veya lehçelerden birinde yan anlamlarını kaybetmesi yoluyla da oluşabilmektedir.

## DİZİN

- aalam*, 78  
*aalım*, 79  
*aamiyat*, 79  
*aba*, 21  
*abat*, 79  
*acar*, 21  
*acı*, 22  
*ada*, 22  
*alçı*, 23  
*algı*, 80  
*ali*, 23  
*alkış*, 24  
*alman*, 24  
*aman*, 24  
*anık*, 25  
*añız*, 80  
*ar*, 81  
*arak*, 81  
*araz*, 25  
*arı*, 26  
*arız*, 26  
*ark*, 27  
*art-*, 123  
*as-*, 124  
*asıl*, 81  
*asıl-*, 124  
*asılı*, 27  
*aş*, 82  
*aşık*, 82  
*aşır-*, 125  
*atak*, 28  
*atık*, 28  
*atıkı*, 28  
*atlet*, 83  
*ayak*, 83  
*ayar*, 29  
*ayaz*, 84  
*ayla*, 29  
*az-*, 125  
*baça*, 30  
*baçı*, 30  
*badal*, 31  
*bakır*, 85  
*baki*, 31  
*balapan*, 85  
*bark*, 86  
*barlık*, 32  
*bastırma*, 86  
*batıl*, 32  
*bay*, 87  
*bayan*, 33  
*bedel*, 87  
*belek*, 33  
*bereket*, 33  
*berk*, 34  
*beter*, 34  
*bez*, 35  
*bez-*, 126  
*bık-*, 63  
*bilgi*, 35  
*boz*, 88  
*boz-*, 64

<i>bul</i> , 36	<i>eser</i> , 41
<i>bülbül</i> , 36	<i>eş</i> , 41
<i>caal</i> , 37	<i>eş-</i> , 67
<i>cak-</i> , 126	<i>eşik</i> , 97
<i>caman</i> , 37	<i>ırakmat</i> , 98
<i>can</i> , 88	<i>ırk</i> , 42
<i>can-</i> , 127	<i>ilik</i> , 43
<i>canıbar</i> , 90	<i>ilmek</i> , 43
<i>cap-</i> , 64	<i>kabak</i> , 98
<i>car</i> , 91	<i>kaçık</i> , 44
<i>carak</i> , 91	<i>kaçır-</i> , 130
<i>caraş-</i> , 129	<i>kak-</i> , 67
<i>carat-</i> , 129	<i>kalaa</i> , 44
<i>caş</i> , 92	<i>kalça</i> , 45
<i>caşar-</i> , 65	<i>kalp</i> , 45
<i>celp</i> , 38	<i>kapçık</i> , 46
<i>cıl-</i> , 66	<i>kar</i> , 99
<i>cin</i> , 93	<i>karı</i> , 46
<i>colçu</i> , 38	<i>karındaş</i> , 100
<i>cön</i> , 93	<i>karış-</i> , 68
<i>curt</i> , 94	<i>kas</i> , 47
<i>çal</i> , 39	<i>kasa</i> , 47
<i>çal-</i> , 130	<i>kasaba</i> , 48
<i>çam</i> , 39	<i>kaş</i> , 100
<i>dere</i> , 95	<i>kat</i> , 101
<i>diğer</i> , 39	<i>kat-</i> , 131
<i>dil</i> , 95	<i>katçı</i> , 48
<i>dolu</i> , 40	<i>katık</i> , 102
<i>ece</i> , 40	<i>katıl-</i> , 68
<i>el</i> , 96	<i>katkı</i> , 48
<i>eren</i> , 41	<i>kayık</i> , 102
<i>ertelen-</i> , 66	<i>kayır-</i> , 69

<i>kayış</i> , 103	<i>kulak</i> , 113
<i>kaytar-</i> , 132	<i>kumar</i> , 53
<i>keçe</i> , 104	<i>kunt</i> , 53
<i>kelişim</i> , 49	<i>küçük</i> , 114
<i>keliştir-</i> , 69	<i>kül</i> , 115
<i>kem</i> , 104	<i>kün</i> , 115
<i>kemik</i> , 105	<i>maşa</i> , 54
<i>kenç</i> , 49	<i>mesel</i> , 117
<i>kent</i> , 105	<i>moldo</i> , 117
<i>kep</i> , 106	<i>muz</i> , 54
<i>kesim</i> , 106	<i>nar</i> , 55
<i>kesir</i> , 50	<i>ok</i> , 118
<i>keş</i> , 50	<i>oy</i> , 118
<i>kılık</i> , 51	<i>öt</i> , 119
<i>kına-</i> , 70	<i>öt-</i> , 72
<i>kırım</i> , 51	<i>parla-</i> , 72
<i>kıs-</i> , 70	<i>saat</i> , 119
<i>kısa</i> , 51	<i>salın-</i> , 73
<i>kısıık</i> , 52	<i>sanat</i> , 55
<i>kış</i> , 107	<i>sanatçı</i> , 56
<i>kıy-</i> , 133	<i>saz</i> , 56
<i>kıyam</i> , 52	<i>sert</i> , 57
<i>kiyik</i> , 107	<i>sıra</i> , 58
<i>kol</i> , 108	<i>sız-</i> , 136
<i>koruk</i> , 53	<i>sızma</i> , 58
<i>korun-</i> , 134	<i>sok-</i> , 74
<i>koş-</i> , 71	<i>sol</i> , 120
<i>koyun</i> , 110	<i>solgun</i> , 59
<i>kök</i> , 110	<i>süz-</i> , 136
<i>kör</i> , 111	<i>şal</i> , 59
<i>kör-</i> , 134	<i>şaş-</i> , 74
<i>körük</i> , 112	<i>şer</i> , 60

*talaş*, 60  
*tañ*, 121  
*tap-*, 75  
*tay*, 121  
*taza*, 60  
*tek*, 122  
*tul*, 123  
*uşak*, 61

*uza-*, 75  
*uzak*, 61  
*uzan-*, 76  
*uzat-*, 76  
*üz-*, 77  
*üzül-*, 77  
*zil*, 62  
*zor*, 63



## KAYNAKÇA

- ALKAN, Hanife (2012), “Lehçeler Arası Aktarmalarda Yalancı Eş Değerler Sorunu (Türkiye Türkçesi-Özbek Türkçesi-Yeni Uygur Türkçesi Fiil Örneği)”, *Turkish Studies*, S. 7/4, Ankara: 671-688.
- ARNAZAROV, Seyit Nazar (2002), “Türkmen Türkçesinde Aynı Kelimelerle İfade Edilen Bazı Sıfatlardaki Anlam Farklılıkları Üzerine”, *Dil Dergisi*, S. 113, Ankara: 72-77.
- ARNAZAROV, Seyit Nazar (2004), “Türkmen Ve Türkiye Türkçesinin Ortak Fillerinin Anlam Bakımından Genel Bir Mukayesi”, *V. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı*, Ankara: 193- 220.
- BEYBUTOVA, İris (2001), “Dil ve Bağımsızlık Mezar Kitabelerinden Resmî Dile Kırgız Dili”, *Bağımsız Kırgızistan Dügümler ve Çözümler*, Kültür Bakanlığı, Ankara: 26-35.
- CAN, Hüdayi (2008). “Yalancı Eşdeğerler açısından Dîvânü Lügatî-t Türkle Türkiye Türkçesi Ve Türkmencenin karşılaştırılması”, *Akademik Araştırmalar Dergisi*, S. 39: 347-373.
- CUMAKUNOVA, Gülzura (2002), “Kırgız Türkçesi”, *Türkler*, C. 19, Yeni Türkiye Yayınları, Ankara: 596-606.
- ÇENGEL KASAPOĞLU, Hülya (2002), “Kırgız Türkleri ve Kırgız Türkçesi”, *Türkler*, C. 19, *Yeni Türkiye Yayınları*, Ankara: 578-595.
- ÇENGEL KASAPOĞLU, Hülya (2005), *Kırgız Türkçesi Grameri*, Akçağ Yayınları, Ankara.

- DEMİR, Nurettin (1997), “Bir Tuva Masalının Türkiye Türkçesine Aktarılması”, *Sibirya Araştırmaları*, (Haz. Emine GÜRSOY NASKALI), İstanbul: Simurg Kitapçılık ve Yayıncılık: 379-389.
- EKER, Ümit (2012), Eski Türkiye Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasında Lehçe İçi Aktarma Sorunları, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- ERCİLASUN, Ahmet B. (1993), “Türk Dünyasının Dil Birliği Meselesi”, *Türk Dünyası Üzerine İncelemeler*, Ankara.
- ERCİLASUN, Ahmet B. (2007) “Kırgızlar Kimlerin Torunu?” *Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat*, Akçağ Yayınları, Ankara: 603-606.
- ERGÖNENÇ AKBABA, Dilek (2007), “Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, S. 42: 151-176.
- ERGÖNENÇ AKBABA, Dilek (2007), “Nogay Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Arasındaki Yalancı Eş Değerler”, *Bilig*, Yaz 2007, sayı: 42: 151-176.
- ERSOY, Fatih (2007), “Çuvaş Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş değerler”, *Türkbilig*, S. 14: 60-68.
- ERTUĞ, Sadiye (2007), Oğuz Grubu Türk Lehçelerindeki Hareket Fiilerinde Yalancı Eşdeğerlikler, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- GEDİKLİ, Yusuf (1998), “Türk Lehçelerinden Metin Aktarma Yolları ve Metin Aktarmanın İlke ve Meseleleri”, *İkinci Türk Dünyası Yazarlar Kurultayı* 8-10 Aralık 1994, Ankara: 58-69.

- GÖMEÇ, Saadettin (2011), *Kırgız Türkleri Tarihi*, Berikan Yayınevi, Ankara.
- GÜL, Eda (2011), *Özbek Türkçesi-Türkiye Türkçesi Yalancı Eş Değerli Kelimeler*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- İLKER, Ayşe (1999), “Lehçeden Lehçeye Aktarma Üzerine Bazı Düşünceler”, 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996*, Ankara: 553-560.
- İNAN, Abdülkadir (1987), “Kırgızlar”, *Makaleler ve İncelemeler*, TTK Basımevi, Ankara.
- KARA, Mehmet (2009), “Lehçeler Arası Aktarmalarda Temel Sorunlar”, *Turkish Studies*, S. 4: 1056-1082.
- KARADOĞAN, Ahmet (2004a), *Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Sorunları, Türkmen Türkçesi-Türkiye Türkçesi Üzerine Bir İnceleme*, Kırıkkale Üniversitesi, (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- KARADOĞAN, Ahmet (2004b), “Türk Lehçeleri Arasında Yapı Eş Değerliliği Ve Yalancı Eş Değer Yapılar”, *V. Uluslar arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I*, 20-26 Eylül 2004, Ankara: 1591-1604.
- KİRİŞÇİOĞLU, Fatih (2006), “Türkmen Türkçesinden Türkiye Türkçesine Yapılan Aktarmalarda Karşılaşılan Bazı Problemler”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S. 20: 21-35.
- KOÇ, Kısmet (2009), *Yalancı Eş Değer Kelimeler (Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Arasında)*, Muğla Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, (Yayınlanmamış Bitirme Tezi).

- LİGETİ, L. (1925), “Kırgız Kavim Adının Menşei”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 1, İstanbul, s. 235-249)
- MAHMUDOV, Nizamettin (1994), “Ortak Kelimeler Ortak Anlamlar Mı Demektir? (Akraba Dilleri Öğrenmede Kelime hazinesi Problemi)”, *Dil Dergisi*, S. 17: 15-19.
- MALOV, S. E. (1951), *Pamyatniki Drevnetyurskoy Pismennosti*, Moskva-Leningrad.
- MERHAN, Aziz (2012), “Türkçe ve Özbekçe Eşesli Sözcük Karşılaştırması”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]*, S. 47, Erzurum: 1-16.
- ÖZKAN, Fatma (1999), “Bugünkü Türk lehçelerindeki İletişimi Zorlaştıran Kelimeler”, 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı 1996*, Ankara: 883-889.
- ÖZKAN, Nevzat (2007), *Türk Dilinin Yurtları*, Akçağ Yayınları, Ankara.
- PETROV, K. İ. (1964), “K Etnologii Termina “Kırgız””, *SE*, No: 2, Moskva 1964, s. 81, 94.
- PULLEYBLANK, E. G. (1990), “The Name Of Kirgiz”, *Central Asiatic Journal*, 34, Wiesbaden: 98-108.
- RESULOV, Asker, 1995. “Akraba Diller ve Yalancı Eş Değerler’ Sorunu”, *Türk Dili*, Sayı 524, ss. 916–924.
- SARAY, Mehmet (1993), *Kırgız Türkleri Tarihi*, Nesil Yayınları, İstanbul.
- SULTANZADE, Vügar (2010), “Yalancı Eş Değerlerin Azizliği: Bahtiyar Vahapzade’nin Eserlerinin Türkiye Türkçesine Aktarımı Üzerine”, *Erdem Dergisi, Bahtiyar Vahapzade Özel Sayısı*, S. 57: 165-172.

ŞAVK, Ülkü Çelik (2007), Altayca'da Eş Sesli Sözcükler”, *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II, 24-29 Eylül 2000*, Ankara: 1653-1668.

TEKİN Talat, ÖLMEZ Mehmet (1999), *Türk Dilleri*, Simurg Yayınları, İstanbul.

TEKİN, Talat (1989), Türk Dil ve Diyalektlerinin Yeni Bir Tasnifi, *Erdem 5*, S. 13, 1989: 141-168.

TEKİN, Talat (2005), “Orta Asya Türk Dilleri”, *Makaleler III Çağdaş Türk Dilleri*, Grafiker Yayınları, Ankara: 443-451.

TENİŞEV, E. R. (1997) “Kırgızların ve Kırgızcanın Kökeni Sorunu”, (çev. Çaştegin Turgunbayev), *TLED*, S. 11, s. 56-71.

TOKATLI, Suzan (2004), “Türkiye Türkçesi İle Azerbaycan Türkçesindeki Eş Sesli Kelimeler Üzerine”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 1, s. 141-156.

UĞURLU, Mustafa (2000), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve Abay Yolu Romanı”, *Bilig*, S. 15: 59-80.

UĞURLU, Mustafa (2002), “Kırgız ve Türkiye Türkçesi Arasında Bire Bir Kelime Eş Değerliliği “Camiyla” Romanındaki Meseleler Üzerine”, *Scholarly Depth and Accuracy A Festschrift to Lars Johanson Armağanı* (Haz: Nurettin Demir, Fikret Turan). Grafiker Yayınları, Ankara: 398-401.

UĞURLU, Mustafa (2004), “Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eşdeğerliliği”, *Bilig*, S. 29: 29-40.

UĞURLU, Mustafa (2007a), “Türk Lehçeleri Arasında Kelime Eş Değerliliği”, *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri-II*, Türk Dil Kurumu, Ankara: 1861-1869.

UĞURLU, Mustafa (2007b), “Die “falschen Freunde”: ein der Übersetzungswischen den Türkspachen”. *Einheit und Vielfalt in der türkischen Welt. Materialien der 5. Deutschen Turkologenkonferenz. Universität Mainz.* (yay. Hendrik Boeschoten. Heidi Stein). *Turkologica* 69. Harrassowitz Verlag Wiesbaden: 206-214.

UĞURLU, Mustafa (2009), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Benzer Kelimelerin Eşdeğerlik Sorunu”, *Türk Lehçeleri Arasındaki Aktarma Çalışmalarının Bugünkü Durumu ve Karşılaşılan Sorunlar Sempozyumu, Tebliğler ve Aktarım örnekleri, 31 Mart-5 Nisan 2009*, İstanbul: 82-97.

UZUN, Gülsine (2011), “Doğu Türkistan Kırgız Türkçesinde Yer Alan Türkçe ve Moğolca Ortak Kelimeler Üzerine -I-”, *Turkish Studies*, Volume 6/1 Winter: 1899-1913.

YAZICI ERSOY, Habibe (2012), *Başkurt Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Yalancı Eş Değerler*, Gazi Kitabevi, Ankara.

YILDIRIM, Hüseyin (2005), “Türkmen Türkçesindeki Aldatıcı Kelimeler”, *Gazi Üniversitesi, I. Türkiyat Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri, 11-13 Mayıs 2005* Ankara: 765-792.

YILDIZ, Hüseyin (2009), “Karay Türkçesinde Yalancı Eş Değer Kelimeler”, *Gazi Türkiyat Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 5: 611-659.

YUNUSALİYEV, B. M. (1971), *Kırgız Dialektologiyası*, Frunze.

YUSUF, Berdak (2007), Türkçe ve Özbekçede “Yalancı Eş Değerler”, *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri 2000*, Ankara: 2083-2087.

YUSUF, Berdak (2009), *Turcha-O'zbekca 'Aldaqchi' Soz'lar Lug'ati, Türkçe-Özbekçe Sesteş Kelimeler Sözlüğü*, Taşkent.

ZAL, Ünal (2009), “Türk Lehçeleri Arasında Aktarma Meseleleri ve “İki Ağaç” Şiir Kitabı Üzerine” , *Gazi Türkiyat, Türklük bilimi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, Ankara: 431- 455.

## KİŞİSEL BİLGİLER

**Adı Soyadı** : Yaşar ÖZLEM

**Doğum Yeri** : Sandıklı/Afyonkarahisar

**Doğum Yılı** : 26.06.1988

**Medeni Hali** : Bekar

## EĞİTİM VE AKADEMİK BİLGİLER

**Lise** 2002-2005 : Sandıklı Lisesi

**Lisans** 2006-2011 : Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü.

**Yabancı Dil** : İngilizce